

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Konstantin Kostenečki

ÇEVİREN VE HAZIRLAYAN
Hüseyin Mevsim

STEFAN LAZAREVIÇ

*Yıldırım Bayezid'in Emrinde
Bir Sırp Despotu*

Kitapyayinevi

STEFAN LAZAREVIÇ

KİTAP YAYINEVİ – 195
SAHAFTAN SEÇMELER DİZİSİ – 18

STEFAN LAZAREVİÇ: YILDIRIM BAYEZİD'İN EMRİNDE BİR SIRP DESPOTU/KONSTANTİN KOSTENEÇKİ

KİTABIN DAYANDIĞI ELYAZMASI
JITLE NA STEPHAN LAZEREVİÇ, 16. YÜZYIL BOĞIŞIÇ KOPYASI

© 2008, KİTAP YAYINEVİ LTD.
TANITIM İÇİN YAPILACAK KISA ALINTILAR DIŞINDA HİÇBİR YÖNTEMLE ÇOĞALTILAMAZ

ESKİ BULGARCADAN ÇEVİREN VE NOTLAYAN
HÜSEYİN MEVSİM

DÜZELTİ
FEYZİ GÖLOĞLU

TASARIM DANIŞMANLIĞI
BEK

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
KÂÇIT HANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3
34408 KÂÇITHANE
SERTİFİKA NO. 12055
T: 0212 294 10 00 F: 0212 294 90 80
E: INFO@MASMAT.COM.TR

1. BASIM
EKİM 2008, İSTANBUL

ISBN 978-975-6051-58-0

ESERİN ÇEVİRİSİ, BULGARİSTAN ULUSAL KÜLTÜR FONU'NUN DESTEĞİNİ KAZANMIŞTIR.

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
KÂÇIT HANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3/1-A
34408 KÂÇITHANE İSTANBUL
SERTİFİKA NO: 1107-34-009175
T: 0212 294 65 55 F: 0212 294 65 56
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Stefan Lazareviç

Yıldırım Bayezid'in Emrinde Bir Sırp Despotu

KONSTANTİN KOSTENEÇKİ

HAZIRLAYAN
HÜSEYİN MEVSİM

KitapyAYINEVi

İÇİNDEKİLER

Giriş 7

1- KONSTANTİN KOSTENEÇKİ'NİN YAŞAMI VE YAZARLIĞI 14

2- STEFAN LAZAREVİÇ'İN YAŞAMÖYKÜSÜ ÜZERİNE ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER 19

3- STEFAN LAZAREVİÇ'İN YAŞAMÖYKÜSÜ 41

NOTLAR 98

KAYNAKÇA 102

STEFAN LAZAREVİÇ'İN YAŞAMÖYKÜSÜ'NDE ADI GEÇEN KİŞİLER VE YERLER 105

DİZİN 116

GİRİŞ

Bulgar edebiyatı, eski, yeni ve çağdaş olarak üç ayrı evrede incelenir ve ilk örnekleri 9. yüzyılın ikinci yarısında doğmuştur. Eski Bulgar edebiyatının ortaya çıkışı, 855'te Knez Boris'in, üç farklı etnik topluluktan oluşan devletin homojenleşmesi için Bizans kilisesine bağlı olarak Ortodoks Hristiyanlığı kabul ettirmesi ve 863'te Selanikli Konstantin-Kiril (826-869) ve Metodiy (815-885) kardeşlerin, eski Yunan alfabesini temel alarak Slav konuşma dilinin bütün fonetik özelliklerini taşıyan alfabeyi geliştirmeleri ile yakından ilgilidir. Yeni edebiyatın ilk eseri olarak, Aynaroz Hilendar Manastırı'nda görevli Papaz Paisiy'in (1722-1773) *Slav Bulgar Tarihi* isimli yapıtı (1762) kabul edilir.

Kilisenin, ortaya çıkışı ve gelişim sürecindeki belirleyiciliği, eski Bulgar edebiyatının genel özelliklerine de yansır. Başlıca işlevi, Hristiyanlık dogmaları ve ideolojisinin yayılmasına aracılık, özellikle ayinlerde "Söz"ün de güçlü etkisiyle dinsel bir dünya görüşü ve değerler sistemini aşlamak olarak özetlenebilir. Ancak eski Bulgar edebiyatının ağırlıkla öğreticiliği esas olsa da, sanatsal ve estetik değerlerden yoksun olduğu da söylenemez. Aksine bu edebiyat, dinsel ve eğitsel işlevini etkinleştirmek ve daha kalıcı kılmak için "Söz"ün, güçlü duygusal etkisini de araç olarak kullanır. Bu edebiyatın önemli bir özelliği de Tanrı merkezliliği, en yüksek ve yüce değer olarak Tanrı olgusunu benimsemesidir.

Eski Bulgar edebiyatının elyazmaları olarak günümüze gelen başlıca edebi türü, Bulgarca *jitie*, Rusça *jitiye sviatyn* ve Türkçe çevirisi "aziz yaşamöyküsü" olan türdür. İngilizce adı, eski Yunanca kökenli *hagio* (kutsal aziz) ve *graphos* (yazmak) ile aynı köktendir ve Roma Martyrologları (Yunanca kökenli *martyros*, 'tanık' anlamındadır) temelinde gelişen aziz yaşamöyküleri 4. ve 5. yüzyılda Bizans edebiyatında oldukça etkindir (Literaturnyy Entstiklopedičeskiy Slovar, 1987: 64). Bu türün prototipi olan martyrologlar, Roma döneminde Hristiyanlara uygulanan baskı ve işkencelerde, acı çekerek yaşamını yitirenlerle ilgili mahkeme tutanaklarına dayanarak oluşturulmuş kısa metinler olarak tanımlanır (Reçnik na Bulgarskata Literatura II, 1977: 35). Ancak, aziz yaşamöyküsü türünün beslendiği ve etkilendiği kaynaklar ara-

sında, Tanrılar ve kahramanlarla ilgili mitolojik anlatıları, Eski Ahit ve Yeni Ahit'in özellikle Peygamberlerin İşleri bölümünü, ayrıca apokrif ve antik romanı belirtmek gerekir.

Aziz yaşamöykülerinin Bizans edebiyatında bir yazın türü olması, 4. yüzyıl başında Hıristiyanlığın resmi din oluşuyla kilisenin, gelecek kuşaklara örnekler sunmak için inançları uğruna yaşamını yitirenleri anmaya başlamasıyla yakından ilintilidir. 4. ve 6. yüzyıllar Bizans'ında, edebi etkinliklerin manastırlarda odaklanması, birbirinden kopuk bu mekânlarda üretilen aziz yaşamöykülerinde içerik ve kurgu farklılıkları yaratmıştır. Daha sonra, başkent Konstantinopolis, imparatorluğun kültürel ve dinsel yaşamını birleştirir ve bu edebi türün yaratılışında, belirli şema ve normlar gözetilmeye başlanır. 10. yüzyılda Bizans'ta, aziz yaşamöyküsü üslubunun revizyonu için geniş bir hareket başlar ve eski metinler gözden geçirilerek düzeltilir. Yeni redaksiyona, dönemin en ünlü yaşamöyküsü yazarı Symeon Metaphrastes'in adı verilir. Özünde, estetik ve edebi kaygılar da taşıyan *Metaphrastes Redaksiyonu*, aziz yaşamöyküsü türünü Bizans edebiyatına yerleştirir ve türün iki özelliği –azizleri yüceltmek ve müminlere öğretmenlik etmek– belirginleşir (Reçnik na Bılgarskata Literatura II, 1977: 35). Bizans edebiyatına yerleşen aziz yaşamöyküsü modelinin, Bulgar yazarlarını etkilediği, hatta zaman zaman, hazır şema ve kesitlerin alıntılanarak aktarılmasına kadar gittiği görülür.

Temel aldığımız Bulgar ve Rus kaynaklarında, aziz yaşamöykülerinin tanımı hakkında görüş farklılığı yoktur. Sözü edilen edebi türün en kapsamlı tanımı, dinsel görüşleri uğruna yaşamını yitirmiş ve kilisenin aziz ilân ettiği insanların, yaşam ve hizmetlerini mucize öğeleriyle bezeyerek, şema, kurgu kuralları bakımından zamanla değişikliğe uğrayabilen içerikte metinler şeklinde yapılabilir (Reçnik na Bılgarskata Literatura II, 1977: 35; Literaturnıy Entsiklopedičeskiy Slovar, 1987: 108; Panov, 2000: 139; Stoyanova, 2002: 82).

Eski Bulgar edebiyatında aziz yaşamöyküsü, ayınların ayrılmaz ögesi olması yanında bireysel okuma metni niteliğini de taşır. İşlev bakımından, kısaltılmış ve kapsamlı öyküler olarak ikiye ayrılır. Uyulması gereken zorunlu bir yapısı olmayan kısaltılmış öyküler bir aziz yaşamının özetidir ve kilise-

de düzenlenen ayinlerde söylenir. Dinsel takvimde azizin kutlandığı günün bulunduğu yere dualarla yerleştirilen kısaltılmış yaşamöykülerinde önemli olan kutsal kişinin mucizeviliği ve olağanüstülüğüdür. Mistisizm ve abartılarla bezeli kapsamlı yaşamöykülerinde ise, azizin doğuştan ölüme dek yaşamı ve mucizeleri ayrıntılı biçimde ele alınır. Görüldüğü gibi, daha ortaya çıkışından başlayarak aziz yaşamöyküleri tür olarak iki çizgide yapılır: kutsal kişinin biyografisi ve dinsel erdemlerine odaklanan övgü ve yüceltme amacı.

Ancak, aziz yaşamöyküsü bir biyografi değildir. Çünkü bu yapıtların amacı azizin yaşamındaki olayları sıralamadan çok, kurtuluşa götüren yolu göstermektir. Buna göre; yaşamsal olay, olgu ve bilgilerden yalnız azizi, dinsel ve ahlaki açıdan izlenmesi gereken bir örnek olarak öne çıkaranlar seçilerek kullanılır. Böylece aziz yaşamöyküsü türüne özgü anlatının koşullu olduğu ortaya çıkar. Yapıt, didaktik şematizme göre kurgulanır, kişinin karakteri de karşılaştırma, benzetme ve alıntılardan oluşan bir çerçevede çizilmeye çalışılır.

Aziz yaşamöykülerinin giriş bölümü birkaç değişmez öğretici formül içerir. Tanrı'ya adanmış çileli bir yaşamın müminlerce bilinmesinin yararlarının altı çizilir, ayrıca kutsal kitaplardan özenle seçilen alıntılarla metnin doğru algılanması amaçlanır. Azizin yaşamı boyunca sergilediği kahramanlıkları bilme gereğine vurgu yapılır ve yüceltilerek örnek alınmasının anlamına değinilir.

Aziz yaşamöykülerinin gelişme bölümü, biyografik unsurlarla bezenir. Geleceğin azizi dindar anne-babadan ve sıradan olmayan, kutlu, seçilmiş bir yerde dünyaya gelir. Çocuk, Hıristiyanlık erdemlerini daha küçükken benimseme iradesi olan, oyunlara kayıtsız, dünyevi yaşamdan kopuktur. Eğitimi sırasındaki üstün algılama yeteneği sıradan biri olmadığını gösterir ve mucizelerine çok önem verilir. Hiçbir güç onu Tanrı'ya hizmet kararından caydıramaz. İblisin farklı kılıklarda kışkırtmalarına maruz kalır, ama Tanrı'ya adanmışlığı öyle sarsılmazdır ki ona boyun eğmez, yolundan sapmaz. Sıkça rüya görür, Tanrı ve Peygamberlerle konuşur, öğüt ve buyruklar alır, dayanılmaz bedensel zorluklara katlanır.

Aziz yaşamöyküleri türü azizin ölümüyle sona ermez. Yapıtın sonlarında, azizin kutsal kalıntılarının yazgısına, bunların bir yerden başka ye-

re taşınmasına geçilir. Bu anlatılar, bazen aziz yaşamöyküsü yapısından kopar ve sıkça ondan bağımsız biçimde yayılır. Aziz'in ölümünden önce dualara yoğunlaşması, acı çekerken İsa'yı veya göksel cenneti görmesi koşuldur.

Aziz yaşamöyküsü türünün yazıldığı çağ ve yazarın kutsallık, arınma ve kurtuluş anlayışını yansıtmaya tanrıbilimsel; bu türün Hristiyanlık edebiyatının en büyük bölümü olmasıyla edebi; dindarlığın ve toplumun dinsel ve kültürel gelişimini göstermesiyle sosyokültürel ve gerekli kronolojik ve filolojik süzgeçlerden geçirilerek kilise kadar sivil tarih açısından da birincil kaynak olma niteliğiyle tarihsel bakımdan incelenmesi, sosyal bilimlerin birçok dalına önemli malzeme sağlar. Aziz yaşamöyküleri söylenes, hayal ürünü öğelerle bezenmiş olmalarının yanında, gerçeği yansıtan doğru bilgiler de içerir. Öyle ki, bu öykülerde ortaçağda gündelik yaşam, tarım, zanaatlar, ticari etkinlikler, denizcilik, doğal afetler, savaşlar vb konularda önemli veriler bulunur (Angelov, 1994: 81).

Eski Bulgar edebiyatı, yaklaşık 350 yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde yaratılmıştır. Bu nedenle bu edebiyatın başlıca türü olan aziz yaşamöykülerinde Osmanlı'nın, askeri ve sosyal yaşamıyla ilgili –bazen yalnızca bölümler halinde de olsa– ilginç tanıklıklara rastlanır. İmparatorluğun, özellikle Balkan Yarımadası'ndaki varlığının boyutlarını, egemenlik altındaki halkların yazarlarının bakış açısıyla ortaya koyan bu metinlerin derlenerek Türkçeye kazandırılması bir yandan tarihçilere kaynak oluştururken bir yandan da Türk imgesinin araştırılması için materyal sağlayacaktır.

Ülkemiz açısından bu alandaki büyük boşluğun giderilmesinin ilk adımını, 15. yüzyıl Bulgar yazarı Konstantin Kostenecki'nin yaşamı ve yazarlığını, özellikle de 1431'de tamamladığı *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü* başlıklı yapıtını çeşitli açılardan inceleyerek ve metnin tamamını Türkçeye çevirerek atmış olmayı umuyoruz.

Bir metin yazarı olarak yenilikçi nitelik taşıyan Konstantin Kostenecki, edebiyat bilimi çevrelerinin gündemine 19. yüzyıl ortalarına doğru girmiştir. Kostenecki'ye ilişkin çalışmalar, genelde Doğu (Rus, Ukrayna, Beyaz Rus), Batı (Leh, Çek, Slovak), Güney (Sırp, Hırvat, Sloven, Makedon, Bulgar) olarak üç gruba ayrılan Slav halklarının dili, edebiyatı, folkloru, etnografyası, maddi ve manevi kültürlerini araştırıp inceleyen Slavistik disip-

lininin önemli temsilcileri tarafından yapıldığını görüyoruz. Slavistik disiplininin bilimsel temellerinin, Slav ulusal kurtuluş hareketlerinin başladığı 18. yüzyılda, Çek asıllı dilbilimci Papaz Josef Dobrovsky (1753-1829) tarafından atıldığı kabul edilir.

Somutlarsak, Konstantin Kosteneçki'den ilk söz eden Rus asıllı Slavist Viktor Grigoroviç'dir (1815-1876). Grigoroviç 19. yüzyıl ortalarına doğru bilimsel amaçla çıktığı İstanbul ve Güneybatı Balkanlar gezisinde, Ohrid ve Prilep yakınlarındaki Treskavets Manastırı'nda aralarında Konstantin'in önemli yapıtlarının bölümleri de olan değerli elyazmaları bulur. Başlangıçta, bazı kuşkular olsa da, sonraki buluşlarla bunları Kosteneçki'nin yazdığı kanıtlanır. Bütün bunlar, konumuz olan yazarın ortaya çıkarılışında ve onunla ilgili araştırmaların başlangıcında Kazan, Moskova ve Odessa Üniversitelerinde görevli Prof. Dr. V. Grigoroviç'in bulunduğunu gösterir.

19. yüzyılın sonuna doğru, Bulgar yazarla ilgili araştırmaların geliştiğini ve odağında bu kez başka bir ünlü Slavistin, Hırvat asıllı Watroslav Jagiç'in (1838-1923) bulunduğunu görürüz. Jagiç, *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nün Tsetina varyantını yayınlar (1875) ve bunun Troitsk ve Pogodin kopyalarından farklı olduğunu kanıtlar. *Harfler Hakkında Açıklamalı Anlatı*'nın Karlovats'ta ortaya çıkarılan kapsamlı varyantını yayınlamak (1895) yazarla ilgili araştırmaları derinleştirir. Bu nedenle, Konstantin Kosteneçki'nin yapıtlarını ilk yayınlayan, yorumlayan ve inceleyen Slavist olarak Jagiç kabul edilir. O yıllarda (1896) Sırp Tarihçi St. Stanojeviç, *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nü tarihsel boyutlarıyla araştırır. Böylece, Grigoroviç'in, bu yapıtın 14.-15. yüzyıllar Balkan halkları ile ilgili eşsiz bir kaynak niteliği taşıdığı görüşü kanıtlanır. Sözü edilen temel araştırmalardan sonra daha özel çalışmalar, örneğin bazı antikçağ yazarları ve metinleriyle karşılaştırmalar yapılır. Burada, Kosteneçki'nin yaşamı ve yazarlığına ilişkin bir dizi bilgi veren Rus Slavist Polihroniy Sırku'yu (1855-1905) anmak gerekir. S.P. Rozanov ise metin incelemelerini daha somut olarak Kirilobelozersk varyantına yoğunlaştırır.

20. yüzyılın ilk yarısında, gerek oluşan bilimsel birikim, gerekse 1915'te Bulgaristan Loveç'de ortaya çıkarılan 16. yüzyıl derlemesinden edi-

nilen yeni bilgilerle Bulgar yazara ilginin arttığı gözlenir. Sözü edilen Derlemeyle Konstantin'in Baçkovo Manastırı'nda kalışı, Filistin yolculuğu gibi bazı ayrıntılar da ortaya çıkar. Kapsamlı ve monografik boyutlar kazanan çalışmalarda yazarın Güney Slav ve genel olarak Slav yazınındaki önemi, rö-lü, yeri ve yenilikçiliğinin vurgulanması amaçlanır. Bu bağlamda, Bulgar araştırmacı ve akademisyenler Yordan Trifonov (1864-1949), Vasil Kiselkov (1887-1973), İvan Duyçev (1907-1986), Kuyo Kuev'in (1909-1991) konumuz olan yapıtın bazı bölümlerinin günümüz Bulgarcasına aktarılması dahil, ti-tiz ve değerli çalışmalarından mutlaka söz etmek gerekir.

Ancak, Bulgaristan'da, Konstantin Kosteneçki hakkında yapılan en bütünsel çalışma, Kuyo Kuev ile Georgi Petkov'un (1939) *Konstantin Kosteneçki Toplu Yapıtları İnceleme ve Metinler* (1986) isimli kitabıdır. 1993'te de Sofya Aziz Kliment Ohridski Üniversitesi öğretim üyelerinden Anna-Maria Totomanova'nın (1956) çevirisiyle Kosteneçki'nin iki özgün yapıtı yayınlan-dı. Ayrıca, *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nden bazı bölümler, A.Minçeva'nın aktarımıyla *Tırnovo Yazın Ekolü* (1996) isimli seçkide yer aldı. Bu ya-pıt, Bulgarca ve Sırpça dışında, bölümler halinde Almancaya (1956), bütün-sel olarak da Dancaya (1975) çevrildi.

Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü'nün bilime kazandırılmasından, 14.-15. yüzyıllar Balkanları, doğal olarak Bizans ve Osmanlı tarihiyle ilgili eşsiz bir kaynak niteliğinden yaklaşık 150 yıl sonra, Türkçe çevirisini sunmaya çalışacağız. Kapsamlı ve günümüze ulaşmayan orijinaline en ya-kın olduğu kabul edilen Bogişiş varyantı bazında, eski Bulgarcadan ve A.-M. Totomanova ve A.Minçeva aktarmalarından destek alarak yaptığımız çe-viriden sonra, metinde geçen kişi ve yer adlarıyla ilgili de bir çalışma yap-manın gerektiğini düşündük. Ancak çalışmamızın sonlarında yer alan bu konulardan önce, Kosteneçki'nin yapıtlarındaki bazı verilerden hareketle ortaya çıkan yaşamıyla ilgili bilgileri özetledik. Ardından, çalışmamızın odağındaki ve Kosteneçki'nin kuşkusuz en önemli yapıtı *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'ne geçtik. Önce, yapıtın günümüze ulaşan elyazmaları ve var-yantlarının nerede ve kimlerce ortaya çıkarıldığı, ne durumda olduğuna ilişk-in bilgileri aktarmaya çalıştık. Sonra, *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nün yapısal ve yazınsal açıdan geleneğe bağlı ve yenilikçi yönlerini, böylece alı-

şılagelen aziz yaşamöykülerinin ötesinde, kişiyi tarihsel olaylar ve ortam fonunda göstermeyi seçen modern biyografi ve vakayiname özelliklerinin ağır bastığını ortaya çıkardık.

15. yüzyıl Bulgar edebiyatının bir yapıtı olması yanında, yazarının olaylara tanıklığından kaynaklanan nesnellik ve inandırıcılığının, bu metni Bizans, Balkan, ortaçağ ve Osmanlı tarihçileri için de değerli kılacağı umudunu taşıyorum.

Doç. DR. HÜSEYİN MEVSİM
Mart 2008, Ankara

KONSTANTİN KOSTENEÇKİ'NİN YAŞAMI VE YAZARLIĞI

Bulgar, Güney Slav ve genel olarak Slav kültürü ve edebiyatında 15. yüzyılda önemli bir konumu olan Konstantin Kosteneçki'nin yaşamıyla ilgili bilgimiz çok kısıtlıdır. Bu bilgilere *Harfler Hakkında Açıklamalı Anlatı* ve *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü* isimli özgün yapıtlarından, çoğu kez de varsayımlardan hareketle ulaşabiliriz.

Bu metinlerin yazarının adı çağımıza ulaşan çeşitli elyazmalarında Kostadin, Konstantin Filozof, Konstantin Filozof Kosteneçki olarak belgeler. Günümüzde, gerek Bulgar ve Sırp, gerekse Rus ortaçağ edebiyatı bilim çevrelerinde yazarın adının Konstantin Filozof özellikle de Kostantin Kosteneçki olarak benimsendiğine tanıklık ederiz. Yapıtlarında belirtilmediği ve ya bu konularda ipucu vermediği için, Bulgar yazarın doğduğu yer, soyu, anne-babasıyla ilgili soruları yanıtlamak olanaksızdır. Aralarında Sırp Dj. Daniç, Rus Evgeniy Golubinskiy (1834-1912), P. Syırku'nun da olduğu bazı araştırmacılara göre doğum yeri İkinci Bulgar Devleti'nin başkenti Veliko Tırnovo veya yakın çevresidir. Bu sav, yazarın *Harfler Hakkında Açıklamalı Anlatı* isimli yapıtında, kendini "Tırnovo diyarlarından bir yabancı" olarak tanımlayan tümcesine dayanır. Ancak, konuyla ilgilenen Jagiç ve Rus M. Poprujenko (1866-1944) gibi diğer uzmanlar, bu tümcede geçen "Tırnovo diyarlarını," Bulgar toprakları olarak algılanmasının daha doğru olacağını, böylece Konstantin'in, Sofya ve Trakya'yı da içeren Bulgar Çarlığı'ndan kaçtığını ve Sırbistan'a sığındığını anlatmak istediğini savunurlar ve doğum yerinin Köstendil olabileceği yönünde görüş belirtirler. Üçüncü bir varsayımla, yazarın rastlantısal olamayacak Kosteneçki takma adından hareketle doğduğu yerin Pazarcık ile Sofya arasında, Edirne-Sofya-Belgrat yolundaki Kostenets olduğu öne sürülür ve bu görüş artık bilim dünyasında benimsenmiştir.

Kosteneçki'nin doğum yılıyla ilgili olarak da somut bir dayanak yoktur. Ancak, başlıca yapıtlarının yazılış tarihleri ve içerdiği bazı verilerden, 1373-1378 yıllarında dünyaya geldiği sonucuna ulaşılır. 1915 yılında, bir Bul-

gar öğretmeninin ortaya çıkardığı 16. yüzyıl Loveç Derlemesinde, Konstantin'in daha çocukluğunda Tanrı korkusu duyduğunun belirtilmesinden, okuma yazma ve eğitiminin ilk adımlarını doğduğu Kostenets'te bir kilise veya başka bir dinsel kurumda attığı düşünülür.

Ancak, Konstantin'in bir yazar olarak Baçkovo Manastırındaki eğitimle olgunlaştığına kuşku yoktur. Bulgar Devleti'nin egemenliğini yitirmesinden önceki son Patrik Evtimiy Tırnovski ve onun Baçkovo Manastırında sürgünde olduğu hakkında bir şeyler duymuş olmalı ki, 14. yüzyıl sonları veya 15. yüzyıl başlarında onunla tanışmak ve eğitim görmek için Plovdiv (Filibe) dolaylarında, Trakya Ovası ve Rodoplar'ın kesiştiği noktadaki Stanimahos yakınlarındaki bu manastırın yolunu tutar. Ama ulaştığında, Evtimiy'in vefatını öğrenir ve onun Yunan asıllı öğrencisi Andronik'in (bazı kaynaklarda Andrey olarak geçer) yanında kalmaya karar verir.

Kosteneçki, 11. yüzyıl sonlarında (1083) Gürcü asıllı Bizans komutanı Grigorios Bakuriani'nin kurduğu, Balkanlar'da Ortodoksluğun önemli merkezlerinden olma özelliğini günümüzde de yitirmeyen manastırda büyük olasılıkla Andronik'ten Yunanca ve Yunan yazım sistemini öğrenir. Ayrıca, daha sonra sıkı savunuculuğunu yapacağı Tırnovo edebiyat ve yazım ekolü ilkelerini özümser. Görüldüğü gibi, Evtimiy'in doğrudan öğrencisi değildir, ama onun yazım reformunda yenilikçi uygulamalarını benimser. Bulgar yazar, Andronik'in yanında eğitimini tamamladıktan sonra, herhangi bir ruhani san almadan, Baçkovo Manastırından ayrılır. Y. Trifonov'a göre, ruhban kurumlarından birinde göreve başlamış olması ve bunun Filibe metropolitliği olması yüksek bir olasılıktır. Ayrıca, Metropolit Damian'ın öldürülmesiyle ilgili ayrıntıları ancak bir tanığın bilebileceği düşünülür. V. Kiselkov'a göre, bu görüş dayanaksızdır, çünkü Konstantin, Baçkovo Manastırından sonra kiliselerinden sıkça sözü edilen Stanimahos'a da yerleşmiş olabilir.

Bulgar yazarın Baçkovo Manastırında tam olarak ne kadar kaldığı, bilgi ve kaynak eksikliğinden dolayı kesin olarak söylenemez. Ancak, bazı ikincil veriler karşılaştırılarak, burada on yıl kadar geçirdiği varsayılabilir. Şöyle ki, Baçkovo'ya geldiğinde Evtimiy Tırnovski yaşamını daha yeni yitirmiştir. Ünlü yazar ve patriğin, 15. yüzyıl başlarında vefat ettiği de neredeyse kesin olarak bilinir. D. Kenanov'a göre, Kosteneçki, Baçkovo Manastırından ayrıldıktan son-

ra, büyük olasılıkla Fetret Devri'nde, Yıldırım Bayezid'in oğulları arasındaki taht kavgasında yer alan Sırp Despot Stefan Lazareviç'in bir birliğiyle Sırbistan'a hareket eder. *Harfler Hakkında Açıklamalı Anlatı*'nın birinci bölümünde Despot Stefan Lazareviç'e, iyilikleri, özellikle de halkı "uğuldayan yaratık"tan kurtardığı için teşekkür eder. Bu tanımlamayla, Osmanlı Türklerinin kastedildiği akla gelebilir. Bunu anlamak için *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nden bazı verileri de göz önüne almak gerekir. Yapıtın 66. Bölümünde, *Harfler Hakkında Açıklamalı Anlatı*'da olduğu gibi, bu kavrama yine tekil haliyle rastlarız. Bunun, bütün Osmanlı Türkleri için değil, Yıldırım Bayezid'in oğullarından Musa için kullanıldığını bilmekteyiz. Kostenecki'nin, Bayezid'in oğlunu "uğuldayan yaratık" olarak nitelendirme gerekçelerine gelince; 1409'da, Ankara Savaşından sonra Musa, kardeşi Süleyman'la savaşmak için eline geçen Rumeli topraklarına geçer ve eşkıyalıkla birçok insanı öldürür, geçtiği kentleri yerle bir eder. Çok kan döktüğü için, günümüze dek ulaşan onlarca tarihsel Bulgar halk türküsünde Musa Keseci (Kesici) olarak adlandırılarak bir gaddarlık simgesi olur. Bu bilgiler ışığında, Konstantin'in Sırbistan'a sığınması en erken 1410 yılıdır. Yazarın, "uğuldayan yaratık"tan sağ biriymiş gibi söz etmesi, Sırbistan'a sığınmasının en geç 1413'ün ilk yarısında olduğunu gösterir.

Konstantin Kostenecki'nin Sırbistan'a kaçma veya sığınma nedenlerini değinmek gerekirse, 15. yüzyıl Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında, uzun süren kasıp kavurucu taht ve erk çatışmasıyla başlar. Musa Rodoplar'da bazı köy ve kasabaları ateşe verir, ağabeyi Süleyman ise Filibe'yi yağmalar. Konstantin'in, Baçkovo Manastırı ve Filibe'de rahat bir yaşam ve çalışma ortamı kalmadığı için Sırbistan yolunu tuttuğu sanılır. Despotun hizmetine "daha çocuk yaşta" başladığını belirtmesi de abartılı bulunur. Onun böyle diyerek Sırp hükümdarını çok uzun zamandır tanıdığı izlenimi yaratmaya çalıştığı düşünülebilir.

Metropolitlikte görev aldığı, üstelik Yunanca ve Türkçe bildiği anlaşıncı, yazının koruyucusu olarak ünlenen Sırp Despot Stefan Lazareviç onu saray görevine, yakın çevresindeki önemli kişiler arasına almaya karar verir, ayrıca ona eğitimi tamamlama olanağı sağlar. Kostenecki, önce eğitimi geliştirmek için Sırp patriğinin yanına gönderilir. Bunu, despotun ikinci iyiliği olarak nitelendirir.

Sırp patriğinin yanına ne zaman –hemen mi, yoksa bir iki yıl görev yaptıktan ve Despot onun yeteneklerini daha yakından tanıdıktan sonra mı- gönderildiği bilinmez. Ama ikincisi daha akla yakındır, çünkü despotun, Musa'nın öldürülmesinden (1413) sonra barış döneminde yaptıkları *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nün 77. bölümünde ayrıntılı olarak anlatılır ve yazarın bunlara tanıklık ettiği anlaşılır. Sırp patriğinden öğrendiklerinden hiç söz etmemesi de ilginçtir.

Patriğin yanındaki öğretimden sonra Konstantin, Sırp Despot tarafından Kudüs'e gönderilir ve böylece İncil'de anılan birçok yer ve halkı tanıma olanağı bulmuş olur. Bu yolculuğun 1415' ten sonra, Balkan Yarımadası'nda görece barış ortamı ve düzen sağlandığında gerçekleştiği sanılır. Bir gezgin yaklaşımıyla ziyaret ettiği Kudüs'te, ne kadar kaldığı bilinmez. *Harfler Hakkında Açıklamalı Anlatı* ve *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nden Kudüs'ü ve çevresini iyi bildiğini, Belgrat ile karşılaştırmalarından anlarız. Kudüs'e gidiş-dönüşünde, Aynaroz Yarımadası'na uğradı mı bilinmez, ama yine *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nde, despotun yaptırdığı Resava Manastırı'ndaki Teslis Kilisesi'ni oradakilerle karşılaştırması, gittiği varsayımını güçlendirir.

Kudüs'ten döndükten sonra Kosteneçki, Despot Stefan Lazareviç'in sarayında öğretmenlik ve çevirmenlik yaparak hükümdarla yakın ilişkisini hiç koparmaz. Bu nedenle, gelecek kuşakların belleğinde filozof ve öğretmen olarak yer edinecektir. Bu arada, Stefan Lazareviç tarafından Timur, Musa ve Mehmet Çelebi'ye gönderilen diplomatik misyonlarda yer aldığı da düşünülür.

1431'de, *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nü yazdıktan sonra, Kosteneçki'nin izi kaybolur. Despotun ölümüyle tahta geçen Georgi Brankoviç'in yazara destek olmadığı, hatta onu dışladığı ve Bulgar yazarın bu yüzden maden ocaklarıyla ünlü Novo Birdo'ya yerleştiği sanılır. *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nde bununla ilgili bir dizi gönderme vardır: Belgrat'tan sonra hiçbir Sırp kentinden, böyle hayranlık ve içtenlikle söz etmez. V. Kiselkov'a göre Kosteneçki Belgrat'tan sonra yeni hükümdar Georgi Brankoviç'in yanına Smederevo'ya yerleşir, sonra Novo Birdo ve Kratovo üzerinden memleketine döner ve burada yaşamını yitirir. Danimarkalı araştırmacı Gunnar Svane ise Bulgar yazarın 1431'den sonra Rusya'ya gittiği, ora-

da çok iyi kabul gördüğü, Rus Hronografi'nin yazılışına katkı yaptığı düşüncesini ortaya atar.

Konstantin Kosteneçki adının önünde herhangi bir ruhani san belirtmez, başkaları tarafından da böyle anılmadığı için Bulgar, Slav, hatta bütün ortaçağ edebiyatı tarihinde bilinen az sayıdaki dünyevi kişilerden biri olarak kabul edilir.

Yaşamının çoğu Sırbistan'da geçen Kosteneçki, burada iyi kabul edilse de yabancılik duygusundan kurtulmaz. 1427-1431 arasında bulunduğu yer tam olarak bilinmez. Bazı görüşlere göre bu yılları Belgrad'ta geçirir ve Patrik Nikon'un despotun yaşamöyküsünü yazması önerisi üzerinde çalışır. Jagić, Bizans başkenti Konstantinopolis'i ziyaret etmiş olabileceğini öne sürse de bunu kanıtlayan bir veriye rastlanmaz.

Y. Trifonov'a göre, despotun ölümünden sonra Kosteneçki ailesiyle (veya yakın çevresiyle) Belgrad'ı terk eder, çünkü saraydaki etkin karşıtları yüzünden burada daha fazla kalması olanaksızdır. Ayrıca, komşu bölge Maçva gibi bu kentin de, Osmanlı Türklerinin eline geçmesini engellemek için yeni Despot Georgi Branković tarafından Macar kralına iade edildiği bilinir. Ugleša'nın oluşturduğu ve Vranska, Prešovo ve Onogošta'yı kapsayan devletçikte öğretmenliğini sürdürdüğü düşünülür, çünkü Moravya'nın güneyindeki bu diyar dönemin Sırp-Osmanlı ve Macar-Osmanlı çatışma alanı dışında kalır. Kosteneçki'nin Ugleša ile ne zaman-nasıl yakınlaştığı bilinmez, ama böyle olduğu *Stefan Lazarević'in Yaşamöyküsü*'nün bazı bölümlerinde ondan çok içten ve sempatiyle söz etmesinden anlaşılır. Ancak Kiselkov, Trifonov'un varsayımlarının kabul edilemez olduğunu düşünür.

Kosteneçki çağının çok bilgili ve eğitimli yazarlarından. Yapıtlarında Homeros, Tukidides, Platon ve Aristoteles gibi eski çağ yazarlarından alıntılar yapar. Çağdaşı Hus Hareketinin ortaya çıkışı ve gelişimiyle ilgili geniş bilgisi olduğu anlaşılır. Balkan Yarımadası veya Güneydoğu Avrupa'nın çok çalkantılı bir dönemi olan 14. yüzyıl sonları ve 15. yüzyıl başlarında yaşamış, Osmanlı Türklerinin Balkanlar'a yerleşmesi, Kosova Meydan Savaşı, Ankara Savaşı, Timur, Fetret Devri, Jan Hus Hareketi gibi dünya tarihinde iz bırakan önemli olaylara tanıklık etmiş, döneminin sanat anlayışı ile yapıtında bunları yansıtmıştır.

STEFAN LAZAREVIÇ'İN YAŞAMÖYKÜSÜ ÜZERİNE ARAŞTIRMA VE İNCELEMELERİ

Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü'nün 1431 yılında tamamlandığı bilinen orijinal metni günümüze ulaşmamıştır. Elimizdeki kopyalar 15. ve 17. yüzyıl gibi daha geç dönemlere tarihlendirilerek çeşitli ülke–Rusya Federasyonu (Moskova ve St.Petersburg), Ukrayna Cumhuriyeti (Odessa) ve Sırbistan Cumhuriyeti (Tsavtat)– ve kütüphane arşivlerinde korunmaktadır. Bir kısmı çözümlenerek yayınlanmıştır, bazıları da bunun yapılmasını beklemektedir. Bilinen kopyalara göz atalım:

Grigoroviç Kopyası. Viktor Grigoroviç 15.06.1858 tarihli mektubunda, St. Petersburg Bilimler Akademisi Haberleri Yayın Yönetmeni İzmail Sreznevskiy'e (1812-1880), elinde *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü'nün* bir kopyasının olduğunu duyurur ve yayınlanması için sözü edilen kuruma sunmak istediğini belirtir:

Sizden bir ricam daha var. Akademi'nin Haberleri'nden, Zagreb Eski Eserler Topluluğu'nun, *Stefan Deçanski'nin Yaşamöyküsü'nü* yayınladığını öğrendim. Despot *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*, büyük olasılıkla Konstantin Kosteneçki tarafından yazılmış, Bizans ve Sırp tarihi için çok daha önemlidir. Bizans'a özgü yüksek üslubunun altında öyle bilgiler içerir ki, bunları ne Bizans tarihçileri, ne de Osmanlı Tarihini yazan Hammer ve Zinkeisen bilir. 1360-1420 arasını kapsayan kesitin tarihçi yokluğuyla Bizans Tarihinin en karanlık dönemi olduğunu ve *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü'nün*, 1431 yılına doğru yazıldığını göz önüne alarak, yorumlanarak yayınlanmasının yararlı olacağından kuşku yoktur.

Sreznevskiy'nin, "Hemen gönderiniz!" yanıtına karşın, Grigoroviç'in bunu yapıp yapmadığı ve şu anda bu kopyanın nerede olduğu bilinmez.

Kazan Kopyası. Yine Grigoroviç, Kazan'da, 15. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen ve bir dizi aziz yaşamöyküsü ve methiyeler içeren bir derleme bulur. Bunun 84-126 numaralı yapraklarında *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü* de yer alır. Birinci yaprağın altındaki bir notta hareketle, derlemenin 1517 yılında Aynaroz'dan getirildiği varsayılır. Odessa Üniversitesi kurulunca (1865), Grigoroviç, elyazmalarının bir kısmını bu kurumun kütüphanesine bağışlar ve sözü edilen derleme Odessa Devlet Bilimler Kütüphanesi arşivindedir. *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü'nün* kısa varyantı olan bu kopya Yanko Şafarik tarafından çözümlenir (1870) ve kısa yorumlar eşliğinde yayınlanır.

Bogişiç Kopyası. 16. yüzyıla tarihlendirilen, 256 sayfa olan bir derleme-deki bu kopya Sırp redaksiyonudur ve Karadağlı Baltazar Bogişiç'in (1834-1908) koleksiyonundadır. *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*, eksik sayfa ve birçok yeri nemden tahrip olmuş derlemenin 144-200 numaralı sayfaları arasındadır. Bu kopya üzerindeki ilk çalışmaları Jagiç yapmıştır ve şu anda Dubrovnik yakınlarındaki Tsavtat Müzesi'nde korunmaktadır.

Troitsk Kopyası. Troitsk-Sergiyev Manastırı'nda korunan, 15. yüzyıl sonlarından 313 sayfa olan bir derlemenin, 171-215 numaralı sayfaları arasındadır. 1917'den sonra, buradaki bütün elyazmaları, Moskova Lenin Kütüphanesi'ne taşınır. İlk olarak Rusça redaksiyonlu bu kopya, Andrey Murav-yov (1806-1874) tarafından gün ışığına çıkartılarak yayınlanır.

Volokolamsk Kopyası. Moskova yakınlarındaki Volokolamsk Manastırı'nda 15.-16. yüzyıldan 377 sayfa olan bir derlemenin 123-221 numaralı sayfaları arasındadır. 1859'da Manastır arşivinin büyük kısmı, Moskova Ruhban Akademisi Kütüphanesi'ne aktarılır, 1928-1929 yıllarında bu dinsel kurumun elyazmaları Moskova Lenin Kütüphanesi'ne taşınır.

Kirilobelozersk Kopyası. Kirilobelozersk Manastırı'nda 16. yüzyıldan 221 sayfa olan bir derlemenin 139-218 numaralı sayfaları arasındadır. 1859'da bu manastırın elyazmaları St.Petersburg Akademisi Kütüphanesi'ne, 1919'dan sonra da Saltykov-Şchedrin Kütüphanesi'ne aktarılır.

Pogodin Kopyası. 16. yüzyıldan 332 sayfa olan bir derlemenin 258-338 numaralı sayfaları arasındadır ve Bulgar bilgin Klimentina İvanova (1940) tarafından bulunmuştur.

Tsetina Kopyası. Polonyalı Slavist Andzey Kuharski'ye (1795-1862) Karadağ Tsetina'da 16.-17. yüzyıllardan bir derleme sunulur. Daha sonra, bu derleme ve Kuharski'nin değerli elyazmaları içeren Arşivi, St. Petersburg'a, oradan da Odessa Üniversitesi Kütüphanesi'ne aktarılır. 1871-1874 arasında burada Slav Filolojisi Profesörü olan Jagiç, derlemeyi ve içindeki *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nü inceler, çözümler ve gerekli yorumlarla yayınlar (1875). Bu kopya, Odessa Maksim Gorkiy Kütüphanesi'ndedir.

Konstantin Kostenecki'nin *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü* başlıklı yapıtı genel olarak bulunduğu manastırın adını taşıyan bölümler halinde (*Zograf Fragmanları*, *Solovetsk Fragmanları*) günümüze kadar ulaşır.

Özetle, *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü* günümüze, 15.-17. yüzyıllara tarihlendirilen Rusça ve Sırpça redaksiyonlu üç varyantta ulaşmıştır.

Birinci varyantın, Kostenecki'nin metnini önemsiz değişikliklerle yansıttığı, başka deyişle, yazarın metnine en yakın, belki onun bir kopyası olduğu düşünülür. Bu kapsamlı varyantın şimdiye dek dört kopyası –iki Rus (Kirilobelozer, Volokolamsk), iki Sırp (Bogışiç ve Odessa)– bilinir.

İkinci varyanta Grigoroviç'in 15. yüzyıl ortalarına doğru tarihlendirilen fragmanları dahil edilir, ancak bunlar yapıtın kopyaları değildir, bazı değişiklikler ve ekler de içerir.

Kısa varyant, üç Rusça kopyasıyla (Troitsk, Kazan, Pogodin) bilinir ve 15. yüzyılda kapsamlı bir redaksiyonla düzenlenmiş, sadece Rusya'da yaygınlık kazanmıştır.

STEFAN LAZAREVIÇ'İN YAŞAMÖYKÜSÜ'NÜN İÇERİĞİ

Despot Stefan Lazareviç, sadece Sırbistan açısından değil, bütün Balkan Yarımadası ve Avrupa'nın Güneydoğusu için kritik bir dönemde yaşama gözlerini yumar. Ölümünden çok geçmeden, Sırbistan bağımsızlığını yitirir. İlgili kurumların, büyük saygı duyulan hükümdarın anısını sonsuzlaştırmak için girişimde bulunarak, onu aziz ilan edecek zamanları yoktur. Ayrıca kilise kurallarına göre, bir kişinin aziz ilan edilmesi için, ölümünden belirli bir zaman geçmesi, mezarında bazı belirti ve mucizeler gerçekleşmesi gerekir ki, kutsallığına tanıklık edilsin. Bu nedenle Stefan Lazareviç ortaçağda aziz ilan edilemez, ancak Sırp halkı onu daha o zaman aziz-

lik katında biri olarak algılamaya başlar. Doğal olarak, adına ayinler düzenlenmez, çünkü Hıristiyanlık kurallarına göre bunlar sadece aziz ilan edilenler için yapılır. Halkın ona duyduğu saygının bir göstergesi olarak kilise ikonografisinde yer almasını, bazı kilise ve manastırlarda haleyle resmedilmesini öne sürebiliriz.

1871'de Rus kilise tarihçisi E. Golubinskiy, Sırp asıllı azizler listesine Stefan Lazareviç'i de alır. Aynı duruma, başka Rus kilise kaynaklarında da rastlarız. Ancak burada, Stefan Lazareviç ile Georgi Brankoviç'in oğlu Stefan'ın karıştırıldığı görülür. Bu nedenle, Rusya'da Stefan Lazareviç'e, aziz ilan edildiği tarih belirtilmeden aziz gözüyle bakılır. Bu belirsizlik, Birinci Dünya Savaşından sonra tamamen değişir. Çeşitli ülkelerden Stefan Lazareviç'in kanonize edilmesi girişimleriyle 1927'de ölümünün 500. yılında, yaşamını yitirdiği gün olan 19 Temmuz'da Sırp Patriği Dimitriy tarafından aziz ilan edilir ve adına ilk ayin düzenlenir. Böylece, Stefan Lazareviç'in kilise kültürünün temeli atılır.

Sırp despotun ölümünden sonraki politik ve toplumsal koşullar, dönemin yöneticilerine, ülkesi, halkı ve dinine bu kadar hizmeti olmuş bir hükümdarın anısını, yaşamöyküsünü yazarak sonsuzlaştırma istemine engel olamaz. Buna bir ayrıcalık veya kilise kurallarının çiğnenmesi olarak bakılamaz, çünkü çok ender de olsa bir aziz yaşamöyküsünün, kanonize edilmiş biri hakkında da yazılabileceği bilinir. Bu olağanüstü durumlar, yazarın kişisel inisiyatifıyla veya halk kültü sonucu ortaya çıkar.

Şimdi de Kostenečki'nin *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nü kimin önerisi veya dürtüsüyle yazmaya başladığı, üstlendiği misyonu ne zaman yerine getirdiği ve bu görevin niçin ona verildiği sorularına gelelim. Yapıtın uzun başlığından da anlaşıldığı gibi, yaşamöyküsünün yazılma inisiyatifi despotun ölümünden çok zaman geçmeden, başka deyişle 19 Temmuz 1427'den sonra ortaya çıkar ve başta Sırp Patriği Nikon hazretleri olmak üzere sarayın önde gelenlerinden kaynaklanır. Sırplar, Lazareviç'in kişiliğinde büyük, onurlu ve sevilen hükümdarlarından birini ve ayrıca kültür, edebiyat ve eğitim alanlarında yadsınamaz katkıları olan bir devlet adamını görürler. Bu nedenle onun ölüm haberi, büyük acı ve derin üzüntüyle karşılanır. Ondan önce hiç kimsenin yapmadığı kadar sürekli iyilik yapan, sa-

daka dağıtan, kentleri imar eden, kilise ve manastırlar kurduran, eğitim, edebiyat ve kültürün gelişmesine katkı sağlayan bu knezin örnek yaşamının gelecek kuşaklara aktarılması gereği doğar. O zamanın koşullarında da bu, etkili ve başarılı bir yaşamöyküsünün yazılmasıyla gerçekleştirilebilir. Yapıtın baş bölümünü okuyunca bu sonuca ulaşırız.

Despotun yaşamöyküsünü yazma görevinin Kostenečki'ye verilmesinin iki nedeni olduğu düşünülür: Kostenečki hem *Harfler Hakkında Açıklamalı Anlatı*, *Theodorit Tırski'nin Ezgiler Ezgisi'nin Yorumu* ve *Filistin'de Yöcülük* başlıklı özgün veya çeviri yapıtlarıyla artık büyük bir yazar saygınlığı kazanmıştır, hem de hükümdarın yaşamına çok yakın tanıklığı olan ayrıcalıklı biridir. Ama Kostenečki üstlendiği görevi hemen yerine getirmeye başlamaz. Bunun nedeni ne olabilir? Bu sorunun olası birkaç yanıtı vardır: Belki gerekli materyali derliyor, yapıtın içeriğini belirliyor, yapısını kurguluyor, özelliklerini tasarlıyordu. Belki o anda yazarlığa uygun koşulları yoktu, çünkü belirttiği gibi despotun ölümünden sonra “yakınlarıyla dolaşmak” zorunda kalır.

Araştırmacılara göre Sırp patriği ve sarayın önde gelenlerinin bu önerisiyle Bulgar yazar Konstantin Kostenečki zor bir ikilem karşısında kalmıştı. Ya eski yaşamöyküsü yazma geleneğini izleyerek kahramanının yaşamını, yaptıklarını, doğruluk ve dürüstlük gibi erdemlerini de vurgulayarak toplumsal yaşamdan kopuk olarak anlatacaktı ya da onu, çağın tarihsel ve toplumsal fonuna yansıtarak geniş bir tabloda sunacaktı. Kostenečki ilk seçeneği benimsemesi halinde yapıtı daha çabuk tamamlayabileceğini bilmesine rağmen, daha zor, belirli bir hazırlık ve zaman gerektiren ikinci yolda karar kıldı. Çünkü alışlagelen bir yaşamöyküsü yazmak yerine, yapıtın sonunda açıkça belirttiği gibi, daha çok bir kronik, vakayiname niteliği taşıyan bir eser yaratmak istiyordu. Doğal olarak da bu, malzeme derlemeyi, belge araştırmayı gerektiriyordu. Ama Güney Slav edebiyatında izleyebileceği, tasarladığı esere uygun bir örnek bulamazdı, çünkü o zamana kadar ki yaşamöyküsü türünde gelenekçilik egemendi. İşte bu nedenle antik çağ, Plutarhos'a (46-120) yöneldi, çünkü adı geçen tarihçi, yazdığı ünlü biyografilerinde kahramanlarının yaşam ve etkinliklerini toplumsal ve tarihsel olay ve olgular bağlamında sunmayı yeğlemişti. Böylece, büyük olasılık

la uygunsuz koşullarda süren dört yıllık bir çalışma sonunda, *Stefan Lazareviç'in Yaşamyüsü* 1431'de tamamlandı.

Bulgar yazar Kosteneçki'nin yapıtına konu olan yaşam ve mücadele, mnzevilikte geçen değil, toplumun içinde, tarih sahnesinde cereyan eden etin bir mücadeledir. Buradaki kahraman, canını kurtarma, ruhunu arındırma kaygısından çok, ülkesini koruma, güçlendirme ve yüceltme savaşı verir. Başka bir deyişle, Bulgar yazar kahramanını Tanrı'nın bir hizmetkarı olarak değil, toplumsal yaşam fonunda ülkenin yazgısının emanet edildiği bir devlet adamı, düşmanlarıyla çarpışan, savaş alanında zaferler kazanan mert bir asker kimliğinde gösterir ve tam da bu noktada kendinden önceki yazarlardan ayrılır. Böyle bir çıkış ve yaklaşım da ortaçağ edebiyat normlarından uzaklaşarak dünyeviliğe, toplumsallığa ağırlık kazandırmak, bir aziz yaşamyüsünü bir biyografiye yaklaştırmak, eskiden yeniye geçiş anlamına gelir.

Kahramanın soyağacını verme konusunda da *Stefan Lazareviç'in Yaşamyüsü*'nn, Plutarhos modelini izlediği görülür. Yunanlı biyografi yazarının şemasına göre kahramanlar çok ünlü soylardan gelir. Örneğin, Büyük İskender baba tarafından Herakles, anne tarafından Akhilleus soyuna kadar dayandırılır. Bu şemayı izleyen Kosteneçki, Stefan Lazareviç'in soyağacını hem Sırpların kabul edeceği, hem diğer halkların yadırgamayacağı, önemli ve saygın bir ünlüye dayandırmalıdır. Bu niteliklere uygun kişi, 313 yılında imzaladığı Milano Fermanıyla Hristiyanlığı resmi din haline getiren ve insanlık tarihinde yeni bir sayfa aan Roma İmparatoru Büyük Constantinus'un kişiliğinde bulur.

Kosteneçki, Stefan Lazareviç'in soyağacını Büyük Constantinus ile ilişkilendirmek için Bizans tarihçisi İoannes Zonaras'ın (11.-12. yüzyıl) kroniğini kullanır. Burada Sırp asıllı bir Licinius vardır. Licinius, Büyük Constantinus'un Constantia adlı kız kardeşiyle evlidir. Doğaldır ki, ortaçağ okuru böyle bir soyağacından gurur duyar. Bir Hristiyan olarak Kosteneçki'nin daha geriye, putperestlik çağına gitmesi olanaksızdır.

Stefan Lazareviç'in Yaşamyüsü'nn analizinden, Bulgar yazarın hem yeni çağdan, hem antik dönemden aldığı ve derlediği malzemeler kullandığı anlaşılır. Bunu anlamak için sadece özel ve yer adlarına bir göz at-

mak yeterli olacaktır. Bunlar arasında İncil’de geçenler olduğu gibi, çeşitli filozof, tarihçi, hükümdar, kent, yakın veya uzak coğrafyalardan yer adları olduğunu görürüz. Bazı durumlarda, adı geçenler saygınlık açısından, bazen de karşılaştırma yoluyla Stefan Lazareviç’in büyüklük ve üstünlüğünü öne çıkarmak için kullanılır. Bütün bunlar, yazarın çağını ne kadar iyi bildiğinin ve sahip olduğu derin ve zengin bilginin kanıtı olarak değerlendirilir. Ancak, Kostenečki’nin yapıtında yararlandığı bütün kaynakları belirlemek zordur. Her şeyden önce onun, Despot Lazareviç’in yaşamı ve etkinliklerini, bir dizi olayın birincil tanığı olduğu için çok iyi bildiğini belirtmek gerekir. Sırbistan ve komşu Bulgaristan, Yunanistan, Osmanlı, Eflâk vs. ülkelerin tarihlerini iyi bilmesinin ötesinde, *Stefan Lazareviç’in Yaşamöyküsü*’nün temelindeki kaynakları, yazarın kişisel gözlem ve izlenimleri, despotun yakın çevresinde olmanın sağladığı ayrıcalığın doğrudan tanıklığı oluşturur. Despot hakkındaki bilgilerin çoğunun kişisel olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu nedenle konumuz olan yapıtın yadsınamaz önemi, yazarının olaylara tanıklık eden biri olmasındandır.

Yazarın kullandığı kronik, mektup, yazışma vs. resmi belgeler kaynak niteliği taşır. Buna, Stefan Lazareviç ile Osmanlı hükümdarları arasında imzalanan bütün sözleşmeler de dahildir. Dört cennet nehrin (bunlar Pişon-Tuna, Gihon-Nil, Dicle ve Fırat’tır) tasvirlerinin 5.-6. yüzyıl Yunan kaynaklarından alındığı kanıtlanmıştır. Konstantin antikçağ olayları ve kahramanlarından da söz eder. Büyük İskender’in tarihini çok iyi bildiği anlaşılır, Dareios, Kyros gibi hükümdarlardan örnekler verir, Aristoteles, Platon, Homeros, Tukidites, Herodotes vs. antik Yunan filozof ve yazarlarından alıntılar yapmaktan çekinmez.

Stefan Lazareviç’in yapıtları da Kostenečki’nin dikkatinden kaçmaz. Bunun somut göstergesi 38. Bölümde despotun vasiyetinden söz etmesidir. Çağdaşlarının sözel anlatılarını da kaynak olarak kullanır. Örneğin, 34. Bölümde Bosna’daki sert kıştan söz edilirken bu bilginin yaşlılardan edinildiği belirtilir. Başka bir kaynak da halk türküleri ve söylencelerdir. Yazar Rodoplar’da yaygınlaşan Orpheus türkülerini bilir, çünkü o diyarda yaşamıştır. Girişin 13. Bölümünde bu mitolojik kişilikten söz eder, 60. Bölümde de onun türkülerine değindiğine tanık oluruz.

Son kaynak olarak, nicel açıdan çok daha öne alınması gereken İncil'i belirtmek gerekir. Eski Ahit'ten olduğu gibi Yeni Ahit'ten de birçok isim ve olaydan (Sodom ile Gomora, Tavor Dağı, İshaya, Yusuf ile Yakup, Süleyman ile Davut, Meryem Ana, İsa vs.) söz edilir veya karşılaştırmalar yapılır. Yapıtın girişi ve gelişmenin başlangıç bölümlerinde İncil'in daha çok kullanıldığı dikkat çeker. Burada, Stefan Lazareviç Samuel, İshaya, Davut, Süleyman, Daniel gibi İncil kişilikleriyle karşılaştırılır. Bu nitelikte karşılaştırmalar, yapıtın sonunda da sıkça yer alır. Örneğin, Sırplar Hristiyanlık ülküsü taşıyıcıları olarak gösterilir, onlar itaatte hızlı, konuşma ve hidetlenmede yavaşlardır. Böylece Yakup'un iletisine gönderme yapılırken, Kosova Savaşından sonra Sırpların ağlamaları Eski Ahit'teki Rahel'in ağlayışına benzetilir.

Kısaca yazar, *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nü zengin bir malzemeyle derleyip topladıktan sonra yazmaya başlar. Bu nedenle bu yapıtta başka yerde rastlanmayan birçok tarihsel bilgi buluruz. Yazarın amacının bir yaşamöyküsü değil, bir vakayiname, kronik yazma olduğu açıkça görülür. Öyle ki, 14. yüzyıl ortalarından 15. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Balkan Yarımadası'ndaki tarihsel ve toplumsal olaylar da metinde yer bulur. Bütün bunların geniş bir temele yerleştirilmesi gerekir. Bunun için de geleneğin bozulması, var olan aziz yaşamöykülerine özgü kalıplarının izlenmemesi, daha somut olarak mucize öğelerinden önce gerçek bilgilerin öne çıkarılması gerekir.

Konstantin'in geleneksel aziz yaşamöykülerinde değişiklik gerektiği anlayışı, onun bilginliğinin bir sonucu olarak değerlendirilir. Öte yandan yazar, seçtiği yazma biçiminin herkesçe beğenilmeyeceği ve benimsenmeyeceği gerçeğini göz önünde bulundurarak bunu açıklama gereği duyar:

Şimdi birileri bu ayrıntılara yer verdiğim için beni kınamaya kalkarsa, lütfen bunlar gitsin ve daha önce gerek Kudüs'te, gerek Konstantinopolis ve komşu ülkelerde imparatorların tarih kitaplarında, çevre ülkelerin yaşamlarını da nasıl ayrıntılı ve kapsamlı tasvir ettiklerini görsünler. Böyle bir yaşamöyküsünü de bizim dindar ve aziz hükümdarımız Stefan için yazacağız, bu yüzden ayrıntılara girmemiz kaçınılmazdır.

Başka bir deyişle, Kosteneçki eski çağların biyografi yazma şekline gönderme yapar, bunlarda ise kişi, çevresinde gelişen olaylar ve insanlardan koparılmayarak yaşadığı dönem fonuna yerleştirilir. Yazarın bu anlayış ve yaklaşımını sonuna kadar sürdürmemesi, uygulamaması doğal ve kolay anlaşılır bir tutumdur. Egemen yazma biçimine bazı bağlılıklarda bulunmak zorunda kalır. Yapıtın, aziz yaşamöykülerinin biçimsel özelliklerini koruması gerekir, çünkü okur bu türe ve modele alışkıdır. Kaldı ki, Kosteneçki bu biyografiyi kendi inisiyatifıyla değil, Sırp Patriği Nikon'un buyruğuyla yazar:

Bütün bunlar oldu ve bitti. Yandaşları, kan akıtmaktan kurtularak batıya ve doğuya, kuzeye ve güneye dağıldılar. Biz ise Sırp ve Pomarya topraklarının Aziz Patriği Nikon'un, Büyük Voyvoda ve daha başka seçkin kişilerin buyruğunu, gücümüzü aşmasına karşın, kabul ettik.

Sözünü ettiğimiz geleneğe bağlı kalış veya kopamama, her şeyden önce yapıtın girişinde bir dizi İncil alıntısı ve İncil kahramanlarıyla karşılaştırmalarla kendini belli eder. Bu bağlılık, metnin sonuna doğru da dışa vurur ve finalde kahramanın geleneksel methiyeleri anımsatan tipik bir övgüsü ve yüceltilişi yapılır. Ayrıca, Eski ve Yeni Ahit'ten metne serpiştirilmiş çok sayıda alıntı, yapıta biraz olsun bir aziz yaşamöyküsü havası katar ve kilise büyüklerinin beklentileri de yerine getirilmiş olur.

Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü hangi yönleriyle o zamana kadar yazılan Bulgar ve Güney Slav aziz yaşamöyküleri örneklerinden ayrılır?

Her şeyden önce, özel ve yer adlarından politik olaylara ve somut tarihlere kadar olağanüstü zengin bilgi ve veri içermesiyle dikkat çeker. O zamana kadar Eski Bulgar edebiyatında kişiyle olaylar arasında bağımlılığa tanık olunmaz. Şunu da belirtmek gerekir ki, *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nün yazarı kendini kahramanının yaşamı ve etkinlikleriyle ilgili bilgiyle sınırlamaz, yalnızca onun yazgısına odaklanmaz. Lazareviç'in tarihsel ve kişisel yazgısını Sırbistan'ın o dönemde ilişkisi olan ülkelerin tarihleri bağlamında açıklamaya çalışır. Despotun yaşamı ve etkinlikleri, çağın bütün atmosferi gibi, daha uzak etken ve koşullardan belirlenir, hatta

çoğu Sırbistan sınırları dışında gelişir. Bu nedenle yazar, bu olayları daha uzun bir zamansal perspektifle, sadece Lazareviç ile değil, bütün Sırp ve Balkanlar tarihiyle vermeyi yeğler: Osmanlı Türklerinin 14. yüzyıl ortalarına doğru Balkan Yarımadası'na geçişi; 1389 Kosova Savaşı ve sonuçları; Yıldırım Bayezid'in, Krali Marko ve Konstantin Dragaş'ın desteğiyle Eflâk Voyvodası Mirçea'yla savaşı; Yıldırım Bayezid ile Macar Kralı Sigismund arasındaki Niğbolu Savaşı (1396); Timur ile Yıldırım Bayezid arasındaki Ankara Savaşı (1402) ve doğumundan ölümüne kadar Timur'un yaşamı; Yıldırım Bayezid'in oğulları arasındaki taht kavgası ve kardeşlerden biri olan Musa'nın Balkan Yarımadası'ndaki zorbalıkları (1410-1413); Sırbistan'ın Bizans İmparatorları Manuel II Palaeologos ile İoannes VII Kantakuzines ile ilişkileri ve bağları; Timok Nehri ve Pirot bölgesindeki Bulgar Ayaklanması (1405); Çek kilise görevlisi Jan Hus ve Dinde Reform Hareketi (1410); Mehmet ile Musa arasında Çamurlu yakınlarındaki savaş ve Musa'nın ölümü (1413); 14. yüzyıl sonları ve 15. yüzyıl başlarında Sırp-Macar ilişkileri vs.

Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü Sırbistan içi yaşam açısından da zengin malzeme sunar. Bunlar, Sırbistan'ın doğası, doğal zenginliği ve çeşitliliği, insanları hakkında bilgiler; çeşitli Sırp hükümdarları arasındaki savaşlar şeklinde kısaca özetlenebilir.

Görüldüğü gibi, Bulgar yazar Kostenecki çağına çok geniş bir açıdan ışık tutar ve bununla Sırp Despot Stefan Lazareviç'in yaşadığı koşulları daha net göstermek, yönetimini daha doğru değerlendirmek, despotun birçok olayda iradesi dışında hareket etmek zorunda kaldığını anlatmak amaçlanır.

Böylece, *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü* çağın zengin bir tarihsel tablosuna dönüşür. Alışılabilen aziz yaşamöyküsü ve sıradan biyografi sınırlarını aşarak vakayiname, kronik nitelikler taşıyan bir yapıt kimliği kazanır. Kısıtlı bilgisi olan bir yazar bunu başaramazdı. *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nün tarihsel bir belge olarak değeri, yazarın olayların büyük kısmının tanığı olmasında yatar. Yaşananların üstünden çok zaman geçmemiştir ve halk belleğinde anısı tazedir. Bütün bunlar, tarihsel gerçeklik izlenimini artırırken, anlatının nesnelliği yapıtın belgeselliğinde yatar.

STEFAN LAZAREVIÇ'İN YAŞAMÖYKÜSÜ'NÜN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

Yapısal açıdan *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*, kapsamlı aziz yaşamöyküsü türünün giriş, gelişme ve sonuçtan oluşan genel şemasını izler.

Yapıtın orijinal girişi, her birinin alfabenin sıradaki harfiyle başladığı 10 kısa bölümden oluşur. Bunu, yazarın girişin sonundaki "buraya kadar on bölümdür" içerik notundan anlarız. Ancak 19. yüzyılda yapılan çözümleme, yorumlama ve yayınlarda buna uyulmadığına ve bölüm sayısının 13'e çıkarıldığına tanıklık ederiz. Yazarın, girişin 10 bölümden oluşması düşüncesinin, Musa'nın 10 Tanrı Buyruğu'ndan esinlendiği sanılır. Buradaki karmaşık ve çözümlemesi zor bölümlerde yazar, Stefan Lazareviç'i Musa ve diğer İncil kişilikleriyle karşılaştırır ve İncil'den bazen kaynağı bulunamayan alıntılar yapar. Bütün bunlar, yaşamı ve etkinlikleri anlatılacak hükümdarın, ne kadar seçkin ve görkemli bir kişilik olduğu düşüncesini aşlamak için yapılır. Bir zamanlar Tanrı, Musa'yı Yahudilerin önderi olarak seçtiği gibi, şimdi de Stefan Lazareviç'i Sırp halkının kurtarıcısı tayin etmiştir.

Eski Bulgar edebiyatı araştırmacıları, Konstantin Kosteneçki'nin İncil metinlerini daha serbest kullanması ve yorumlamasının, özgüveninin yüksekliğinden kaynaklandığını düşünürler. (Kenanov, 1980:247). Bazı alıntılar, antik esinlenmelerle harmanlanır. Girişin son bölümündeki Platon, Aristoteles, Tukidites gibi saygın düşünür, filozof ve tarihçilerin sözleri, büyük olasılıkla Bizans kaynaklarından alıntılanır. Musa ile bağlantılı olayların (böğürtlen çalılığının yanındaki görüşme, toplumsal yasaların yaratılması, Yahudilerin Mısır'dan çıkışı) karşılaştırılmasıyla ortaçağ okuru ve dinleyicisi üzerinde güçlü bir etki yaratılır.

İncil karşılaştırmaları, girişin her bölümüne serpiştirilir. Paralellikler giriş metninin %50'sini kapsar ve böylece yaşamöyküsel anlatının devam ettiği diğer kısım ile denge sağlanır. Metne önce paralelliklerle başlanır (1., 2., 3. bölümler), sonra sanki okurun (dinleyicinin) soluklanması için despot hakkında bilgiler aktarılır (4., 5., 7. bölümler). Bunun ardından yine paralelliklere geçilir. Bu arada, kronolojiye titizce uyulduğuna tanık oluruz, çünkü kahramanlar sahneye kutsal kitaplardaki sıralarına göre çıkarlar. Alıntılar, kutsal kitapların başlangıçlarından yapılır ve böylece Despot Lazareviç'in devletin kurucusu rolü güçlendirilir.

Özetle, giriş bölümü, metnin ve Stefan Lazareviç'in kişiliğinin çözümlenmesi ve anlaşılması için önemli karşılaştırma ve İncil alıntıları içerir. Girişin en önemli özelliklerinden biri, sürekli herkesin beklediği Kıyamet Günü'nün anılması, despotun kişiliği ve yazgısının mahşer öncesi "hüzün yılları"yla ilişkilendirilmesidir. Lazareviç'in girişte karşılaştırıldığı antikçağ ve İncil kahramanları, çar ve peygamberler genel olarak üç gruba ayrılabilir: Gücü (mertliği, askeri yeteneği) simgeleyenler (Yeşua, Samson, Büyük İskender), bilgeliği simgeleyenler (Samuel, Süleyman, Daniel) ve dindarlığı (alçak gönüllülüğü, merhameti) simgeleyenler (Davut, Titus).

Yapıtın ikinci kısmını oluşturan gelişme kısmı, 93 bölüm içerir ve bilgi ağırlıklıdır. Gelişme kısmında, "yeryüzünde adilce hüküm sürene bu bir yabancı kul, Şanlı Despot Stefan Lazareviç'in çevirmeni, sunmaktadır" anlamında bir akrostiş karşımıza çıkar.

Gelişme kısmının sadece ilk ve son bölümlerinde paralelliklere rastlanır ve bunlar yapıtın % 13'ünü kapsar. Burada İncil karşılaştırmalarına, bir şeyin vurgulanması ve ulaşılan bir sonucun desteklenmesi gerektiğinde başvurulur. Yazar, antikçağ, İncil alıntıları, değini ve karşılaştırmalarla bezeli girişten sonra Stefan Lazareviç'in yaşamı ve etkinliklerine doğrudan geçmez. İlk dokuz bölümde, dikkatini Sırbistan'ın coğrafi konumu, iklimi, doğası ve zenginliğine odaklar, aynı zamanda Sırların insani özelliklerine, geleneklerine vs. yer ayırır. Ülkenin coğrafi konumundan sonra Stefan Lazareviç'in soyağacının açıklanmasına geçilir. Buna göre Lazareviç anne tarafından Roma İmparatoru Büyük Constantinus'un kız kardeşi ve Dalmaçya Hükümdarı Sırp asıllı Licinius'un eşi Constantia'dan gelmektedir. Burada Kostenečki ile tarihçi Plutarhos arasındaki benzerlik dikkat çeker. İkisi de kahramanlarının soyağacı ayrıntılarını sunar, sadece iç dünyalarını değil, bedensel üstünlüklerini de vurgulamayı önemserler. Bunların yanı sıra, kahramanların ölümlelerinden önceki alametlerden söz eder, uzun uzadıya son anları üzerinde durur. Bilindiği gibi Plutarhos, İskender'in yaşamına geçmeden önce Philippos'un son yıllarını ve Khaironeia Savaşını anlatır. Bulgar yazar da önce baba Knez Lazar'ın son yıllarını, daha sonra Koso-va'daki yazgısal savaşı tasvir eder. Ortaçağ yazarlarının, yapıtlarının eski geleneklerle yapısal ve stilistik benzerlikte olmalarına verdikleri önemi göz

önünde bulunduran Svanne'ye göre Kosteneçki, bunu bir taklide indirgemeden Plutarhos'un yarattı tekniğini benimsemekle yetinir. Kahramanın ölümüyle ilgili belirtilerin, aziz yaşamöykülerindeki dinsel alamet ve mucizelerden çok farklı oluşu dikkatimizi çeker. Ayrıca, geleneksel aziz yaşamöykülerinde soyağacına ayrıntılı biçimde yer verilmeyerek sadece azizin anne ve babası hakkında kalıplaşmış birkaç söz edilir.

Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü'nün sonraki bölümlerinde Osmanlı Türklerinin Balkan Yarımadası'na geçişiyle ilgili bilgiler aktarılır, I. Murad'ın Sırp Hükümdarı Lazar'a karşı seferi, Kosova Savaşı (1389) ve mertliğine vurgu yapılarak Miloş Obiliç hakkında kısa bilgi sunulur.

Bütün bu gelişmeleri bilmeden daha sonraki olayları, başka deyişle, *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü'nün* ana konusu olan despotun yaşamı ve etkinliklerini, Osmanlı ile esnek ilişkilerini anlamak zorlaşır. Yazar daha sonra, Stefan'ın gençlik ve çarlığının ilk yıllarına ışık tutar. Stefan 1394 sonbaharında, tarihsel Bulgar halk türkülerinde adı geçen Krali Marko ve Konstantin Dragaş ile Eflâk Voyvodası Mirçea'yla savaşında Yıldırım Bayezid'i desteklerler. Ancak Yıldırım Bayezid savaşı yitirir, Krali Marko, Konstantin ve diğerleri de yaşamlarını. Çok geçmeden, Niğbolu yakınlarında Bayezid ile Macar Kralı Sigismund savaşır. Ardından Bayezid'in, doğu ve batıdaki bir dizi askeri başarısı anlatılır. Ancak, şanınin doruğundayken karşısına Orta Asyalı Timur dikilir. Ankara Çubuk yakınlarındaki savaşta (1402) Bayezid yenilerek tutsak düşer. Osmanlı sultanının yanında yer alan Stefan Lazareviç son anda kaçmayı başarır ve bağımsızlığını ilan eder. Öyle ki Ankara Savaşı, Sırbistan tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Konstantin, Bizans tarihiyle ilgili de bir dizi bilgi aktarır. Manuel II Palaiologos ve Ioannes VII Kantakuzines'in Sırbistan'la bağları üzerinde durur. Ankara Savaşından sonra Stefan Lazareviç Osmanlı vassallığından kurtulunca, ülkesinin iç düzenini kurmak için büyük çaba harcar, kilise ve manastırlar yaptırır, Belgrat'ı yeniden düzenler. Gelişmenin sonraki bölümlerinde despotun annesi Militsa'nın (Evgenia ruhani adıyla) ölümü (1405) ile ilgili kısa bir bilgi de buluruz.

Yitirilen Ankara Savaşından sonra Osmanlı Devleti'nde iç çalkantılar baş gösterir. Yıldırım Bayezid'in oğulları taht kavgasına tutuşurlar. Timok Nehri ve Pirot bölgesinde Bulgarların düzenlediği başkaldırıyı (1405)

Rumeli'deki Osmanlı topraklarında egemenlik kuran Süleyman bastırır. Kardeşi Mehmed ise Anadolu'da hüküm sürer. Üçüncü kardeş Musa, Süleyman'a karşı savaş için gemilerle Tuna'nın ağzına doğru hareket eder. Musa'nın yanına Eflâk Voyvodası Mirçea, Stefan Lazareviç ve kardeşi Vuk da katılırlar, ama bir sonuç alınamaz. Musa, Trakya'yı kasıp kavurur, Vuk'u öldürür, Süleyman'ı tutuklayıp boğdurtur. Bütün bu çatışmalar, *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nde ayrıntılı olarak anlatılır, çünkü olaylar despotun ve Sırbistan'ın yazgısıyla yakından ilgilidir. Bu arada Stefan, Musa'dan ayrılarak kardeşine karşı çıkan Mehmed'in yanına geçer. İki kardeşin orduları Samokov (Çamurlu) yakınlarında karşı karşıya gelir ve yazgısal çatışma burada gerçekleşir. Mehmed'in tarafında Stefan Lazareviç, Macar Kralı, bazı Bosna Voyvodaları ve Musa'dan vazgeçen Türkler vardır. Savaşın sonucunu Sırp ordusu tayin eder. Ortak Hıristiyan orduları Mehmed'le birleşerek Kruşevats ve başka kentlere yönelir. Yerel Hükümdarlar, sultana bağlılıklarını belirtirler. Osmanlı Türkleri ilerleyerek birçok yeri ele geçirir.

Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü'nün yazarı Kostenečki, despotun Batılı Devletlerle ilişkilerine de yer verir. Bu bilgiler ışığında, bazı batılı hükümdarların saygısını kazandığını, Konstanz Konsili'ne (1418) katıldığını, burada herkesin dikkatini çektiğini ve büyük ilgi gördüğünü anlatır. Bulgar yazar, Jan Hus ve onun Çekya'daki reformcu hareketinden, Vidin Hükümdarı İvan-Sratsimir'in oğlu Konstantin'in Belgrat'ta ölümünden (1422) de kısaca söz ederek yaşadığı çağın bir tablosunu çizer.

Yazar, despotun Bosna Seferini de ayrıntılı anlatır: Bosna kralı, Sırbistan kenti Srebrenik'e saldırır, ancak beklenmedik bir şekilde Lazareviç, Bosnalıların geçilemez sandığı Drina Nehri'ni geçer ve karşıtlarını kaçmak zorunda bırakır. Despot birçok Bosnalıyı tutsak ederek Belgrat'a götürür, sonuçta Bosna kralı barış istemek zorunda kalır. Bunun ardından, Sırp hükümdar hayır işlerine başlar, ancak ava gittiği sırada atından düşer ve 19 Temmuz 1427 Cumartesi günü yaşamını yitirir. Lazareviç'in ölüm haberi, Sırp toplumunda büyük acı ve hüznle karşılanır, her yerden hıçkırıklar yükselir, bütün ülkeyi bir karanlık kaplar, hatta Türkler ve Macarlar bile yas tutarlar. Despotun cenazesi Resava kıyısında, daha önce kurdurduğu manastıra gömülür.

Stefan Lazarević'in ölümünden sonra Sırbistan tahtına Georgi Branković çıkar. Bu durum, halkın üzüntüsünü biraz olsun azaltır. Branković, Belgrat'a gelince herkes ona bağlılığını bildirir. Yeni despot, ona bağlı herkes üzerindeki erkini sağlamlaştırır. Osmanlı sultanı, Branković'in Sırp tahtına çıktığını öğrenince bazı Sırp kentlerini ele geçirir. Branković, Osmanlı yönetimi altına girmesini engellemek için Belgrat'ı Macarlara verir.

Stefan Lazarević'in Yaşamöyküsü, despotun kısa ve coşkulu bir met-hiyesiyle sona erer.

Yapıtın içeriğinin kısaca aktarılmasıyla, bir azizin yaşamöyküsüyle değil, bir vakayiname, hatta çağdaş bir biyografiyle karşı karşıya olduğumuz sonucuna ulaşırız. Bu yargı sadece, Kostenečki'nin birincil tanık niteliğiyle sunduğu doğru tarihsel bilgilerden, diyar, kent ve dağların ve kişi adlarının verilmesinden ve doğruluğundan değil, yazarın bunları sunuş şekli ve titizce sıralamasından kaynaklanır. Olayların tarihlendirilmesi, anlatıyı somutlaştırır ve doğruluk izlenimi yaratır. Kostenečki'nin, olayları ve kişilikleri gerçekte olduğu gibi yansıtmak istediği açıkça görülür.

Yazar, çağdaş bir tarihçi ve biyografi yazarı yaklaşımıyla, önce Sırbistan'ın coğrafi konumunu tanıtır bize, sonra olayların geliştiği yer ve ortamlara odaklanır. Yapıtın böyle yapılandırılmasının rastlantısal değil Kostenečki'nin tamamen bilinçli bir seçimi olduğu anlaşılır. Bütün bunlar, önemli ölçüde gelenekten kopmuş, çağdaş bir tarihçi ve biyografi yazarı anlayışıyla, eski yazma biçiminden uzaklaşmış ve birçok bakımdan yeni çağlara yaklaşmış bir yazarla karşıya karşıya olduğumuzu kanıtlar.

Yazar daha başlangıçta, okuru Sırbistan'ın coğrafi konumu, elverişli iklimi, bağları, dağ ve ormanları, suları, bitki örtüsüyle tanıştırmak ister. Tanrı, Sırp topraklarına birçok doğal zenginlik bahsetmiştir. Yeryüzünde, Sırbistan örneğinde olduğu gibi, bunca doğal varlığın bir arada biriktiği başka ülke yoktur. Burada, hava yumuşak ve temizdir, kışlar soğuk değildir, yazın da kuraklık yaşanmaz. Bu uygun iklim, hayvan ve bitki örtüsünün gelişmesini sağlar. Sırbistan'da, başka yerde görülemeyecek kadar çok bağ vardır. Sırp toprağı, meyve ve sebze açısından da bolluk içindedir. Burası balık ve kuş bakımından olduğu gibi, verimli gümüş ve altın madenleri açısından da eşsiz bir yerdir. Bütün bunlara yüksek dağlar ve dünyada başka yerde olma-

yan kentler, toprakları sulayan nehir ve pınarları da dahil etmek gerekir. Sırbistan'dan Tuna ve Sava nehirleri akar. Birincisinin kaynağı cennettir, Macaristan ve Eflâk'tan geçerek Karadeniz'e dökülür. Belgrat yakınlarında Tuna'ya katılan Sava da dünyanın 36 ünlü nehri arasındadır.

Görüldüğü gibi, yazarın tasvir ettiği Sırbistan “bal ve yağ akan,” dünyada benzeri olmayan cennet bir ülkedir. Burası, bütün mevsimlerde her şeyin zenginlik, çeşitlilik ve bolluk içinde geliştiği, yetiştiği ve insana neşe kaynağı olan bir tür “vaadedilmiş toprak”tır. Sırbistan'ın coğrafi konumunun tasvirinden sonra Kostenečki bu toprakların insanlarına odaklanır. Bulgar yazara göre Sırp, yeryüzünde benzeri olmayan Dak soyundan gelir. Bunun tersi düşünülemez, çünkü “bereketli topraklar iyi meyve verir.” Sırp, mert, asil, alçak gönüllü, itaatkâr, iyi yürekli, her ortama ve duruma sorunsuz ve çabuk uyum sağlayan insanlar olarak tanıtılır. Gerektiğinde, verilen görevleri hızla yerine getirirler, ama yanıtlarını dikkatle düşündükten sonra vermeyi yeğlerler. Birbirleriyle ilişkilerinde kibar ve nazik, yoksullara merhametli ve cömert, yaşlılara saygılıdır. Yakınlarını hiçbir zaman kırmaz ve küçük düşürmezler. Bunlar, sadece varlıklar değil, yoksullar için de geçerlidir.

Daha sonra Kostenečki, bazı Sırp geleneklerine dikkat çeker. Şap-kayla tapınmaktan veya boş yere Tanrı'nın adını ağza almaktan sakınır, başlarını kırkma ve tıraş geleneğine titizce uyarlar. Sonunda, Kostenečki Sırp halkının bazı fiziksel özelliklerine de değinir. Damarlarında asil kan vardır, bedensel temizlikleri diğer halklarınkinden üstündür. Böylece yazar, Sırbistan'da yaşamın Tanrı yasalarına göre ve uyum içinde geçtiğini, bu yüzden de ülkenin mutlu, insanların huzurlu olduğu düşüncesini aşılamayı amaçlar.

Sırp toprakları ve halkının pozitif yönleriyle gösterilmesi, Kostenečki'ye göre baş kişinin tanıtılması için gerekli bir fondur, çünkü ağaç meyvesinden ve meyve de ağacından yargılandığına göre “diken, üzüm yetiştirmez, üzüm çubuğu da diken yetiştirmez.”

Önceki olaylardan söz edilmesi, gerçekleştiği koşulların aktarılması, dönemin yaşanan önemli tarihsel ve toplumsal sarsıntıları anlamamızı kolaylaştırır. Kaldı ki, Sırp diyarının tasviri kaynak olarak da büyük değer ta-

şır. Yazar, doğa güzellikleri ve zenginliklerine hayran kalır, Sırpların erdemleri önünde saygıyla eğilir.

Bütün bunlardan, yani çerçeve hazırlığından sonra yazar, Stefan Lazareviç'in yaşamı ve etkinlikleriyle ilgili öyküsüne, toplumsal ve tarihsel fondan koparmadan ve soyutlamadan başlar. Ayrıca despotu, Sırbistan ve komşu ülkelerde o dönemin gelişen olayları ışığında göstermeyi yeğler. Böylece *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nde, bir anlamda Sırbistan'ın Lazareviçler dönemi tarihi, komşu ülkelerin tarihleriyle bağı içinde aktarılır. Kostenečki bizi 14. yüzyılın ikinci yarısı ve 15. yüzyıl başlarında Sırp, Osmanlı ve Balkan ülkeleri arası ilişkiler tarihiyle baş başa bırakır.

Stefan Lazareviç ünlü Nemaniç (ya da Nemanya) soyundan gelir. Babasının yaşamını yitirdiği 1389 Kosova Savaşından sonra, Sırp tahtına geçer, Yıldırım Bayezid'in vasalı olunca da ona askeri destek sağlama yükümlülüğü üstlenir. Ancak, despot bu bağımlılıktan kurtulma yolları arar ve 1402 Ankara Savaşı'nda Timur, Yıldırım Bayezid'i tutsak ettiğinde, bunu başarır. Vasallıktan kurtulunca, kendini bağımsız Sırp hükümdarı ilan eder. Osmanlı ile daha sonraki ilişkileri akıllı ve kıvrak bir politikacı olduğunu gösterir. Karmaşık, devletlerarası savaşlarda ülkesinin çıkarlarını korumak için yönünü iyi tayin eder. Sırbistan'ın çıkarları için bazen Musa ve Mehmed'le Süleyman'a karşı hareket eder, bazen Süleyman'la beraber Musa'ya cephe alır, başka zaman Mustafa ve Yiğit'le Musa'ya karşıdır vs. Graçanitsa yakınlarındaki çatışmada, Stefan Lazareviç mert bir savaşçı olarak çıkar karşımıza ve karşıtlarına korku salar.

Kostenečki, devlet adamı Stefan'dan söz ederken daha coşkulu bir dil kullanır. 1402'den sonra, devletin iç düzenini sağlamak için kilise, manastır, imaretler yaptırır, hatta meyve bahçeleri düzenler. Ancak en büyük çabayı, Belgrat'ın imarı ve düzenlenmesi için harcar. Başkentte, birçok ayrıcalıklı varsıl yaşar ve bunların vergi yükümlülüğü yoktur. Belgrat sakinleri, onlara ayrıcalıklar sağlayan mühürlü bir belge taşır. Kente ticari amaçlarla gelen tüccarlar da vergiden muaftır. Yoksullara karşı alçak gönüllü ve merhametli despot, muhtaçlara eliyle sadaka dağıtır. Eli açıklığıyla öyle ünlenir ki, deniz kıyısı bölgelerinden ve Bulgaristan'dan dilenciler gelir. Lazareviç, edebiyata sadece kol kanat germez, kendisi de edebiyatçı olarak ün ya-

par. Resava Manastırına topladığı edebiyatçılara, rahat ve huzurlu bir yaratma ortamı sağlar. Çağın anlayışı, hükümdarın inançlı olmasını gerektirdiği için sıkça kutsal kitaplar okur, yakın çevresinde bunları yorumlamaya çalışır, Hristiyanları himaye eder, Ortodoksluğun gelişmesi için çaba harcar.

Bulgar yazar, kısaca Stefan Lazareviç'in dış görünümünü de çizer. Konstanz Konsili'ne (1418) katıldığında despot yakışıklılığı ve ünüyle dikkat çeker, adeta yıldızlar arasındaki ay gibidir.

Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü'nde doğa tasvirleri önemli bir yer tutar. Kostenečki gelişme bölümünün başlarında sunduğu, Sırbistan'ın coğrafi tasviriyle yetinmez. Çeşitli olaylardan, bir çarpışmadan söz ederken, yerlerin adını söylemeyi de yeğler. Ara sıra, nesnelliğiyle dikkat çeken doğa tasvirlerine kaydığı da görülür, ancak yazar, insan yaşantıları ve doğa arasında bir koşutluk aramaz.

93 bölümlük gelişme kısmının ardından St.Lazareviç onuruna yazılan methiyenin sonunda önemli bilgilere ulaşırsınız. Burada, yapıtın yazılma amacı açıklanır. Akrostiş, büyük kayıptan duyulan üzüntüyü içerir.

Buraya kadar açıklanan ayrıntılar, *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü'nde* türe özgü geleneksel öğelerin pek önemli olmadığını gösterir. Her şeyden önce, aziz yaşamöyküleri ruhanî veya dünyevi, ama kilise tarafından kutsanmış kişiler için yazılır. Bizim örneğimizde ne birinci, ne ikinci koşul yerine getirilmiştir: Stefan Lazareviç ruhani biri değildir, aziz ilan edilmiş de değildir. Bu durum yapıtta, geleneksel aziz yaşamöykülerine özgü özellikleri önemli ölçüde azaltır. Burada, klâsik ortaçağın aziz yaşamöyküleri metinlerine özgü mistisizm, mucizeler, belirtiler gibi öğeler en aza indirgenmiştir. 93. bölümde Konstantin, Stefan'ın ölümünden önce Belgrat'ın üstünde kıvılcımlar belirip sonra kaybolduğunu, ondan önce esen sert bir rüzgârın kilisenin ve diğer yapıların, ki bunların arasında Stefan'ın kız kardeşinin evi de vardır, çatılarını uçurduğunu anlatır. Batıdan bir ses duyulduğundan da söz edilir, İsa'nın Meryem, Vaftizci Yuhanna ve 12 Havarisiyle Kıyamet Günü görünümü de belirir. Kostenečki bütün bunları despotun ölümünün öngörüsü olarak algılar. Ancak burada olağanüstülük, gerçek anlamda mucize, sadece son olayda gizli olup, diğerlerinde despotun ölümünden bir yıl önceki doğa olaylarından söz edilir.

Yapıtın finali, geleneğe yakın bir özellik taşır. Kostenečki, katkı ve hizmetlerini yücelterek despota methiye düzmektedir. Ritmik ve şiirselliğe dayalı bu mersiyede “Neşeyle dolsun için!” ibaresi 13 kez yinelenir, ayrıca, Sırp halkına böyle bir hükümdar bahşettiği için Tanrı'ya şükredilir.

Biçemsel açıdan bakıldığında, aziz yaşamöyküsü türünün belirli bir etkisi olduğu görülür, çünkü kapsamlı aziz yaşamöyküleri üç bölümden oluşur. Başlığın da, geleneğe uygun biçimde atıldığını söyleyebiliriz. Ancak, bütün bunların sadece biçemsel özelliği vardır ve tarihi bilgilerin bolluğu karşısında fazla dikkat çekmez. Okurun (dinleyicinin) dikkati, Sırp toprakları ve zenginliklerinin tasviri, Kosova Savaşından sonra Sırbistan'ın durumu, bir münzevi değil, hükümdar ve asker olarak Lazareviç'in kişiliği, Balkanlar'da durum ve Osmanlıların ortaya ilk çıkışları, Sırp despotun Fetret Devri'nde izlediği kıvrak politika vs. üzerine odaklanır. Bu nedenle bir aziz yaşamöyküsü örneğiyle değil, bir tarih metniyle karşı karşıya olduğumuz izlenimi kesinleşir. *Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü*'nü okuyan ve ortaçağ yazın geleneklerini bilen herkes bu sonuca ulaşabilir. Kaldı ki yazar da, yapıtın daha çok bir vakayiname olarak yazıldığını belirtmiştir. Bunlar rastlantıya değil, bilinçli bir yaklaşıma işaret eder.

Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü'nün tarihsel değerini, 1858'de Kostenečki'den ilk kez söz eden Grigoroviç fark eder. Bu Rus Slavistin değerlendirmesi, sonraları kaynak olarak bu yapıttan yararlanan bir dizi Balkan tarihçisinde de kanıtlanır.

KONSTANTİN KOSTENEÇKİ
STEFAN LAZAREVIÇ'İN YAŞAMÖYKÜSÜ

STEFAN LAZAREVIÇ'İN YAŞAMÖYKÜSÜ

Anısı Canlı, Şanlı ve Dindar Hükümdar Stefan'ın Yaşamöyküsü.
Sırp Diyarının Aziz Patriği Nikon Hazretleri ve Saray Önde Gelen-
lerinin Buyruğu ve Arzusuyla Adı Gibi Kutlu Olanın Teslis Işığıyla
Yüceltilmesi İçin Yazıldı.

Kutsa Tanrın!

1.

[Eser, Eski Ahit'ten bir alıntıyla başlar: "Ben'im, dedi, böğürtlenin yanındaki, seni insanlarıma başına önder yapan, ama özümden dolayı sana adlarımı söylememem gerek." (Mısır'dan Çıkış, 3:14). Daha sonra Yakup, Yusuf, Hanok ve Mısır, Kızıldeniz, Kenan gibi Eski Ahit kahramanları ve yerlerden söz edilir. Burada geçen "buyruklarına ezelden beri karşı gelenler" ifadesiyle, Stefan Lazareviç'in, kardeşi Vuk ve diğer yakınlarıyla yaşadığı sorunlara değinildiği düşünülür.]

2.

"Seninle bu dağda herkesin önünde sesle konuşacağım.¹ Öyle ki, seçtiğimi tanısinlar ve On Emrimi² senin aracılığıyla algılasınlar. Sen de gökyüzündekini örnek alarak Anlaşma Sandığı hazırlayacaksın bana."

3.

[Musa'nın kırk yıl boyunca Mısır'da ve çölde alametler ve mucizeler gerçekleştirdiğinden³ söz edilir ve Meleklerle eşit olan Stefan Lazareviç'in kırk yıla yakın hükümdar olmasına⁴ izin verildi, denir.]

4.

Bizim saflarımızda parlayan despotun da, sadece kırk yıla yakın hükümdarlığına izin verilmedi. Ululuğundan ve Hristiyanların koruyucusu olduğundan Tanrı, ömrüne⁵ halkalar ekledi.⁶ Yine yüce Tanrı, onun sonunu öyle bir zamana denk getirdi ki, bu zamana "burada korku ve büyük hüznün var evrende, her şey bitti ve yok oldu"⁷ dendi. Başlangıçtan bu yana 13. İndictionun dolmasından sonraki 84 yıl, hüznün yılları olarak bilinir ve 532 yılda oluşan her indictionun on üçüncüsü, Stefan Lazareviç'in hükümdarlığının 19. yılında tamamlandı.⁸

5.

Stefan Lazareviç'siz tükenip yoksullaştık. Hükümdarlığının 38. yılında öksüz kaldık. O'nun büyük iyilikseverliği sayesinde, Tanrı bize tohum bırakmasaydı, Sodom gibi olacak ve Gomore'ye benzeyecektik. Çünkü sözünü ettiğimiz 6935 [1427] yılında sık sık dolu yağıyor, depremler ve ölümcül felaketler oluyordu. Ayrıca, imansızlar denizden, karadan saldırıyor, ani savaşlar çıkıyordu. Oysa şanlı işler yapınca, "dağlar titreyecek ve eriyecek,⁹ balmumunun ateşte eridiği gibi."¹⁰ Yaptıklarınız, karşıtlarınızda bile saygı ve hayranlık uyandıracak. Kendi insanları önünde gücünü kanıtlayan Stefan Lazareviç, malını mülkünü imansızların talanına bırakmadı, İsa'nın sürüsü uğruna güçlü koluyla savaşlarda yabancı orduları dağıttı ve günahın geçici sefasını sürmekte" halkıyla acı çekmeyi yeğledi.¹²

6.

[Despot Stefan Lazareviç'in yandaşlarının çok acı çektiğinden söz edilir.]

7.

[Yazar Kosteneçki, dindar despotun Tanrı adına sergilediği bütün kahramanlıkları, layık olmasa da, elinden geldiğince anlatmak istediğinden söz eder.]

8.

Geleneğe göre, ona ağıt yakanların gözyaşları dereler gibi aktı. Ben-deniz ise, adı geçen şanlıyı [Stefan Lazareviç'i] bir gemi olarak keşfettim, onunla yüzerek yüceliyorum. O ki, Yeşu'nun mertliği ve inancını farklı zamanlarda örnek alarak çevremizdeki düşmanlardan bizi bilgelik ve güçle kurtardı. Uygun bir zamanı kollayan düşman karşımıza dikilince, Stefan Lazareviç durumu her yönden değerlendirdi. Güçlü Samson'u bir kadın yenmişti, o ise yaşamı boyunca bu zaafa kapılmadı.

9.

[Burada Stefan Lazareviç, "sarsılmaz Samuel ve hiçbir zaman zaafiyet ve umutsuzluğa kapılmayan İsrail yargıcı Eli" ile karşılaştırılır.]

10.

[Yazar, "anısı canlı ve alçakgönüllülüğüyle yücelen Stefan Lazareviç'i büyük nimet olarak keşfettiğini" itiraf eder.]

II.

Stefan Lazareviç, Doğulu ve Batılıların güçlü birliklerini tutsak etti. Sığınanları da ülkesinin nimetlerinden yararlanmaları için topraklarına yerleştirdi. Öyle ki, Batılılar da hükümdar ve öğretmen olarak adlandırdı onu. Gerekğinde, seçtiği önde gelen askerlerini ve topraklarındaki bütün yiğitleri evlerine gönderirdi. Ancak despotun büyük ve göz kamaştırıcı armağanlar vaadi olmasa da kimse evine dönmezdi. Stefan Lazareviç için, çetin savaşlar ve daha çocukluğundan bu yana yiğitlik, ezelden var olan bilgelik de bir armağandı. Bu nedenle her ülkede, şanlı despot olarak adlandırıldı. Sayıca az Sırp ordusuna, kendi devleti olan şanlı halkların ordularından daha büyük şan ve isim kazandırdı.

12.

Batiya doğru, Helespont [Çanakkale] yakınlarında yaşamasına karşın, bütün Mısır ve Etiyopya'ya ve oradan daha yukarıdaki ülkelere, toparlayıp daha basit söylesern: Bütün Yunanistan, Hindistan ve hatta Amazonların diyarına kadar adı yayıldı. O kadar ki, adını duyanlar, sadece yakınında olabilmek için hizmetçi olarak da olsa ona katılmak istiyordu. Dareios'un İskender hakkında: "Tanrı, ona Keyhüsrev'in tahtına oturmaya nasip etsin." dediğini demek için ve göklerden bahşedilen zarıf bir kilise eşyası gibi sadece sadık devletlerin hükümdarları değil, sadakatsiz olanlar da onunla süsleniyordu. Ayrıca, Daniel'in şanı ve cesaretli söylemine sahip olduğu görünüyordu, çünkü Doğulu hükümdarlarla savaşarak ateş ve selden geçti. Daha sonra anlatacağımızdan ortaya çıkacağı gibi, Firavun'un Musa ile yücelmesi gibi bunlar da O'nun mertliğiyle yüceliyordu, Yıldırım adlı hükümdar, Stefan Lazareviç'in yardımıyla, şimşekten bir ok gibi doğululara karşı geliyordu. Stefan Lazareviç, eski çağlarda dünyayı ele geçiren birçok devlet adamının yaşamını inceledi ve bazıların erdemlerini kısmen özümsemi. Bazılarından hiçbir şey almadı.

13.

Kutsal metinlerden, Tanrı'ya uygun şeyleri derleyen Stefan Lazareviç sadaka ve inanç konusunda kimseye benzemezdi. Kaldı ki, çoktandır bu denli tanrısal ve kusursuz bir hükümdar görülmemiştir. Doğulu ve batılılarla yaşayarak giysilerden, yararlı ve süs olarak kullanılan her şeye, hatta silahlara, yiyeceklere, terfi etmeye kadar düzgün ve kusursuz kuralları vardı.

Tanrı'ya yönelttiği ayinlerde, okuma ve dualarda, av ve öğütlerinde, oturup kalkmasında kuralları eksiksiz uygulardı. Öyle ki, Saba Kraliçesi'nin ağzıyla söyleyelim: "Evinde yaşayanlar çok kutlular, Şanlı Yeni Süleyman!"¹³ Ve Titus der ki: "Bugün yönetmedik, çünkü sadaka vermedik." Despot ise çok defa inançla dolardı. Alan, hiçbir zaman veren kadar sevinmez, çünkü O, sağ elini ne kadar geniş açarsa, o kadar çok huzura kavuşurdu.

Artık başlama zamanı geldi: Nerede filizlendi, nasıl yaşadı ve ülkesi nasıl bir yerdi? Çünkü birçok barbar ülkesinde seçilmiş çiçek açmıştı. Tanrı onlara tapınaklar bahşetti,¹⁴ ama onlar etkinlikleriyle dikkat çekmedi ve eski Yunanlılardan üstün değillerdi. Onların mertlikleri, soru ve yanıtları adlarıyla anılıyordu, çünkü peygamberlerden önce peygamberlikte bulunuyorlardı. İnsani şeyleri, ayrıca göksel ve daha yüce olanları keşfe çaba gösteriyorlardı. O yüzden Tanrı, kısmen gerçeğe değinmelerine izin veriyordu. Çünkü Tuki-dites: "Bir, üçtür ve üçlü bir bütündür, bedensiz görüntüsü olan ise Teslis'tir." dedi. Aristoteles, Tanrı özünün ölümsüz olduğunu, başlangıcı olmadığını ve her şeyden güçlü Söz'ün ondan geldiğini söyledi. Hermes Trismegistos der ki, "Yemin ederim size, ulu Tanrı'nın yaratusı gökler. O'nun tek özlü sözü ve ruhuyla yemin ederim." Stoacı ise, "Meryem'e saygı gösterelim, sırnı iyi koruduğu için, çünkü ondan İsa doğacak" diye haykırdı. Tulus de: "Önce Tanrı, sonra Söz ve onunla beraber Ruh" dedi. Ya Platon ile Orpheus ve ötekiler? Ama bizim sözümüz yeryüzüyle ilgili.

GELİŞME

I.

Stefan Lazareviç Sırp ülkesi denen Dalmaçya ve Daçya'da dünyaya geldi. Soyağacından söz ederken ortaya çıkacağı gibi, buradan çok ünlü çıktı. Bu diyarda, vaat edilmiş toprak gibi sadece bal ve süt akar,¹⁵ çünkü dört mevsim ve iklim kesişir. Bu yüzden, başka diyarlara da nimetlerinden sunar, çünkü dünyanın tamamı nimetlerin hepsini barındırıp, bir araya topalayamaz. Bazı nimetler, sadece doğuda veya batıda, kuzeyde veya güneyde, bazı yerlerde bulunur. Coğrafyacıların dediği gibi: Gördük ki, Sırp toprağı her çeşit nimetle dolu. Toprak ölçümü metinlerine göre, bu diyar batıya ve Helespont'a hava akıtır. Çünkü Sırp ülkesi, orak zamanı kırk gün ve kırk

gece karanlık olan güney ülkelerinden, kırk gün ve kırk gece aydınlık olan kuzey ülkelerinden de farklıdır. Ayrıca, karla kaplananlardan ve susuz diyarlardan da farklıdır. Yoel'e göre¹⁶ ıssızlardan da. Kuşkusuz, bu diyarın iyi havası ve farklı öğeleri arasında mükemmel bir orantı vardır.

Her ağacın, meyvesinden ve insanın, işlerinden tanıdığı¹⁷ gibi önemli şeyleri bildirmek için, meyvelerine ve işlerine göre göstereceğiz Sırbistan'ı. Burada altın ve gümüş vardır ve yatakları, sanki hiç tükenmeyecek gibi zengindir. Hatta su aldıkça su kaynağı tatlanır, çoğalır. Doğuda ve batıda böyle büyük bereketi nerede bulursunuz? Hiçbir yerde. Sözü uzatarak bıktıracağımıza, bunun nedenini göstermek daha yararlı olur.

2.

Başka hiçbir yerde olmayan, bağlar da vardır Sırbistan toprağında, üstelik pek ter dökmeden yetişirler. Tohum, bahçe bolluğu, meyve çeşitliliği vardır, nehir kaynakları ve kuyu bolluğunu da unutmayalım. Aralarda ahenkli, birbirinden güzel ve verimli, kış soğuklarından korunaklı dağlar vardır. Yaz yaklaşıncı, dağların şifalı ve güzel havası olur. Gören herkes bunu onaylar. Ayrıca, bu kadar kutlu insan da başka yerde bulunmaz.

3.

Kuşlar, başka hiçbir yerde olmadığı kadar bol yeşillik ve otlar, kısaca, Tanrı'nın nimet olarak insanlara bahsettiği her şeyi anlatmak gerekir. Çünkü, bu ülkenin sadece üçra köşeleri alımla yeşillenmez, sayısız verimli düzlük, Tanrı'nın yaratıp kullarına zevk almaları için bahsettiği her tür yiyecek bolluğu ve balık vardır.

4.

Bu ülkenin kaleleri hakkında kim bilgilenmek isterse, buranın yüksek dağları ve büyük kentleriyle diğer ülkelerdekilerin çok azı karşılaştırılabilir. Çünkü kentlerin surları olağanüstü yüksek ve suyla da her açıdan korunaklıdır.

5.

Yüce Tanrı'nın eseri olan nehri de atlamamak gerek, Ulu Musa'nın dünyanın yaratılışıyla ilgili kitabında dört cennet nehirden biri Pişon'u atlamadığı gibi.¹⁸ Coğrafya kitaplarında İstros veya Gaz, Trakların, İstır veya Dunav [Tuna] dediği nehir cennetten kaynar. Batıda Sicilya Denizi'nden başla-

arak yeraltı derinliklerine girer Almanya'da Kuzey Denizi'ne kadar uzayan Apeninler yanında çıkar, doğuya yönelir ve beş ağızdan Karadeniz'e dökülür. Çek diyarına kuzeybatıdan gelir, Macaristan'ı böler, bereketli Sırp toprağını sular, Bulgaristan ve Eflak'tan geçerek Karadeniz derinliklerine akar.

6.

Tanrı'nın cennetten dünyaya niçin dört nehir aktıdığını da düşünürsek, batının bunların birinden yoksun kalmaması gerekirdi. Çünkü Gihon Mısır'dadır ve kaynağın biri Libya'ya, ikisi Yukarı Mısır'a akar. Sonra bu ikisi birleşir, su çoğalır ve Ağustosta Mısır'ı sular. Mısırlılar ona İstapiya derler, ki karanlıktan gelen su anlamındadır.

7.

Cennet bahçesinden doğan Dicle ve Fırat'a gelince, yeraltına girdiklerinde Tavor Dağı'nda yine görünürler. Fırat duru akar, kuzeyden güneye iner, Hint Okyanusu'na dökülmeden önce bataklık ve sazlıklı göller oluşturur, iz bırakmadan kaybolur. Dicle, doğuda bir gölden çıkar ve güneye doğru akar. Trikon Dağı'nı Mesagetler diyarında geçer, Fırat ile birleşip Babil'i böler. Aşağı doğru akarak Peridon'a yaklaşır ve Pers ülkesinin bağrına girer. Birleşinceye dek Fırat'tan ayrı akar ve Mezopotamya'yı 428 stadion¹⁹ yaparlar. Pişon da Yaratılış kitabında anılır. O, Havila diyarını dolaşır ve bize doğru akar. Orada altın var, ve bu toprağın altını iyidir.²⁰ Bu nedenle, batıdan da yazgımızı kolaylaştıran bir nehrin akıtılması gerekirdi.

8.

Otuz altı ünlü nehirden adı Sava olan, Sırbistan'da iki koldan su toplar, güzel bir yerde üçe ayrılarak Pişon'a katılır ve parıltılı Belgrat'ın kurulduğu iki adası vardır.

9.

Tanrı'nın özenerek yarattığı insanları da Sırbistan'da görürüz. Övgülerimden dolayı kimse ruhsuz ve duygusuz olduğumu düşünmesin, çünkü iyi toprak, iyi buğday yetiştirir ve bize 30, 60, 100 mislini verir. Çünkü, Sırp'lar merttir, üstelik itaatkâr ve aşırıya kaçmazlar. Öyle ki, bu açıdan benzerleri yoktur. Saygıda kusursuz, konuşmada yavaşlardır.²¹ Nerede düşman varsa, özellikle hak edene, hem sağ, hem sol ellerinde taşıdıkları silahla yanıt vermekte hızlıdır. Ayrıca bedensel temizlikleri ve asil kanlarıyla diğer

halklardan üstündürler. Merhametli ve dost canlısıdır. Biri kötü duruma düşse, ötekiler ihtiyaçlarını karşılar. Sadece zorda olana değil, her zaman ve herkese destek olurlar. Bunu sadece sadaka olarak görmeyelim, çünkü Süleyman'ın dediği gibi, yoksula saygılı olan sadaka verir.²² Bütün ülkedeki yaşam, Tanrı kilisesi gibi düzenlenmiştir. Diğer halklarda herkes, arsızca ve doğasına aykırı olarak dürüstüm der, burada ise küçükten büyüğe herkes, yasalara uygun davranır. Bunun ötesinde, oğul, kendi evinde bile olsa, günde iki kez anne babasıyla yemek yer ve hizmetçi gibi önlerinde durur. Üstelik bu davranışlar, sadece varşılar arasında değil, sıradan insanlar ve yoksullar arasında da görülür. Hiç kimse hiçbir şekilde babasını veya annesini kırmaya cesaret edemez. Dahası, İsa dininin gereklerini yerine getirerek güney ülkelerinde olduğu gibi açık başla, birbirlerini "efendi" diyerek onurlandırır. Başka deyişle, "ayaklarından çarıklarını çıkar, çünkü durduğun yer kutsal topraktır."²³ Bir sözle, bulunduğu yere ve o yerin geleneklerine saygılı ol. Pavlus erkeklere açık başla tapınmalarını emretti. Çünkü erkek örtülü olarak veya tepesindeki saçıyla tapınırsa, başını küçük düşürür,²⁴ dedi. Üstelik, gönülleri bilen O'nun önünde baş açmak utanılacak bir şey midir ki, insanlar önünde olsun? Bu açıdan bakılınca Sırların gelenek ve görenekleri çok düzgündür, Pavlus'a göre uygundur ve saygıyı hak eder. Sırlar yapıcıdır, her erdemın başında gelen sevgiye de büyük önem verirler.

10.

[Yazar Kosteneçki, "meleklerin yaşamını örnek alan, ücra yerler ve manastırlarda sadece biricik ve muhteşem İsa düşüncesiyle hareket ederek tembellerin de yanlarına gelmesini sağlayan ve bu manastırlarda bütün seçkin erdemleri koruyan" ruhanileri över. Ruhaniler, "tapınak ve münzevi hücrelerinde ağaç yapraklarının hışırtısı, kuş cıvıltısı ve suyla konuşup, melekler gibi durmadan Teslis'teki Tanrı'yı yüceltirler. Onların ardından biz de hep bir ağızdan yüceltelim –yükseltirler sevince büründü ve çöller güzel çiçeklerle bezendi."]²⁵

11.

Sözü edilen tapınaklar, insan doğasından sıyrılarak yücelen ünlü Si-meon ile Sava'yı da yarattı, çünkü Tanrı'ya erişebilmek için bunlar, erkek doğasına karşı mertçe savaştılar ve hak ettikleri övgülerle taçlandırıldılar.

Simeon ile Sava, sadece pek gerekmeden tarlalar ve evlerini terk etmekle yetinmediler, büyük erklerini, asker önderliğini, hazineleri, tahtın yüceliğini ve bazı diğer san ve erkleri de bırakarak hacı sırtlarına aldılar. Bu yol, onları bundan daha iyi bir dünyaya götürdüğü için seviniyorlardı. Böylece birçok yandaşlarını Tanrı katına yücelttiler, onların erdemlerini saymak, deniz kumu saymak gibi bir şeydir.

12.

Artık buraya kadar söylenenlerin sorumlusunun kökünü aramak gerekir. Öyle ki, onun kim, nereden ve hangi köklerin filizi olduğunu, bizim soyumuzdan çıkıp nasıl yönettiğini ve azizlere eşit yol gösterici ve öğretici Sava'dan sonra kimin, adı gibi kutlu olan Stefan Lazareviç'ten daha kutlu olduğunu öğrenelim.

13.

Şimdi, herkesin dikkat kesilerek, kimsenin cesaret edemeyeceği bir şeye kalkıştığım için, beni dinlemesini rica ederim. Çünkü, örneği olmayan bir şey derliyorum. Bu diyarı, insanlarıyla beraber biz bezemedik, çünkü, yaratan ve süsleyen ezelden beri, Tanrı'dır. Biz sadece, uçurumdan havaya bir damla akıttık. Ancak bilinmelidir ki, bu diyar üstündür, çünkü bura insanları, işlerinde İncil ve meleklerin öz ve sözlerine tanrısal takdirle uyarlar. Tanrı'nın bütün buyrukları, kuşaktan kuşağa yerine getirilir, çünkü adından korkulur. [Burada yazar, İbrahim'in vaat edilmiş topraklara ulaşmaya dek 430 yıl ve üstüne 40 yıl daha beklemesinden, itaatkârlık ve Tanrı korkusundan, Âdem ile Davut'tan söz eder.] Dindar ve havarilere eşit olan akrabası Büyük Constantinus'un itaatkârlık tohumu, eninde sonunda bu sürünün de görkemli bir hükümdar tanınması için toprağa düştü.

14.

Sözümüz soyağacıyla ilgili. Yeşil olarak adlandırılan Constance –Şanlı Constantinus'un babası, alçakgönüllü ve dindar biriydi. O yüzden imparatorluğu Britanya'da yönetirken, o yıllarda Hristiyanları kabul ediyordu. Dioclecianus ile Maximianus Hercul ise on binlerce Hristiyanı kılıçtan geçirdikten sonra imparatorluğu bırakmış, sıradan insanlar olarak yaşamaya başlamışlardı. Maximianus, doğuda tutundu, Büyük Constantinus bu zalimin tutsağıydı, Maxentius ise Roma'yı yönetiyordu.

15.

Büyük Constance'tan üç oğlan doğdu –Constantinus, Constantius ve Constance ile Constantia adlı bir kız. Constantinus [Büyük Constantinus] Constantia'yı Licinius'a eş olarak verdi ve imparatorluğunun Yunan topraklarını ona bıraktı, çünkü Hristiyanların çile çekerek bozguna uğratılmasına göz yumuyor, hatta kolaylık sağlıyordu. Adı geçen Licinius, doğuştan Sırp asıllı Dalmasya hükümdarıydı. Constantia'dan bir oğlu doğdu –Bela Uroş. Uroş'dan ise Tehomil doğdu, Tehomil'den de Aziz Simeon. Aziz Simeon da üç oğlan dünyaya getirdi –Kral Stefan, Şanlı Knez Vilkan ve daha sonra Sava adını alacak olan ilk Sırp Başpiskoposu Rastko. Rastko, ağabeyi Stefan'ı krallıkla taçlandırdı. Kral Stefan'dan ise dört oğlan doğdu –Radoslav, Vladislav, Stefan ve Predislav. Stefan, büyük atası Uroş'un adını aldı. İşte, çiçek bozuğu yüzlü kral O'dur. O'nun iki oğlu doğdu –Stefan ile Kral Milutin. Milutin'den Stefan Deçanski, Deçanski'den de iki oğlan –Duşman ile Duşan–doğdu. Duşan, atalarının sınırlarını ihlal ederek hükümdarlığını ilan etti. Ondan oğlu Uroş doğdu, Uroş'un çocuğu yoktu ve bu ağaç filizsiz kaldı.

16.

Soyağacının ikinci bölümüne geçelim. Büyük Knez, Aziz Sava'nın ağabeyi Aziz Simeon'un ikinci oğlu Vilkan'dan Dimitır adlı bir oğlan doğdu, ruhani adı ise Davut'tu. Davut'tan Knez Vratislav doğdu, Knez Vratislav'dan Knez Vratko, Knez Vratko'dan da kızı Militsa doğdu. Ulu Knez Lazar'ın eşi olup üç oğlan dünyaya getirdi –adı gibi kutlu olan Despot Stefan, Vuk ve Dobrovoy'u kastediyorum. Bu ağaç, gerek Constantia, gerekse Licinius'dan, çok filiz verdi. Şaşılacak bir şey yok, keza İshak Rahel'i doğurdu, Rahel de Sara'yı, Sara ise günahsız Yoel'i doğurdu, denmiştir. Ve görünüz Tanrı, İbrahim ve İshak'a ne kadar çok filiz bahşetti.

17.

Sevilen kişinin öyküsüne geçmemiz iyi olur artık, çünkü bu ülke onun gibi seçkin bir meyve, üstelik sadece hükümdar değil, yiğit, bilge, uslu, dürüst bir baba ve dost yetiştirdi. Bu topraklar çoraklaşmış, suyun kandırmasını beklerken, en büyük onurla ödüllendirildi. Söz ettiğimiz kişi, ulu ve şanlı Lazar'dır. Sadece bir konuda övgüye layık değildi, birilerini yenerken başkalarına yenilmiyordu. Her bakımdan hayranlık uyandırıyordu,

çünkü dünya nimetlerini elinin tersiyle bir kenara itmişti ve görüldüğünden çok daha büyüktü.

18.

Kiliseler arası hizipçiliğe gelince, galiba bu olay onunla başlamadı, sanırım Çar Duşan döneminde oldu. Sırp kilisesi, Konstantinopolis kiliselerinden ayrıldı ve küçük kıvılcımların büyük ateşe yol açtığı gibi gittikçe kötüye gidiyordu. Bir de, birilerini atlayarak, diğerlerini köleleştiren, üçüncülerini talan ederek, dördüncülerini kılıca dizip yok eden, bulduğunu silip süpüren ve kalanı da acımasızca yutmak ve yok etmek için sürekli hareket ederek ilerleyen, çekirge sürüsü gibi üzerimize dökülen İsmailoğulları vardı. Bunun neden olduğu umutsuzluk, günahkâr olan bizleri, her şeyi değiştirme gücü olan Lazar'a yöneltti.

Kiliseler arası barışı ve düzeni sağlaması, sanki göklerden özellikle indirilmiş bir görevdi. Çünkü bilge ötesi yeteneğiyle, olayların özüne inerek bozgunu ve çıkmaz yolu sezinlemişti artık. Bu, başlı başına bir kahramanlıktır. Hiçbirini küçümsemeden bütün nedenleri yeniden gözden geçirdi ve anında iki kız kardeşin, Sırp ve Konstantinopolis kiliselerinin, yakınlaşması için uzun zaman ayrılığın yasını tutarak gerekeni yaptı. Bir yeryüzü hükümdarı Tanrı adına, bundan daha büyük ne yapabilir ki?

19.

Bunu başardıktan sonra ikinci işine geçti. Çünkü bütün oymakların kent ve ülkelerini gördü, manastır ve kiliselerini ziyaret etti. Bazılarının ateşten yutulduğunu, diğerlerinin ezilip geçildiğini ve sayısız katliam, kanlı nehirler ve benzer sayısız olay gördü. Çünkü Yunan tacı çoktan yazgısını kabullenmişti, İsmailoğulları da çoğalıp yayılıyordu. Öyle ki, Pers ülkesini de ele geçirerek batıya ulaştılar.

Bunu daha açık söyleyelim: Konstantinopolis kurulmadan ve İsmailoğulları dini ortaya çıkmadan önce, Hiridan adlı, Pers ülkesi ile Ermenistan arasında şimdi Acem adlı ülkeyi yöneten bir hükümdar vardı. Konstantinopolis'in kurulmasından epeyce bir zaman ve Yunan İmparatorları bozguna uğratıldıktan sonra, andığımız ülkenin önderi kendini Konstantinopolis'te buldu. Yunan askerleriyle beraber hükümdar olarak bu halkı yönetiyordu, çünkü asilzade ve imparator soyundandı. Pers Hristiyanı olan kar-

deşi de memleketinde tahta oturdu. Ama birileri Yunan imparatorunu kardeşine ve memleketine saldırması için kışkırtılar. O da Yunan birlikleriyle yola çıktı. Yolda dehşete kapılıyordu, çünkü kardeşinden, çok korkuyordu. Ülkeye ulaştığında, Acem hükümdarı duydu ve imparatoru, papaz görünümünde yaya olarak, yakışır bir yerde karşılamaya çıktı. Onun kim olduğunu anlayınca imparator atından indi nezaketle selam vererek kardeşine yaptığığın nedenini sordu. O da şu yanıtı verdi: “Böyle bir kan dökülmesine neden olursam, bundan ne yararım ve kazancım olabilir? Babamız, bütün atalarımızın mirasına sahip çıktıktan sonra öldü. Biliyorum ki, ne yaparsam yapayım, ben de öleceğim. Biricik oğlum da, küçüklüğünden beri imparatorluğu önemsemiyor, ama genç olduğu için papaz da olamaz. Atalarımızın, halkımız için yaptırdığı manastırlar var. Geçinebilmesi için, bunlardan ve bunların mülklerinden ver ona. Dilersen, kiliseye bir şeyler daha bağışla, kalanı da kime istersen ver.”

İmparator duyulandı ve her şeyi onun iradesine göre yaptı. O zamandan beri, oğlunun evlatları, Yunan tacına hizmet ederek, topraklarını yönetiyordu. Ama İsmailoğulları, üstünlük kurmaya başlayıp doğu topraklarını ele geçirdiğinde, bu ülkeyi olduğu gibi, yöneticilerini de kendi dinlerine çektiler. Öyle ki, bu yöneticilerin tamamı soylarına ihanet etti. Yazık ki, ne yazık! Sonra Orhan’ın oğulları, ki bunların en büyüğü Süleyman’dı –Acem önderinin torunu olan o papazın oğlu, Orhan’ın birliklerinin başına geçerek batıya sürdü. Orhan sağken, Seyit’e, “Ele geçirdiğimiz kentlerden on taneisini sana vereceğim!” vaadinde bulundu. Adı anılan Süleyman, kardeşiyle^{a6} savaştan Andronikos döneminde ilk olarak Kalipoli [Gelibolu] yanından denizi geçti ve Seyit’le diğerlerine yolu açtı. Süleyman’la Seyit vefat ettiler, Orhan da yaşamını yitirdi ve tahta Orhan’ın en küçük oğlu Murad geçti. O, batıda daha çok toprak fethetti. Bu arada dindar Knez Lazar’a karşı da silahlanmaya başladı. Lazar da daha fazla beklemeye dayanamadı, dindaşlarının kesilip doğranmasına kayıtsız kalamadı ve onların utancını silmek, gerekirse kendisi şehit düşmek düşüncesiyle ordusunu İsmailoğullarına karşı sürdü. Savaş, Kosova’daydı. Neler oldu: Askerler bayrakların altına dizilirken, birliklerin önünde efendisine çok bağlı asil biri duruyordu. Onu kıskananlar iftira atmış, hainlikle suçlamıştı. Herkesin önünde efendisine bağlılığı-

nı ve cengaverliğini göstermek için uygun bir zaman kolladı ve sanki sığınmak istemiş gibi ulu hükümdara [Murad'a] yöneldi, yol açtılar. Yakınındayken aniden koştu ve kılıcını o mağrur ve korkunç hükümdara batırdı. İsmailoğulları, onu yere düşürdü ve başta Lazar'ın çevresindekiler üstünlük sağlayarak zafer kazansalar da, kurtulmanın çaresi yoktu. Yaşamını yitiren hükümdarın oğlu Bayezid üstün geldi ve bu şiddetli savaştan zaferle ayrıldı, çünkü Tanrı, bu ulu insanın [Lazar'ın] da aziz tacıyla yüceltilmesini istemişti. Sonra ne oldu? Huzurlu son hemen geldi, Lazar'ın başı omuzlarından alındı ve sonuna tanıklık etmemek, ölümü ondan önce tatmak için yakarıyla dua ederek yandaşları öne atladi.

Bu savaş, 6897 [1389] yılı Haziran'ının 15'inde oldu. Lazar, dini ve toprağı uğruna ölümü tattı ve önceden yaptırdığı Ravanitsa Manastırı'ndaki mezarında adeta canlı gibi yatar. Belli ki göklerdeki tarafından ödüllendirilmiş. O zaman bütün ülkede, acıklı ağlayış ve feryat seslerinin yükselmediğı yer yoktu. Öyle ki, her yerden duyuluyordu, sanki Rahel gelmiş ve sadece evlatları için değil, Tanrı'nın seçtiğı hükümdarın yok edilmesine de ağlıyor, avunmak istemiyordu.²⁷

20.

Böylece Lazar, sonsuz ve sınırsız göklere erişti. Kiliseye yaptığı hizmetler, kurdurduğu düzgün tapınaklar, serbest bıraktığı tutsaklar, kaynak gibi fişkırان merhameti ve yasalara uyması da anlatmakla bitmez.

21.

Lazar, yaşamı boyunca korunaklı kentler kurdu. Bunun yanı sıra, anısında canlı olduğu, oğlu Stefan'ın ricasıyla, Ulu Aziz ve Baş Diyakoz Stefan'ın şerefine muhteşem bir kilise yaptırdığı, Kruşevats kentinin temellerini de attı. Şimdilik bu kadarla yetinelim.

22.

Kendi dilinde Aslan ve Yıldırım olarak adlandırılan Bayezid ise, babasının tahtına oturmak ve devletini her taraftan sağlama almak için aceleyle doğuya döndü. Şimdi, birileri bu ayrıntılara yer verdiğim için beni kınmaya kalkarsa, lütfen gitsinler ve daha önce gerek Kudüs'te, gerekse Konstantinopolis ve komşu ülkelerde imparatorluk yapanların tarih kitaplarından, çevrelerindeki ülkelerin yaşamlarını da nasıl ayrıntılı ve kapsamlı tas-

vir ettiklerini görsünler. Dindar ve aziz hükümdarımız Stefan için, biz de böyle bir yaşamöyküsü yazacağız ve bu yüzden ayrıntılara girmemiz kaçınılmazdır.

23.

Geride kalan kimsesizler, yağmalardan dehşete kapılıyordu, çünkü sadece İsmailoğullarından kötülük beklemiyordu onları, batı komşuları da, savaşa hazırlanıyordu. Bunun dışında, yönetimindekiler arasında da anlaşmazlıklar vardı. Öyle ki, Mordekay'ın kehanetlerinde de dediği gibi: Ses ve feryat, yıldırımlar, şimşekler, deprem ve anlaşmazlıklar duyuldu yeryüzünde. İşte, iki değil, sürüngenlerle savaşa gelen çok sayıda ejderha. Herkes, onların ses ve çığlığından telaşa kapıldı ve güpegündüz zifiri karanlık çöktü, kargaşa ve savaşlar başladı, halklar çarpışmaya hazırlandı. Tanrı'ya seslendiler feryatla ve küçük kaynaktan bol su aktı –büyük bir nehir oluştu, güneş ışık saçtı, nehirler kabarıp şanlıları yuttu. Bütün bunlar olurken padişahın elçileri geldi. Nebukadnessar gibi: “Akılla evreni sanki eliyle yumurtayı tutar gibi tuttu.” dedi o. Elçiler dindar hanımefendiyle küçük kızı Olivera için anlaştılar ve patrikle konsildeki papazların da oluruyla İsa yolundaki sürüyü onu yok eden kurtlardan koruması için Olivera, Ulu Emir Bayezid'e eş olarak verildi. Bunun üzerine anısı canlı olan ağabey Stefan, kız kardeşiyle hükümdarın yanına gitti ve o zaman Sırp ülkesi boyunduruk altına girdi. Şöyle ki, Stefan, kardeşi Vuk, asilzadeleri ve geri kalanlarla birlikte her yıl Bayezid'e göreve gidiyordu. Ne var ki, o zamandan beri Ulu Hükümdar Bayezid'in doğrulukta üstüne yoktu ve bu doğruluk, Maximianus'un yok etmek için Büyük Constantinus'a gösterdiği yapmacık doğruluk değildi. Stefan'ı, bir babanın çok değer verdiği oğluna gösterdiği gerçek ve samimi sevgiyle kabul ediyordu, bu konuya ayrılan bölümde de görüleceği gibi Stefan, bütün doğulu hükümdarlar önünde sanki bir güneş veya sabah yıldızı gibi parlıyordu.

24.

Pek şanlı ve bilge annesi Militsa da, birçok seçkinin annesinden üstün, Süleyman'ın dediği gibi, erkek gibi bir kadın olmayı başarmıştı. Hiçbir erdeminden vazgeçmedi. Köylüler ellerinden içtikleri merhameti çok iyi bilirler. Uman herkes bu merhameti tattı. Ancak Militsa, aklımın ermediği

birçok dünyevi işle de uğraştı ve her açıdan kusursuzdu. Sadece kadın değil, verdiği öğütlerle marifetli bir Odysseus'tu sanki. Ya kilise ve manastırlar için yaptığı cömertçe bağışları kim sayacak? Bu denli meşgul olmasına karşın sadece Tanrı'ya odaklandığını, işlerinde onun buyruklarına sıkı sıkıya bağlı kaldığını ve daha fazlasını yapmak için çaba harcadığını gören kim hayrete düşmeyecek?

25.

Ya Stefan sayesinde ünlenenler için ne diyeyim? Çünkü, kendi çabasıyla bunlardan daha fazlasını ve mükemmelce yaptı. Gücüyle, sonradan gelenleri yendi, çünkü her durumda hayranlık uyandıran biriydi ve su kaynağı kenarına dikilen ağaçta meyve olmak yakışıyordu ona.

26.

Buna değindikten sonra, güçlü ve aşılamaz okyanus akıntılarına atlamayı düşünüyorum artık. Yaşam dalgaları beni alt etse de, kendimi yüzmeye adadım. Daha çocuk yaşta ona hizmet etmeye gelme karşın, O'nu anlatabilmek için gereken bütün bilgileri derleyebilmiş değilim, çünkü bazı olaylar daha önce olmuş.

27.

Stefan Lazareviç her açıdan kusursuzdu, daha genç yaşında dindarlığı özümsemişti. Günden güne, bütün bu işlere, daha sonra başına gelecek olanlara layık olduğunu gösteriyordu: Buna göre konuşuyor, buna göre hareket ediyor ve bunlar, onu öne çıkıyordu. Çünkü Philippos'un oğlu İskender, babası savaşırken akranlarına üzüntüyle: "Babam bütün kahramanlıkları sergileyecek, bana bir şey kalmayacak!" dediğini anlattıkları gibi, o da, daha çocukken, kiliseye bakarak: "Ben daha sağlam ve daha iyi bir temel atacağım!" diyordu. Savaşlar hakkında da böyle, hatta bilicilik benzeri sözleri vardı. Üstün bilgelik gerektiren şeylerde –tanrısal, insani fark etmez– yönünü çok kolay bulurdu. Her neye dokunsa, çok geçmeden hocalarından daha iyi olduğunu kanıtlıyordu. Birçok kişinin hoşlanmadığı savaş ve fetihlerin üstesinden sanki kendi başlatmış gibi geliyor ve sonra diğerlerine de gösteriyordu. Bütün bu özellikleriyle, ondan üstün olacak yoktu. Kaldı ki, yakışıklılığı ve gücüyle, akranları arasında yıldızlar arasında Güneş gibiydi. Avda da olağanüstü başarı sergilemişti. Süleyman'ın dediği gibi: Benden önce Kudüs'te-

ki herkesten daha fazla.²⁸ Kan dökmekten sadece sözle, birçok şeyi kazanma, pek çok kişiyi boyunduruk altına alma yeteneği üstündü. Sayısız ordu, bunları çok defa, birçok geminin silahıyla denemiş, başaramamıştır. O ise sadece iyi öğütlerle başarılıydı. Her yerde bunun örneği vardır: Büyük ve hayranlık uyandıran Babil ve Troya'nın ele geçirilmesinde; Kiro's'un, Asur ve Yunanlılara ani saldırısında; Menelaos'un eşinden dolayı Yunanlıların, Troya'yı bozguna uğratmasında. Temistokles, Persleri denizden yenmiş ve Keyhüsrev'i kaçırmaya zorlamıştı. Bunlara benzer daha çok örnek verilebilir.

28.

Stefan, olgunluk çağına erişip gözlerindeki örtüler düşünce, büyük işlerine daha büyüklerini kattı. Büyük olan, insani tutkular boyunduruğunda kalarak bilgelik taslar. Oysa Stefan Lazareviç, bırakın zararı, hükümdar olarak yararlı şeylerden hiç eksik bırakmayarak, sarsılmaz bir tutum sergiliyor ve Tanrı yasaklarından uzak duruyordu. Bunun yöneticiler için ne kadar zor olduğu bilinir. Öyle ki, melekler hayranlıklarını gizleyemiyordu, hiç kimse onu doğruluktan saptıramadı.

29.

Adilce yönetmek için annesinin dualarına bürünüyor, babasının onurunu miras alıyor, aydın bir yönetici olarak herkesin önünde parlıyordu. Ancak olumsuzluklar daha başa gelmemişti, çünkü ezelden beri ayrıktu eken şeytan, babasının daha önce ayağının altına aldığı, ama şimdi eşitlik ve elinden kurtulmayı amaçlayan birtakım önde gelenlerle büyük bir savaş kızıştıyordu. Bunlar, Stefan'a karşı çok ağır suçlar uydurup Bayezid'e taşıyorlardı. Birileri, Macarları İsmailoğullarına karşı kaşırttığı iftirası atıyor, diğerleri, "Biz kendi başımıza buyruğuz ve devletine hizmet etmek istiyoruz." diyordu. Bu iş için elçiler de gönderiliyordu. Bunlardan Mihail adlı asil ve Stefan'a sadık biri, ona iftira atan ve entrika uyduranlarla yüz yüze geldi. Bunlar, beraberlerindeki birkaç kişiyle Nikola Zoik ile Novak Belotsirkovik adlı kodamanlardı. Novak, yaptıklarının açığa çıktığını bilmeden davete uydu ve hak ettiği için ölüme gönderildi. Nikola ise Ostrovitsa kent kalesine sığındı. Efendisinden kaçamayacağını anlayınca da saçını kazıttı, karısı ve dört kızını da alarak manastıra gitti, papaz oldu. Dindar despot ve annesi bağışladı ve huzur içinde yaşamaları için bıraktılar.

Dindar anne Militsa, bu gelişmeler nedeniyle Bayezid'e gitti. Despot Ugleşa'nın eski eşi olan bir akrabasını da yanına almıştı, çünkü bu kadın, konuşmakta marifetli ve çok bilgeydi. Anısı canlı olan anne, onu kendi dayanağı ve yardımcısı kabul ediyordu, hele böyle bir iş başa düşünce onsuz yapamazdı. Hükümdar Bayezid'in huzuruna çağrıldıklarında, kadın dehşete kapıldı. Militsa ise: "Onu [Bayezid'i] görmek onuruyla ödüllendirildiğimize göre, her korkuyu üzerinden atmalısın." dedi. Meryem Ana'nın yardımına da umut bağlayarak, gerekli gördükleri her şeyi, akıllıca arz ettiler.

Sonra aynı iş için, dindar ve anısı canlı Knez Stefan da gitti. Çok çekiniyordu, çünkü bazı önerilerle Macarları, dost kalmaya ikna etmişti. Daha sonra, bu girişiminin olanaksızlığını fark edince, dindar annesine danışarak, doğulu Hükümdar Bayezid'e gitmeye karar verdi. Süleyman'ın dediği gibi, kralın yüreği, Tanrı'nın elindedir!²⁹ Çünkü despotun korktuğu yatıştırılmaz öfke, merhamet ve sevgiye dönüştü. O kadar ki, ona yol gösterildi ve sevimli oğul gibi nazik sözlerle nasihatler verildi. Geleneğe göre Bayezid'in her konuğunun, yemekleri tattuktan sonra ayrılması gerekirdi. Stefan ise çıkmak istemedi ve dimdik duruyordu. Padişah bunun nedenini sorduğunda: "Efendim, erkiniz önünde beni iftiraya boğacaklarına, devletinize karşı işlediğim günahı ben itiraf edeceğim. Aslında benden önce bunu yapan olmuş. Devletine ihanet ettiğimi ve Macarlarla dostluk kurmak istediğimi uydurmuşlar. Bu uygunsuz öneriyi yeniden düşündüm, devletinizin desteğini ve ettiğim yeminleri anımsadım ve huzurunuzda geldim. İşte, Tanrı'nın bana bahsettiği yaşam elinizde. Dilediğinizi yapınız!" dedi. Karşısındaki ise hayranlık duyarak biraz sustuktan sonra, tatlı sözlerle yanıt verdi: "Çok sevdiğim Stefan, Macarlarla ne elde edecektin? Çünkü ben onların topraklarını da alacağım. Ya sen o zaman ne yapacaktın? Macarlar önünde boyun eğen hükümdarlardan kim egemenlik elde etti?" Bulgar ve diğer çarların adlarını anımsayarak: "Sen benimlesin ve ben bir yere gitmezsem, sıkılırsın. Ama benimle, olduğum yerde olursan, huzursuz olmazsın, çünkü biz egemeniz ve başkalarının üstüne gitmediğimiz süre, başkaları da bizim üstümüze gelemez. Seni de şimdiden, en büyük ve en sevdiğim oğlum sa-

yor, doğudaki bütün yöneticilerimin önüne koyuyorum. Çünkü kim senin kadar dürüst oldu? Ben artık yaşlılık çağına yaklaşıyorum, o yüzden savaşta değilse, hastalıktan öleceğim. Sen de, bana yakın biri olarak bu durumdan yararlanacaksın, çünkü benim oğullarım çok ve onlar kardeş kardeşe ayaklanacak. Kendine destek veya sadece sevgi ve dostluğunu kazanmak için hepsi sana elçiler göndermeye başlayacak. Bu zamanı doğru ayarlayınca sadece kendi topraklarını değil, çevrendeki başka diyarları da koruyacak ulu ve şanlı bir devlet adamı olarak bilineceksin. Şimdi de topraklarını kendi egemenliğin altında tutacaksın, ama bana kulak ver ve sana ne yapman gerektiğini izah edeyim. Ben sağ olduğum sürece en güçlü boyarlarını bertaraf etmeye çaba göster ve iradene boyun eğdir onları, çünkü daha sonra bunu isteyecek, ama başaramayacaksın. Ayrıca, senin evlatlıklarından gerek asil, gerekse yoksul olanlardan bazılarını terfi ettir ve bunları seninle hüküm sürmeleri için onurlandır. Müfterileri de, hepsini ve benzerleri yok et.” dedi. Padişah böyle birçok öğüt verdi ve adı gibi kutlu olan despot gitti. İşte, mucize! Kim ne zaman ve nerede duymuş veya görmüştür böyle şeyi: Suçlu ölmeye gitsin ve sanki öz evlada verilir gibi erk ve böyle öğütler alsın, üstelik dininden olmayan birinden? Kim acaba bir putpe-restden böyle bilgece söz ve kehanetler duymuştur? Bütün bunlar, zamanımızda oldu. Öyle ki, her yerden herkes görsün, çünkü hiçbir şey saklı kapaklı değil, evrenin gözü önünde yapıldı. Lütfen kimse bir İsmailoğlunun sözlerinin peygamber sözlerine benzetilmesini yadırgamasın. Böylesi, Kayafa’nın Peygamberliğine baksın: “Bütün insanlar öleceğine bir kişinin ölmesi yeğdir.”³⁰ Aziz Petrus ise der ki: “Kutsal Kitap’taki hiçbir söz kendiliğinden açıklanmaz, çünkü insan hiçbir zaman kendi istenciyle peygamberlik yapmamıştır.”³¹

32.

Knez Stefan, yine memleketine doğru yola çıktı ve evine her tür saygıyla taçlandırılmış olarak döndü. Sadece Bayezid’ten değil, en güçlü önderlerinden, bütün devletten. İsmailoğullarının boyunduruk altına aldığı halklar arasından geçerken hayranlık uyandırıyor, saygı görüyordu, bütün Hristiyanlar kalplerinin derinlerinden gelen dualar yöneltiyordu: “Seçtiğinin boynuzunu yükselt, Tanrın!”

33.

Sonra, mağrur ve büyük Bayezid, Ulahlara karşı savaş tasarladı. Bütün güçleriyle gitti ve 6903 [1395] yılında Tuna'yı geçti. Yüce ve kendi başına buyruk Yoan Mirçea ile ordularını karşı karşıya getirdiler ve orada dile getirilemeyecek çoğunluk kanını akıttı. O zamanın kralı Marko ile Konstantin [Dragaş] yaşamlarını yitirdiler. Bu savaşta, adı geçen hükümdarlarla, Stefan da yer aldı. Kendi iradesiyle olmasa da, hepsi İsmailoğullarıyla birlikteydi. Kutlu Marko'nun ise Konstantin'e şöyle dediği anlatılır: "Tanrı'dan, Hristiyanlara yardım etmesini dilerim, ben de o savaşta ilk düşen olayım!" Padişah evine dönünce Ulahlarla barış imzaladı.

34.

İki yıl sonra, padişah, oğullarıyla yine sayılamayacak kadar çok asker gönderdi. İsa yolundan sapmayan Knez Stefan da onlarla hareket etti. O zaman, o kadar çok kar yağmış ki, yaşlılardan birinin anlattığına göre, ağaç kesip bahçelerde ateş yakıyorlarmış. Tutuşunca, ateş o kadar derine iniyormuş ki, etrafındakiler sıcaklığı neredeyse hissetmiyor, ama ona yetişmeye de cesaret edemiyormuş. Bu ağır kışta, asker ve tutsakların çok azı ülkelere dönebilmişler. İsa yolundan sapmaz Stefan, yersizce bunların ölümünden sorumlu olmakla suçlandı. Ancak, iftiracılar bir şey elde edemedi, çünkü Tanrı, Stefan'a yardım ediyordu.

35.

Ve Padişah Bayezid, birçok ülkeyi ele geçirdikten sonra, Tanrı'nın koruduğu kente –Konstantinopolis'i kastediyorum– yöneldi. Kurnazlık ve zor kullanarak ele geçirmeyi denedi, ama elde edemedi. Sonra Boğaz'ın öte yanından dolanmayı ve zorlayarak Galata'yı düşürmeyi düşündü, ama orada da bir şey elde edemedi.

36.

Bunu duyan ve kral diye adlandırılan batılı Hükümdar Sigismund, bütün ordusuyla Tuna'yı geçti ve Nikopolis'e [Niğbolu'ya] saldırdı. Bayezid da acele Konstantinopolis'in Galata olarak bilinen kısmını bıraktı ve tutuşmuş ateş gibi karşılarına yürüdü. Bu kralın yönetiminde Macarlar olduğu gibi, Alman, Sarmat ve Germenler de vardı. Geri kalanı da yardım etmeleri için toplamış, sayısız kalabalıkla gelmişti. Savaş başlayınca, önce batılı or-

du padişahın ordusunu sıkıştırdı ve böylece Yıldırım adlı bu hükümdar geri çekilen birliklerinin arasından geçerek önlerine geçti ve daha çok rica ve öğütlerle onları çevirdi: “Bugün savaşı kazanırlarsa nereye kaçacağız ellerinden? Çünkü önlerinde, kılıçlarının ucunda olacağız, biraz önce onların bizim önümüzde oldukları gibi. Çocuk ve hanımlarınız ellerinde olacak, onlarınkilerin sizin elinizde olduğu gibi. Bizler için bugün ölmek ya da onlara karşı zafer kazanmak daha iyi değil midir? Çünkü bugün zafer kazanırsak, sizleri onların topraklarından dile getirilemeyecek nimetlerle ödüllendireceğim!” Böylece, İsmailoğulları toparlandı ve geri dönerek zafere ulaştı. Kimini kestiler, kimini atlarıyla Tuna’da boğdular. Bazıları da gemilere atlayarak kralla Konstantinopolis’e kaçtı. Oradan gemilerle, Adalar üzerinden kurtuldular. İsmailoğulları büyük ganimet aldı.

37.

Yıldırım Bayezid, yine bütün ordusuyla kalktı, Macarlara karşı yürüdü ve sayılamaz çoğunluğu tutsak etti. O zaman Dimitrovitsa’yı başka yere göç ettirdi, Zemen kentini bozguna uğrattı ve başka diyarları da talan etti. İsmailoğulları, bunlara ve hatta daha kötü şeylere neden olduklarından, Macarlar, Sırlara savaş açtı ve adı gibi kutlu despotun yokluğundan yararlanarak Boraç’ı ele geçirip çevresini talan ettiler. Stefan Lazareviç de Macar topraklarının hatırı sayılır kısmını darmadağın etti. Bu iki ordu arasında o zamanki küçük ve büyük savaşları kim anlatacak? Yıldırım denen hükümdar, Selanik’i de ele geçirdi ve yıkılana kadar elinde tuttu. Kentin üst kısmına kule yaptırdı, ama sonra Manuel, Yunanistan’a giderken yıktırdı. Sonra Ekzomilos, İsmailoğulları bu yapı ile ilgili bir talepte bulunmasın diye Mora’da başkasını yaptırdı. Bayezid de, doğu ve batıda başka halklar fethetti, ama daha çok doğuda savaşıyordu. Bu yüzden, Persler çılgına döndü ve Tatarlarla birlikte ona karşı yola çıktılar.

38.

Ankara Savaşının daha ayrıntılı anlatılması gerekir, çünkü burada da adı gibi kutlu olan Despot Stefan olağanüstü cesaret ve mertlik sergiledi. Yüce Yaradan’ın yardımıyla vasallıktan da kurtuldu, kent konseyi kayıtlarındaki vasiyetinde belirttiği gibi: “Kosova’dan sonra, Pers ve Tatarların hükümdarı gelinceye ve Bayezid’i bozguna uğrattıncaya dek İsmailoğulları

egemenliğindeydim. Tanrı, merhametiyle beni bunların elinden kurtardı. Oradan dönünce, görkemli kent ve ezelden beri sağlam bir kale olan Belgrat'ı olup bitenlerden yıkılmış ve başıboş bırakılmış buldum. Onu yapılandırdım, Azize Meryem Ana adına bir kilise yaptırdım ve burada yaşayanlara başka serbestlikler de tanıdım.”

39.

Büyük savaşın öyküsüne gelince, Hindistan'a doğru bir yerde, onun biraz kuzeyi ve doğusunda Otrar adlı bir diyar vardır. Bu diyar, onu çevreleyen iki nehir arasındadır. İşte orada, kent büyüğünün oğlu yaşıyordu. Amansız ve gaddardı ve adı Timur'du. Eşkıyalık yaparak yola çıktı ve çobanlar buldu, onları öldürüp koyunlarını aldı, bu arada ayağından vurulmuştu ve aksıyordu. Yoluna işte böyle başladı, varlık biriktirdi ve yönetiminde binlerce kişi topladı. Onlarla beraber hileyle, Kamaradin adlı ülkenin yöneticisine ve daha sonra on binleri peşine takarak Pers yöneticisine karşı geldi. Böyle aldatmacayla, Pers ülkesine girince, bir kuleye tırmanan Pers hükümdarını yakaladı ve birden Perslerin egemeni oldu. Bu arada, askerlerinin sayısı 108 bine çıktı. Sonra, kalan diğer ülkeleri de fethetti. Buralardan çok varlık elde etti, o kadar ki, Dareios'u da geride bıraktı. Etraftaki her şeyi ele geçirerek sanki önüne çıkanı silip süpüren taşkın bir nehir benzeri yayıldı, çünkü daha sonra, az kalsın İskender gibi Yunanistan'ı dolaşacaktı. Batı'ya da gözdağı veriyordu, buna 40. bölümde ayrıntılı yer vereceğiz.

Bu şekilde kendini sağlama alıp üstünlük sağlayarak Yıldırım diye adlandırılan padişaha elçiler gönderdi. Doğu ve batıyı yutan ve güçsüz kılan O'na, vergi ödemesini ve boyun eğmesini istedi ve çok yakında Konstantinopolis'i fethedeceğine dair gözdağı verdi. Yıldırım Bayezid, bunları duyunca öfkeyle köpürdü, savaşla karşılık vermeye hazırlanıyor, aşağılayıcı konuşuyor ve korkunç mektuplar gönderiyordu: “Sıkıysa savaşa gelmeyi bir göze al, o zaman göreyim ben seni!” diyordu. Tanrı, kalbini o Mısırlı firavunununki gibi gaddarlaştırmıştı. Danışmanlarını dinlemedi, çünkü aralarından seçkin biri haklı olarak: “Söylediklerime kulak veriniz, efendimiz, isteğini veriniz ona, çünkü o yakında gelecek ve burada kalmadan başka yöne hareket edecek. İşte o zaman, arzu ettiğiniz gibi, dünya elinizde olacak.” diye yalvarıyordu. Padişah da ona gizlice şöyle yanıt veriyordu: “Tanrı yar-

dımıyla Timur'u yenersem, sadece o zaman herkes –hem doğulular, hem batılilar– elimde olacak!" Ali Paşa'nın sözlerine karşılık da: "Çok sevdiğim Ali Paşa, Timur'u yok ettikten sonra herkes tarafından yüceltilmem daha onurlu olmaz mı? Ona boyun eğerek ve hizmet ederek küçük düşmekten-se, yenilmiş olarak sonumu mertçe kabullenirim." dedi. Paşa yine itiraz etti: "Bu seçeneklerden hangisi daha iyi, efendimiz, yoksa ikisi de mi aynı ölçüde kötü?" Sonra, padişahı korurlarken yanına girdi ve: "Efendimiz, dinleyiniz sözlerimi! Söylediğiniz iki şeyde de yanılmıyor musunuz?" diye sordu. İkisi de acı acı ağladılar.

Timur, bu aşağılayıcı konuşmalardan çılgına dönmüştü. Öfkesi adeta fokurduyor, askerleri dağları ve ovaları kaplıyordu. Bayezid de doğu, batıdan askerlerini topladı. Adı gibi kutlu olan Knez Stefan'a da seçkin askerleriyle, olabildiğince çabuk gelmesi için haber gönderdi, çünkü artık Timur topraklarına girmiş ve geçtiği yeri talan ediyordu. Ancak takip sırasında Bayezid, farkında olmadan düşmanıya geçti ve Ankara'da bulunduğu hemen karşısına dikildi. Bir çarpışmadır başladı ve birbirlerini adeta kırdılar. Ne kadar seçkin Pers askeri varsa, vasallığından önce yürüdüğü gibi yürüdü adı gibi kutlu olan knezin üzerine. Naralar atarak saldırıya geçtiler ve Sırp birliklerinin sivri kılıç ve mızraklarında yok olup gittiler. Despot, on binlerin Padişahı sarmaladığını görerek kurtarmak için üçüncü kez savaşa daldı, önüne çıkkanı keserek ve galip gelerek. Ancak, kendi askerlerini de seyrekleşmiş görünce döndü, çünkü Tanrı desteği olmadan binler arasında ne yapabilirdi? Dönmeden önce, çok sayıdaki zaferi herkesçe anlatıldı ve dikkatle dinlendi, barbarlar ise her tarafa dağılmıştı. Peşine düşenleri yine yendi ve sağ elini kana buladı. İşte o zaman, takip edildiği o uzun ve korkunç yolda başına gelenleri kim dile getirecek? Kuzey Denizi ve Helespont'tan akan ve Kamariya'ya kadar uzanan denize katılan suyu geçmek isterken bunun olanaksızlığı ortaya çıktı, çünkü burada İsmailoğullarına ait kent ve limanlar vardı. Bu yüzden Konstantinopolis'e yöneldi, ordusundan birkaç kişi de ayrıлып gitti, denizi geçtiler ve Hadrianopolis'i [Edirne] geçmez Saraca adlı biri tarafından kılıçtan geçirildiler. Saraca'nın, Kosova Savaşından beri Lazar'ı tutsak ettiği söyleniyordu. Lazar'ın oğlundan da nefret ettiği için, askerlerini Çirmen çayırında kesmişti.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, o zaman doğuda pek çok toprağı aniden ele geçirdiler, eğer Timur, Kudüs hakkında uyarılmasaydı, güneyde Mısır'a doğru topraklarla, az kalsın bütün Yunanistan'ı ele geçirecekti. Çekindi ve döndü. Çünkü derler ki, Şam'a ulaşıp surlarını yıkınca, Yukarı Kudüs'e doğru devam etmek istemiş. Ancak ona, ezelden beri, Kudüs'e kötülük düşünenlerden hiçbirinin Tanrı'nın gazabından kurtulamadığını söylemişler: "Sen de bu kente kötülük etmeden geçemezsin. Ayrıca Mısır topraklarına yol sudan geçer, senin de bu güçlerle denizi aşabilmen için ne teçhizatın, ne de gemin var." Bu yüzden Timur, Kudüs seferinden vazgeçmiş, ama doğuda geçtiği topraklarda yaşayanların ondan ne kadar zarar gördüğünü kim dile getirebilir? Boyun eğmeyen kentlerin kadın ve çocuklarla beraber nasıl kırıldığını veya mahlukların önüne diri diri atıldıklarını ve birçok acımasız infaz ve yok etmeyi kim anlatabilir? Çünkü şu da anlatılır: Önde gelen adamları, belki merhamete gelir diye terk edilmiş ve ağlaşan çocukları görmeye götürmüşler Timur'u. O ise çocukların bu kadar çok olduğunu görünce, ezmeleri için atların üstlerine sürülmesini emretmiş. Sonra da: "Bu dünyanın kötülük ve acılarından kurtardım onları" demiş. Buna benzer çok şey yaptı, ayrıca devletleri aldattı, aralarını bozdu. Şu da anlatılır onun hakkında: Bir çarlığın elçileri, deniz kenarına gelmişler. Orada, yüksek dağlar varmış ve bunlardan, üstünde savunma için yapılmış sağlam bir kulenin bulunduğu yoldan başka hiçbir yerden geçilemezmiş. Timur çok kan içmiş ve güya ne için geldiklerini anlamak için elçilerin huzuruna getirilmesini emretmiş. Kendini ölümcül hasta yaparak onların isteklerini kabul ediyormuş ve konuşma sırasında, sanki ölmek üzereymiş gibi, içtiği kanı kusmaya başlamış. Elçileri dışarıda tutmuşlar ve biraz beklettikten sonra serbest bırakmışlar. Onlar da hükümdarlarına giderek Timur'un ölüm döşeğinde olduğunu sevinçle muştulamışlar. Timur ise gece olunca birliklerini toparlamış, korunaksız bırakılan kuleyi ele geçirmiş, sabaha karşı baskınla bu ülkenin yöneticisini yakalamış ve ülkeyi bozguna uğratmış. Buna benzer eylemlerle her yeri dolaşıyordu, sanki kanadı vardı. Büyük savaşın yapıldığı Ankara örneğinde olduğu gibi, giremediği yerden ordusu geçiyordu ve ordusu birden iki denize kadar her yere yayıldı.

Evine dönerken, bu topraklardan sayısız zenginlikler götürüyordu. Hiçbir yerde yönetici bırakmıyor, sadece yıkıyor ve her şeyi güçsüzleştiriyordu. Övünmek için de: “Büyük İskender toprak ve ülkeler fethetmemiş, alay konusu olmak için dünyayı gezmiş. Çünkü her gittiği yerde, sanki onunla dalga geçmek için ufak tefek armağanlar veriyor ve yapmacık saygı gösteriyorlarmış. Geri kalan her şeyi de elde tutuyorlarmış. Karşılığında İskender de onlara daha büyük armağanlar veriyormuş.” diyordu. Timur bu sözleri adı gibi kutlu olan Despot Stefan’ın Aydın adlı elçisine söyledi. Sözü edilen elçi bir anlaşma için, ama daha da önemlisi, despotun, Bayezid’in bütün yakınlarıyla beraber tutsak edilen kız kardeşini aramak için yanına gönderilmişti. Sivri zekasıyla Timur bu örnekten bir sonuç çıkarıyordu, çünkü o zaman da şunu söylüyordu: “Batıya gelirken doğu ülkelerinden geçmeyeceğim, çünkü batıyı kuzeyden saracağım.” Ruhunu teslim edeceğini, memleketine dönüp dönmeyeceğini ve o günkü fikirlerinin yok olacağını bilmeden³ daha seçkin savaşlar tasarlıyor, Hindistan’ı ve batıyı ele geçirmeye, Amazon ülkesini ve bütün diyarları fethetmeye çalışıyordu.

Konstantinopolis yakınlarında, kenti gözden geçirmeleri ve kendisine bilgi vermeleri için elçiler gönderdi. Çünkü duyduklarından onu dünyanın en büyük ve sağlam kenti sayıyordu. Elçiler yola çıktı ve onlara: “Kardan geçilemez, ama gemiyle gidilebilir.” dendi. Biraz beklettikten sonra elçileri denize attılar. Orada ne olduğu bir türlü anlaşılamadı, çünkü geminin battığı söylendi. Timur da Pers ülkesine dönüp hazırlandı ve Çin’e, oradan da Domushan çöllerine doğru yola çıktı. Adı geçen ülkede, askerlerine yiyecek sağlanması ve bu yiyeceklerle çölleri aşabilmeleri için altı aylığına darı ektili. Çünkü ordusu sayısızdı, sanki dünyanın öteki ucuna kadar uzuyordu. Bu işi tamamlayınca anavatanı Otrar’a döndü. Sonra yine bütün askeriyle hareket etti ve Çin’e gitti. Kış bastırdı, çok asker büyük soğuktan öldü. 105 çadırın boşaldığını söylediklerinde, çünkü kalanlar soğuktan telef olmuştu, Timur yirmi kürke büründü ve ne olduğunu gözüyle görmeye gitti. Dondan her şeyi göremedi ve ordugâhına döndü. Soğuk içine işlediğinden, çok sayıda ve marifetli hekim topladı. Onlar da, yersiz telaşa kapılarak içmesi için kaynatılmış şıra verdiler. İçtiği şıra midesini eritti. Altı gün yattı ve sonra ağzından ve makatından kan gelmeye başladı. Üç gün daha yaşadı ve öl-

dü. Askerlerine gelince, herkes diyarına dağıldı gitti, oğlu da Pers ülkesini tuttu. Timur'un Şahruh adlı torunu şimdi Pers hükümdarıdır.

41.

Biz konumuza dönelim. Kardeşi Vuk'la Konstantinopolis'e ulaşınca, dindar Knez Stefan her yandan onu kutlayan sözler duyuyordu. İnsanlar sanki bir güneş gördüklerini düşünüyorlardı. O zaman dindar İmparator İoannes'ten despot sanı aldı. Çünkü İmparator Manuel, Bayezid sıkıştırınca, yerine yeğenini bırakmış, kiliseleri birleştirmek ve onları da savaşa çekerek kurtuluşu sağlamak için eski Roma'ya gitmişti. Çünkü abluka altında olduğu için açlıktan kırılan Konstantinopolis'in başına korkunç felaketler yığılmıştı. Bazıları geceleri gizlice kaçıyor, geride kalan yoksullara da kenti terk etmeleri emrediliyordu.

42.

Ve bu dindar İmparator İoannes, Galatalıların yardımıyla Stefan'ı getirerek Konstantinopolis'te gördükten sonra, büyük sevinçle doldu. Kahramanlığı ve yiğitliğiyle, despotun kendi ördüğü 'san çelengi'ni başına koydu. İmparator onu Arnavutluk'a uğurlanması için gemilerle Lesbos [Midilli] Adası'na kayınpederinin yanına gönderdi. Çünkü oraya gitmek istiyordu. Kayınpeder hiç tembellik etmedi, kentinde parlak bir sabah yıldızı görme onuruna erişmişti. Seçkin ve görkemli Lesbos'da herkes despotu kutluyordu. Lattilusi de onu geziye çıkıyor ve "Nice yıllara, efendimiz!" nidaları arasında kendi avlu ve bahçelerinde konuk ediyordu. İşte o zaman, söz konusu yüce insan, Lattilusi'nin, daha sonra eş olarak aldığı kızını gördü. Çünkü bu kız anne tarafından da Manuel'in yeğeniydi ve bu yüzden hükümdarlar da, soy da Palaeologoslar olarak adlandırılmıştı. O zaman Lattilusi: "Kızlarımdan hangisini istersen eş olarak al!" dedi. Bunlar Lattilusi'nin kız kardeşi ve İoannes'in zevcesinin öğüdü ve yardımıyla oldu.

Adı gibi kutlu olan despot, kardeşi Vuk'la adada gemilerin hazırlanmasını beklerken Yunan İmparatoru Manuel, batı ülkelerinden Kalipoli'ye döndü. Oraya, doğudan, Ankara yakınındaki savaştan sonra, Yıldırım'ın –Bayezid'i kastediyorum– en büyük oğlu [Süleyman] geldi ve bunlar, biri denizde, diğeri karada olmak üzere, baba ve oğul diyeceksiniz sanki, dostluk anlaşması yaptılar.

O zaman Selanik de Yunanlılara iade edildi. Adı geçen Süleyman'ın ise bütün işleri iyi ve akıllıcaydı. Ne var ki, diğer padişahlara göre daha sık şaraba yenik düşüyordu ve bundan vazgeçemiyordu. Daha sonra, hükümdarlığını da şarap yüzünden yitirdi zaten.

43.

Böylece Yunan İmparatoru Manuel'le çok memnun ayrıldılar. Yunan İmparatoru Konstantinopolis'e döndü. İoannes, Manuel'e baba gibi boyun eğdi ve Selanik'e çekildi, çünkü hükmetmesi için verilen yer oraydı. Konstantinopolis'i de Vize'ye kadar ve yukarıda Karadeniz boyunca ve Silivriya [Silivri] çevresinde vs. genişletmişti. Bir de Selanik ve kutsal Aynaroz ile beraber Arhait diyarını genişletmişti. Derler ki, o zaman İoannes Konstantinopolis'te tahtını koruyabilirmiş. Dahası, kodamanlar Kantakuzenos'a: "Kalk ve en asil, aydın ve Yunan imparatorlarının en eski soyundan gelen biri olarak kendi tahtına otur." demişler. Çünkü imparator, tahtını, çok sevdiği kardeşi yerine, İoannes'e bırakmış. İoannes, bahtiyar Manuel'e el kaldırmak istemedi. İşte bu seçilmiş [kişi] tahtına geçti, bütün olup bitenler için ateş ve selden huzura götüren Tanrı'ya şükrederek. Ankara'daki büyük savaş da 6911 [1403] yılında yapıldı ve Bayezid'in oğullarından Sultan Mehmed, doğuda yukarı toprakları tuttu ve kardeşlerinden daha iyi ve adil hükmetti. Musa, Tatarların yanına, İsa Bey de Anadolu'ya sığındı, Süleyman öldürülmüştü, Mustafa da vefat etti.

44.

Batı diyarlarında korunaklı Süleyman ise Despot Stefan'ın başından geçenleri anladı. Batıda bir yere çıkacağını bilerek insanlarıyla oraya yöneldi. O zaman Süleyman'ın yanında despotun büyük kız kardeşi Mara'nın oğulları da vardı. Bunlar iradeleri dışı da olsa çaresiz İsmailoğullarına yardım ediyordu. Süleyman, bunları bütün yolları tutarak toprakları korumaları için gönderdi, çünkü dindar despot başka yerden geçemezdi.

45.

Tanrı ise, daha büyük şanla yücelmesi için Stefan Lazareviç'le ilgili en iyisini düşünüyordu. Çünkü despot, Lesbos Adası'nı gemilerle terk ettikten sonra tam Arnavut toprağına ulaşmak üzereyken, bu toprakların hükümdarı onu büyük saygıyla karşıladı. Üstelik Georg Sratsimiroviç adlı bu

Arnavut hükümdar damadıydı, çünkü eş olarak kız kardeşi Elena'yı almıştı. Ondan Balşa adlı oğlu dünyaya geldi. O, bu toprağın hükümdarı oldu ve iyi işlerle herkesin takdirini kazandı. Despot ise dindar annesine haber gönderdi. Damadı da, olanaklarıyla, uğurlanması için asker verdi. Despot ilerliyor ve Sırp diyarına, Birinci Sırp başpiskoposluğunun olduğu Peç'e yaklaşıyordu. Bunca asker yolları tutmuş ve peşine düşmüşken despot ne yapabiliirdi? Üstelik, Homeros'a göre Troya önündeki savaşta Yunanlıların olduğu kadar kalabalıktı bunlar. İki kişi olmalarına karşın, Herkules'leri yoktu ve bu çoğunluk karşısında yalnızdı. İşte, mucize! Sanki yıldırım diyeceksiniz, Stefan Lazareviç, askerlere ateş saçıyor, onları dağıtıyor ve üstün geliyordu. Çünkü babasının yaşamını yitirdiği Kosova Ovası'na ulaşınca ve düşmanların çokluğunu görünce, bir zamanlar Yakup'un yaptığı gibi askerlerini iki bölüğe ayırdı. Öyle ki, bölüğün biri kılıca dizilirse, öteki kurtulsun. Kardeşlerin biri öldürülürse, diğeri dindar sürünün başına çoban kalsın. Annesinden de, destek olarak acele toparlanan öncü bir birlik gelmişti, ama buna rağmen gücü azalıyordu. İsmailoğulları ordusu uzak-tayken kardeşi Vuk'a daha çok asker takviye ederek kendisi küçük bir bölükle savaşa atıldı. İsmailoğulları da ikiye ayrılmıştı. Graçanitsa'nın başındaki dağ eteğine ulaştı. Burada, ondan önce gelenleri buldu. Öyle yiğit yürüdü ki düşmanın üzerine, görenler: "Bakınız, bakınız Lazar'ın oğlu!" diye haykırmaya başladı. Daha bunu söylerken kaçmaya başladılar, o ise sağ kolunu düşmanların yapışkan kanına buladı. İşte o zaman, kutsal kitaplardaki "Rab'bin sağ kolu gücü yarattı, Rab sağ kolu güçle bezendirdi." sözleri söylenebilirdi."

Böylece biri binini kovalıyor, iki kişi de on binleri önüne katıyordu. O zamandan beri İsmailoğulları, despotun karşısında büyük korku ve dehşete kapıldılar. Küçük kardeş Vuk Lazareviç ise yeğeni Georg Brankoviç'in üstüne yürüdü, ama Vuk'un Hristiyanlardan oluşan birliği bozguna uğradı ve peşine düşüldü. Daha sonra bütün Sırp topraklarının despotu olan yeğeni Georg'un ise meşhur bir İsmailoğlu voyvodası vardı. Böylelikle, Brankoviç'in padişaha sadık olup olmadığı izleniyordu. O zaman, Knez Ugleša da İsmailoğulları ile birlikteydi. O da dindar despotun işine çok yaradı, çünkü İsmailoğulları hakkında bilgi sızdırıyor, öğüt ve tasarılarını haber veriyordu.

Böylece azar azar, kendisi de Despot Stefan'ın kanadı altına girdi ve topraklarındaki Vranja [İvranya], İnoğuş [İnoğuşta] ve Preşevo'yu [Preşova'yı] geri aldı. Bu yerleri elinde tutmayı başarak Hristiyanların koruyucusu oldu.

46.

Graçanitsa'daki çetin savaştan sonra iki kardeş, kentleri Novo Bırdo'ya geldiler. Burası gerçekten, gümüş ve altın kentidir. Stefan zaferle, Vuk ise yenilgiyle. Dindar despot kardeşine savaş sanatını öğretmek istediğinden, bir de yaşamını yitirmiş askerler için üzüntülü olduğundan, Vuk'u birkaç ağır sözle kınadı. O ise biraz bekleyip uygun bir zaman bulunca Süleyman'a sığındı. Tanrı tarafından seçilmiş bir kadın olan anneleri ta İsmailoğulları diyarlarına kadar küçük oğlunun peşinden gitti. Uygun bir yerde yetişemeyince, İsmailoğulları ülkesinden geri çeviremedi onu. O yüzden ta Süleyman'ın yanına kadar gitti ve onu biraz sakinleştirdikten sonra dindar oğluyla beraber döndü.

47.

O anki tarifsiz sevinci kim anlatabilir? Dünya çoraklaşmıştı, ama yine böyle bir çobana kavuştu. Çünkü despot vatanına döndü, oysa ne derin dağ geçitlerinden geçmişti! Ateşin biraz durduktan sonra parlaması ve sağa sola yayılarak korku salması gibi, yıldırım gibi gürleyerek diyarları dolaşıyor, boyun eğmeyi kargaşayla rahatsız ediyordu. Her tür düzenbazlık ayak altına alınmış ve herkesi korku sarmıştı, çünkü düzgün işler yapmayanlar veya kötülüğe yeltenenlerin boyunları vurulmuştu. Doğruluk çiçek açtı ve meyve verdi: Ne hızlı yavaşı, ne de varsıl yoksulu hor görüyordu. Ne güçlü olan diğerlerinin toprağına el koyuyor, ne de güçlülere karşı kılıç çıkartıyordu. Ne doğruların kanı akıtılıyor, ne de dedikodu ve yalan dolan vardı. Ne yöneticilere iftira atılıyor, ne de san olarak şanlılar küçümseriyordu. Ne kadar çok insanı uslandırdı o zaman öğütleriyle! Ya da herhangi biri inançsızlığından, beceriksizliğinden veya başka bir nedenle yoksul kaldıysa, ona geçmişteki onurunu iade ediyor ve tamamen düşmüş de olsa saygı gösteriyordu. Hiçbir şekilde baba, dede veya atalarının sanından mahrum etmiyordu onu. Günah işleyenlere, Tanrı yargısında iki ceza olmadığını söylüyordu. Günahsız, cennet nimeti sayıyor ve merhametiyle ödüllendiriyordu. Bir sözle, muhteşem bahçesini baştan sona düzenledi.

Birileri maddi şeylerin, başkaları ruhun koruyuculuğunu yapıyordu. [Yazar, Stefan Lazareviç'in ülkesinde kurduğu düzenden, kısaca söz eder.] Despotun sarayına gelince, burada her sandan çok görevli vardı. Öyle ki her an, yeterince hatta fazlası insan bulunsun. Bunlar, konuklara melek gibi görünürdü. Saygılarına şaşıp kalınırdı, çünkü birbirlerine dürüst ve alçakgönüllü davranırlar, çığlık, tekme, gülme, düzgün olmayan giyim hiç olmazdı. Görevlilerin her biri, despotun bizzat dağıttığı güzel giysilerle seremonilerde çar gibi ışık saçardı. Herkes despota korku ve saygıyla bakardı. Bilinmesi gerekir ki, hiç kimse, hatta en ünlüler dahi, gözlerini görmedi. Bunu sadece biz söylemiyoruz, deneyen herkes buna tanıklık etti. Çünkü görmeye ne kadar yemin etseler de, hiç kimse buna nail olamadı. Bu söyleyeceğim ise birincisinden daha inanılmaz bir şeydir: Böyle bir erk sahibi hangi hükümdar, kadın aşkı ve müzik coşkusundan uzak durabilmiştir? O, bunların ikisinden de nefret etti, hatta: "Müzik, sadece savaşlarda olmalı." dedi.

48.

Memleketini dolaşırken, komşu ülkelerle de barış içinde yaşadı, dostluklar kurdu. Bir ara, uzun zamandır kendilerini Sırp olarak adlandıranları da yanına çekebildi. Bazılarının ise boynunu eğdi. Bunu duyan Batılı Hükümdar Sigismund dostluk kurmak için elçiler gönderdi. Uygun bir zaman bularak, onunla dostluk kurdu. Elçiye, saygıyla kabul etti. Geleneğe göre, bolluk içinde misafir etti ve dostluk anlaşması yaptı. Anlattığına göre, sonra memleketini dikkatle gözden geçirerek gezerken, Belgrat'ın yerini buldu. Oranın, kendine verilmesini Macarlardan rica etti. Çünkü Sırp diyarında olsa da, sanki Macar toprağının kalbindeydi. Onlarla anlaşma yaptı ve işe girişti. Ziyaret ettiği öteki kentleri de sağlamlaştırdı. Daha önce, iradeleleriyle İsmailoğullarından ayrılanları ele geçirdi, onların koyduğu yargıçlar ise daha önce kaçmıştı.

49.

Süleyman da, babadan kalan toprakları sahiplenmek için doğudan hareket etti. Adı gibi kutlu olan despota barış anlaşması için elçi gönderdi. Dindar Stefan onu saygınlıkla kabul etti ve barış anlaşmasını yaptı. Elçi de efendisine döndü.

50.

Elçi gittikten sonra, Süleyman doğuda başlattığı savaşta kardeşi İsa Bey'i kentten kente kovarak öldürdü. Bazı ülkeleri ele geçirdi, kimiyle barış yaptı, kimiyle savaştı.

51.

Stefan Lazareviç ise, her kahraman gibi bir an bile dinlenmiyor, yüzünün büyük, eski ve güzel kentlerinden Belgrat'a ilgiye ağırlık veriyordu. Sarayların görkemli görüntüsü, sağlamlaştırılması, her türlü yiyecekle kolayca donatılmasında Belgrat'ın benzeri yoktu. Hiçbir yerde, hatta hayalimizde, böyle bir sığınak, hem karadan, hem sudan bu denli kolay ulaşım olabilecek bir yer göz önüne getiremeyiz. Binlerce kişi de saldırırsa, hemen yardım gelebilir ve savaşa hazır olur. Kim, böyle bir kenti tasvir edebilir? Despot bunu görüp idrak edince, amaçladığı her şeyi hemen düzene soktu. Kim, bu kentin konumunu, görüntü ve güzelliklerini dile getirebilir? Bu kente ve kent dışındaki yükseltile kaç kule yaptırdı? Öyle ki, Süleyman'ın Kudüs hakkında söylediklerini söyleyebiliriz: Yapının çevresinde yüksek Babil Kapısı duvarlarında asma bahçeler vardı. O bunlara tırmanıyor ve: "Bütün bunları ben güçlü elimle yapmadım mı?"³⁴ diyordu. Gerçekten despotun yapılarının görünümü çok iyiydi. O her zaman İncil'i seçkinlerinin önünde boyun eğerek dinliyor, yorumluyor, adeta öğretmen gibi onları eğitiyordu. Çarlık sarayını da renkli yapılarla süslemişti. Kent çevresinde çift surlar dışında derin hendekler vardı. Bu kent yedi tepeli, çok büyük ve güzeldi. Tasarı açısından, Yukarı Kudüs tarafından bakılınca Siyon'u andırıyordu. Bu konuda Peygamber de der ki: "Ey, Siyon kızı, sevinçle coş, öğret, ey Kudüs kızı, çünkü yükseklerdesin ve Çar'ın gelişine tanıklık etmişsin."³⁵ Nehrin yanındaki ikinci yükselti daha alçaktı, burada büyük kentin Kuzey Limanı vardı ve Aşağı Kudüs'e benzerdi. Onu doğuya doğru genişletmek istiyordu ve "Bütün evrende Kudüs'ü bu kadar andıran kent görmedim." diyordu. Bundan farklı bir şey diyen kesinlikle doğruyu söylemez, sadece Zeytin Dağı eksiktir. Belgrat'ın, Zeytin Dağı yerine, doğuya doğru akan cennet bir nehri vardır. Bu ikinci kentte her şey, kutsal mezarın olduğu Siyon'un benzeridir. Üçüncüsü, Çar Gemileri İskelesinin olduğu yerde ve çok korunaklıdır. Dördüncüsü, büyük bir kuledir ve hendeği, yapımı, konumu açısından Davut'un evini andırır. Beşincisi, bu-

nu geçtikten sonradır ve Çar Hazinesi bundadır. Altıncının kulesi, doğudaki iki kuleyi ayırır öyle ki, Süleyman'dan sonra: "Davut Kulesi, ki üzerinde binlerce kalkan asılıdır –hepsi birer yiğit kalkanı."⁶ diyesin. O, kulelerle bütün uzak diyarlardan, korunaklı ve bir mucize gibi görünür. Yedincisi batıdadır ve İkinci Çar Sarayı üzerine inşa edilmiştir. Dindar despot, sarayından gemilerine sanki gizli bir yoldan geçirdi. Büyük üst kentin de doğu, batı, kuzey ve güneye açılan dört kapısı vardır. Beşinci kapı ise iç kente götürür. En büyük kapılar, yüksek kuleli ve zincirden köprülerle doğu ve güneye açılan kapılardır. Batıya doğru olan küçük kapının da köprüsü vardır. Kuzeye doğru olan küçük kapı da aşağı kente, iki nehre doğru götürür. Kuleye doğru olan kapının da hendek üstünde zincirli köprüsü vardır. Kentin sadece güneyden girişi olup doğudan, batıdan ve kuzeyden sağlam, özellikle de nehirlerle korunaklıydı. Kentin, Sedir ırmağından aşağı inerken Getsemani'yi andıran doğusunda Azize Meryem Ana'nın Ölümü adlı büyük bir kilisesi vardı. Bu kiliseye bağlı her tür bahçe ve ağaçlarla, sayısız mülk, erk ve manastırlarla süslü bir papazevi vardı. Belgrat metropoliti ve bütün Sırp topraklarının eksarhının tahtı buradaydı. Adı geçen kilise, dindar despot döneminde bütün tapınaklardan zengindi. Kilisenin önde gelenlerinin, defnedilmesi için papazevi çevresindeki bahçeye üç büyük tapınak yaptırdı. Hastalar için imaret kurdurdu ve yakınındaki bir tatlısu yanına, mucizeleriyle ünlü Aziz Nikolay'ın adını taşıyan bir kilise yaptırdı. Seçkin meyveli bir bahçe yetiştirdi ve buna birçok köy ve mülk vakfetti. Burada hasta ve garipleri doyuruyor, tedavi ettiriyordu. Bütün topraklarının en varsıllarını topladı ve bu kente yerleştirdi. Ayrıca, on iki kişiyi ödüllendirdi. Kenti, çeşitli yükümlülüklerden serbest kıldı. Her tür güvence ile, çiğnenmemesi gereken vasiyetlerde bulundu. Sağladığı serbestiler kayda geçirilmişti, ayrıca kente, kendi simasını taşıyan altın bir mühür hediye etti. Öyle ki, her kim ülkede ticaret yapmak isterse, bu kentte yaşadığını gösteren mühürlü bir berat alsın ve hiçbir yerde çarlık veya çarlıktan geçiş için ödeme yapmasın. Komşu hükümdarlarından, hatta Kral Sigismund'dan, tüccarlar için kolaylıklar kopardı ve onaylattı. Bu arada, komşu ülkelerden de her gün insanlar gelmeye başladı. Kısa zamanda kent yoğunlaştı. Kent büyüdükçe adı gibi kutlu olan despotun cömertliği de artıyordu. Bir zamanlar, Nehemya'nın Kudüs'te yaptığı gibi, top-

raklarından daha insan toplayıp onları da yerleştirdi. Bu kenti, daha çok kendi besliyor ve adeta saray gibi süslüyordu. Böylece, despotun yaşamı boyunca kent güzelleşip büyüyordu. Öyle ki, onun hakkında sanki Kudüs’müş gibi haykırılım: “Başını kaldır ve çevrene toplanmış evlatlarını gör.”⁷ Kentle ilgili bu söylediklerimiz yeter.

52.

[Yazar, Despot Stefan Lazareviç’in dağları, düzlükleri ve çölleri do-laştığından, münzevileri her zaman iltifatla kabul ettiğinden, onlarla sohbeti ve birlikte yaşamayı sevdiğinden söz eder.] Kilise, en uygun ve en iyi yeri bulduktan sonra, ayın düzenlenmesini buyurdu ve işe girişerek Teslis adına yapılan tapınağın temeli yükselmeye başladı. Büyük özenle, en iyi ve en değerli malzemelerle, en marifetli usta ve daha da marifetli ressamlarla –her nereden olursa olsunlar, çünkü adalara kadar usta aramaya gönderiyordu– çok altın sarf ederek, büyük ve tarifsiz gayretle, bu tapınak ve çevresindeki kale, olağanüstü bir yerleşim olarak tamamlanmış, süslenmişti. Her yerden, en ünlü papazları topladı ve buraya yerleştirdi. Tarla ve bağlar hediye etti, üstelik bütün ülkede, üzerlerine mülkler geçirdi. Her gün hazineler yatırıyordu oraya. Kendine de, bir mezar yaptırdı, ki daha sonra zaten ona yerleştirildi. İnci ve altınla süslü değerli ikonalar bağışladı, her tür ayin kitabı, kilise giysileri, iri inci taneleri ve altınla süslü yeterli kilise eşyasıyla doldurdu burayı. Aynaroz’un büyük kiliselerini geride bırakacak kadar zengin süsledi. Parlayan altın şamdanları nasıl tasvir etsem, oraya getirdiklerinden, süs olarak kullandıklarından hangisini daha önce anlatsam? Burada akşam ayınının, seçkin papazlarca düzenlenmesini de sağladı.

Kutsal Ruh’un, ateşten diller gibi öğretmenlere ve Tanrı’nın aziz öğrencilerine indiği Kutsal Ellinci Gün Yortusu’nda patriği, ki o zaman Kiril’di, üst düzey bütün Sırp papazlarını, bütün asilzadeleri tapınağa davet etti. Sayısız yoksul da, eşit olarak dağıttığı sadakasından payına düşeni almak için geliyordu. Sadakaları, elini sıkmadan dağıtıyordu. İnsanlar, Süleyman tapınağı yenilediğinde olduğu gibi çok hayvan yediklerinden değil, sayısız armağan aldıkları için eğleniyordu.³⁸

Bu tapınağı, 6915 [1407] yılında yaptırmaya başladı, önceki yıl ise adı gibi kutlu olan Stefan’ın annesi, Evgenia ruhani adını alan dindar ha-

nımfendi, ruhunu teslim etti ve Lyubostin’de kendi yaptırdığı Azize Mer-yem Ana’nın Ölümü Manastırı’na yerleştirildi.

Despot, bu iki yapıyı –biraz önce söz ettiğimiz Belgrat’ı ve Resava Manastırı’nı– yaşamı boyunca yorulmaksızın en düzgün surlarla sağlam-laştırdı. Çünkü, bunların yapımı kısa zaman değil, uzun yıllar sürmüştü.

53.

O yıllarda, sözü edilen elçi gittikten sonra, barış ve bayındırlık vardı. Ama, dinlence zamanı değildi, çünkü Kabil’i kardeşi Habil’e kışkırtan iblis, despotu hiç bağışlamamıştı ve Vuk’u kışkırttı. Vuk, Süleyman’dan çok asker vermesini rica etti, daha doğrusu bütün güçlerini istedi. Süleyman, doğuda-ki diyarları ele geçirmişti. Öyle ki, Süleyman’ın yanına gidince Vuk, “Ağabe-yime karşı geleceğim. Ya baba topraklarının ve kentlerin yarısını verir bana, ki bunlarla senin devletine hizmet edeyim, ya da onun topraklarını yağmala-yp talan ederim.” dedi. Bu ricası hemen yerine getirildi. İsmailoğullarında adı gibi kutlu olan Stefan ile eşit konumda ve ezelden Hristiyan kanı aktı-cısı Süleyman –Meriç Nehri yakınlarındaki korkunç savaşta akan kanın baş-lıca sorumlusudur– Vuk ile başka voyvodalar da gönderdi. Bunlar geldi gel-mesine, ama Despot Stefan kölelikten kurtardığı sürüsünün, yeniden bo-yunduruk altına alınması ve bozguna uğramasını istemediği için, bunlar, ta-lan ederek, keserek, her şeyi yok ederek, vahşi yaratıklar gibi bütün dünyaya dağıldılar. Bazı kentler kül oldu gitti ve en kötüsü, barbarlarla bir savaş de-ğil, aynı soydan gelenlerin birbiriyle yaptığı bir savaştı. Büyük bir kalabalık-la gelmiş olmaları değil, işte bu durum yürekleri daha çok dağılıyordu. Bura-ya ne ekleyebiliriz? Gilboa diyarlarını, buraya ne yağmur, ne çiy düşsün diye lanetleyen Davut gibi zarar görmekten mi korkuyordu acaba, bunlara Yona-tan ve Avşalom’un kanı aktığından?³⁹ Vuk’a üstün gelirken, Stefan kardeş kanı suçu taşımamak için dizginleri sıkı tutuyordu.

54.

Vuk ise daha çok askerle ikinci kez geldi. Denilebilirdi ki, “Tanrının, putperestler mirasına üşüştü ve kutsal tapınağını lekelediler.”⁴⁰ O zaman dindar Despot Stefan iftiradan çekinerek kardeşinin karşısına çıkmadı, çün-kü seçkin voyvodalar arasında kandırılmamış sayısı azdı. Bunlar Vuk’un gönderdiği mektupları despota gösteriyordu. Mektuplarda ya hediyeler vaat

ediliyor, ya tehdit içeriyordu. Vuk'un mektuplarını elinde tutarak ağlıyordu Stefan ve kurtarıcının çarmıhı önünde diz çökerek: "Gör İsa'm! Biliyorsun ki, bunları haksızca bana karşı kışkırtıyorlar. Hizmetçilerim de, bir zamanlar öğrencin Yahuda'nın yaptığı gibi beni ele verdi. Sonuna dek yanımda kalan az kişiyi koru!" diyordu. Yüreğinin derinliklerinden gelen ve buna benzer birçok acıklı söz söyledi, dualar etti. Bu anlattıklarını büyük kentte, Belgrat'ı kastediyorum, sarayında oldu. Ötekiler ise başka diyarlardan da bastırdılar, hatta Belgrat yakınlarına dayandılar ve birçok insanı tutsak edip ülkeyi bozguna uğrattılar. Kötülüğün bir türlü geçmediğini gören Despot Stefan, kardeşiyle anlaştı ve topraklarını ikiye böldü. O zaman Vuk kendi toprağıyla, beraberindeki asilzadeler ve yeğenleriyle Süleyman'a hizmet ediyordu. Onlar baba topraklarını böyle kullanırken, despot kendi kısmında yaşıyordu.

55.

Ancak, eski ve şanlı bir soydan gelen biri vardı ki, önceleri adı gibi kutlu olan despot Stefan'a boyun eğiyordu. Aynı kişi, eşkıyalığıyla İsmailoğulları topraklarında yaşayanların yüreklerini sarstı. Bu nedenle, İsmailoğulları hükümdarı onu yok etmek için istedi. Bu eşkıyanın, dağlarda yaşadığı yanıtını aldı. Bazı Bulgar kentleri, Bulgar prenslerine iade edilmişti. Süleyman, hemen hareket ederek Ternsko'ya vardı ve savaşıla aldı. Sözü edilen kişi, ki adı Karalyuk'tu, dindar despota elçiler gönderdi: "Sana rahatsızlık vermeden, topraklarından sadece geçmek istiyorum." Çünkü topraklar, henüz talan edilmemişti. Toplitsa'dan Ovçe Pole'ye doğru geçerken, Süleyman'ın ordugâhlarından birkaçını ele geçirdi Karalyuk ve ganimetleri despota götürdü. Ancak, Despot Stefan bunları geri çevirdi.

56.

Topraklar, iki kardeş arasında paylaşıla sanki kan dökülmüyordu. Ortalık biraz sakinleşti, Süleyman doğuda savaşıyordu, kardeşi Musa da kuzey doğudaydı. Bunu duyan Macar hükümdarı, onu sıkıştıran kardeşi Süleyman'dan hincını alması için Musa'ya elçi göndererek davet etti. Musa da, kararlarında hızlı olduğundan, uygun bir zaman bulunca, sanki uykudan uyanır gibi fırladı, öyle ki, Peygamberin sözleri buraya alıntılanabilir: "Kuzeyden başlayacak bütün kötülükler,"⁴¹ çünkü kuzeyden toz duman yükseliyor."⁴² ve dolu taşıyan bulut gibi dindarların üstüne çöktü. O zaman Tanrı,

şimşek ve gürültüyle bu ikinci insan ve bütün haleflerine hadlerini bildirerek hıncını almasaydı, insanlarımızın başına gelenlere kim ağıt yakacaktı? Çünkü daha ne zaman, it ve akbabalara yem olmaları gerekirdi bunların, kardeşine karşı savaşa yeltendiği, doğmadan önce anne rahmini parçalayan yılan gibi kardeş kanıyla beslenmek istediği için. Ancak Musa, ortaya çıktığında, çevredekilere uslu, merhametli, dindar kisvesiyle görünüyordu. Ama, hizmet edenleri için bile, ödden acı oldu.

57.

Musa, Eflak dönüşü sonrası İsmailoğullarının en büyük önderlerinden Saraca Paşa'nın, Dubulin [Yambol] kentinde olduğunu anladı ve hileyle onu tutsak etti. Saraca'yı yanına alarak Hadrianopolis'e gitti, oradan Kalipoli'ye gitmesini söylediler. Musa orada Saraca'yı öldürdü. Yanına daha çok asker, genelde soyguncu, toplandıktan sonra, bütün batı ve İsmailoğulları topraklarına yemin ederek çeşitli vaatler gönderdi. Bunlara inanan herkes yanına toplandı. Kardeşinin, bütün batı topraklarını kısa zamanda elde etti. Despot Stefan'a da, gelip kardeş gibi yardım etmesi karşılığında, büyük söz ve vaatlerde bulundu. Bir de Süleyman'dan hıncını almasını istiyordu. "Ben –dedi, –toprağımın büyük kısmını da gerçek bir kardeşe verir gibi sana vereceğim." Vuk'a da benzer vaatlerde bulundu: "Sizleri barış ve huzur içinde yaşatacağım." Yeğenlerine de benzer vaatlerle elçiler gönderdi. Daha önceden kırgın olan bazı komşuları da yanına çekmelerini istiyordu. Yeminle söz veriyor, "Ben herkese iyilik yapacağım" diyordu.

58.

Yanıt olarak Despot Stefan, ağırbaşlı ve her konuda sivri zekâlı Voyvoda Vitko'yu, Musa'ya gönderdi, ama gözünün önünde yemin etmemek için Musa, onu aldatmak istedi. Bunun olanaksızlığını anlayınca da voyvodayı yanına çağırdı. Voyvoda, üzerine yemin etmesi gereken kitabın gerçek mi, sahte mi olduğunu sorunca, çünkü yanında İsmailoğulları yazısını bilen biri vardı, Musa sanki hakarete uğramış gibi çığlık atmaya başladı, ama yemin etti. O zaman adı gibi kutlu olan despot da ordusuyla ve ötekilerle geldi. Bunlar Tanrı'nın takdiriyle oldu. Sonra Musa, Kalipoli'yi de ele geçirdi. Bu nedenle Süleyman, Yunan İmparatoruyla anlaştı ve doğu diyarlarından Khalkedon'a [Kadıköy] doğru yola çıktı. Musa bunu duyunca, bütün as-

keriyle Konstantinopolis'e yöneldi. Adı gibi kutlu olan Sırbistan Hükümdarı Despot Stefan da onlarla beraberdi. O zaman Yunanlılar, Frenkler ve Süleyman arasında dostluk olduğundan, onu Konstantinopolis'e götürdüler ve destek için gemilerini yakınına bıraktılar. Musa ile adı gibi kutlu olan Stefan da Galata'dan geçerken gemileri kırıp döktü. Musa, Vuk'un kaçmak istediğini anlayınca, boynunu vurmak için onu Süleyman'dan istedi. Hidetle, adı gibi kutlu olan Stefan'a: "Dön ve kardeşinin topraklarını al, çünkü anlaşmamıza ihanet etti ve ölmesi gerekir." dedi. Despot da ona: "Kardeşim demek, ben demek" diyerek kardeşine kefil oldu. O değil de kim kefil olacaktı? Vuk, aynı gece Musa'dan kaçtı. Yaşamsal savaş için Konstantinopolis yakınlarına döndüklerinde Süleyman'ın askerleri kent dışına yığıldı, Musa da çarpışmak için güçleriyle yola çıktı.

59.

İnanç kalkıyla kuşanmış, dindar ve Tanrı destekli Despot Stefan, doğulu komutan Süleyman'ın, art arda gelen, silahları güçlü bölüklerinin karşısına çıktı. Her zaman olduğu gibi, anında şimşek gibi bozguna uğrattı. Çok kan döküldü, Süleyman'ın kalan askerlerini de darmadağın etti. Musa ve adı gibi kutlu olan despot, ordugâhlarına döndüler. Az sayıda piyadesiyle Süleyman ortaya çıktığında, ona her yönden katılanlar oldu. Bunu gören Musa, yeniden savaşa hazırlandı. Despot Stefan ise Musa'nın korktuğunu, askerlerine güvensizliğinden ve ölenlerden moralinin bozulduğunu görünce, deniz kenarından döndü, Galata'ya yöneldi. Dindar İmparator Manuel, ona kadırgalar gönderdi. Bunlarla Konstantinopolis'e gitti ve denebilir ki, aynı zamanda hem yenik hem yengin gibiydi. Çünkü askerlerinden o kadar çok yaşamını yitiren oldu ki, ovalar, çayırlar ve deniz kıyısındaki kumda ceset yığılıydı. Bunu Mezamir'den bir alıntıyla dile getirelim: "Dindarın ayakları kanla ıslansın."⁴³ Böylece, yukarı kaldırdığı sağ eliyle, savaşları kazananı överek ve yücelterek bizi ateş ve sudan huzura çıkardı.⁴⁴ Kendi de, ilk övgüdekine göre daha da aydınlanmış görünüyordu. Zafer kutlanır gibi dualar, çiçek ve dallarla taçlandırıldı.

60.

Dürüst ve düzgün bir imparator olan Manuel onu tanıyordu, gençken de beraber savaşmış, hatta bilicilikte bulunmuştu. Önünde çok sevilen

bir evlat önünde gibi açıyordu kendini. Bu anlattıklarımız, onurlu onurluyu tanıdığında ve despotluk tacını ikinci kez Stefan'a verdiğinde oldu. Çünkü imparator için Ioannes'in uygun olmadığını söyledi, vedalaştılar. Despot kentten çıkarken boru sesi de duyuluyor, insanlar bayram ederek onu selamlıyordu. Bununla, bir zamanlar esin perilerini yeniyorlar, Orpheus'un ezgileriyle taşları yerinden oynatıyorlardı. Kudüs'te, Tanrı avluları ve mekânlarını böyle selamlayıcı çığlıklarla şanlandırırlar yortularda.⁴⁵

61.

Sayısı çok, tasviri zor bu olayları bırakalım. Böylece, ışık saçan kutlu despot gemilerle denizden kuzeye yöneldi. Adı geçen hükümdarla [Musa ile] onları dalgalar birbirinden uzaklaştırdı. İşte, mucize! O dağınık İsrailoğlu yine varlığını topladığı gibi, bunları da bir araya getirdi. Despot Eflak'a ulaştı. O zaman Eflak'ın başında, dindar ve unutulmaz ulu Voyvoda Yoan Mircea vardı. Mircea, onları saygıyla karşıladı ve adı gibi kutlu olan despotu beraberindekilerle kabul etti. Onu görme arzusunu tatmin edemediği için, onuruna büyük törenler sırasında ve ona gereken at ve uzun yolda eksilenlerin fazlasını sunarken, sürekli yüzüne bakıyordu. Böylece kendi toprağından uğurladı onu. Despot, kendi toprağından geçer gibi rahattı ve Macar sınırına dayandıktan sonra, kendi Golubats kentine geçti.

62.

Despot tarafındaki olaylar böyle gelişti. Musa'ya gelince, kardeşinin önünden kaçtı ve giderek askersiz kaldı, çünkü Süleyman'a katılmayanlar, savaş alanından firar ettiler. O yüzden Dubulin'e yöneldi. Burada, yanına asker katıldığını görünce, ki çoğu soyguncuydu, Çirmen'e doğru döndü. Musa, Süleyman'ın Vuk'u, ağabeyi Stefan'dan önce Sırbistan'a ulaşması ve ülkeyi ele geçirmesi için gönderdiğini anlayınca, İlyas adlı bir voyvodasını askerle değil, çünkü çok az askeri kalmıştı, Filipopol'un eski voyvodası sıfatıyla gönderdi. O bozgunlukta kimin hangi hükümdara ait olduğu anlaşılmıyordu. Çünkü birileri "biz bu hükümdara aidiz", ötekileri ise "biz o hükümdara aidiz" diyordu. İlyas, 3 Temmuz'da Filipopol'e ulaşınca Vuk'u kentte buldu ve sabaha dek bir çayırda bekledi. Bu arada birilerini, kenttekileri uyarımları için gönderdi. Ertesi gün, kente girerken herkes yanına koştu. O da, doğrudan Vuk'a saldırdı, birçok yandaşını kesti, bazılarını yer-

liler, evlerinde gizledi. Asillerden bazılarının da silaha sarıldığı söylendi. Vuk bunu engelledi ve: “Efendimin önünde suçluyum, dilediğini yapabilir bana.” dedi. Yeğeni Lazar’la O’nu, çayırarda dolaşarak eşkıya toplayan Musa’ya götürdüler. Vuk’a refakatle görevli bir İsmailoğlu, –çünkü ölüme gittiğini bilseydi onu kaçırmayı denerdi– dostluk işareti olarak Vuk’a elma verdi. O da yeğeniyle paylaştı, uzun zaman dua ettikten sonra elmayı şarap ekmek ayini yerine dişlediler. Çünkü o zaman onu, şarap ekmele kutsayacak biri yoktu. O yüzden elmayı, kan ve İsa’nın bedeni kabul ederek tattılar. Vuk’u, Musa’nın hiddetine sundular. Vuk’u elinde tutanlar, onu ve Süleyman ile birlikte olan yeğenini de göndereceklerine söz vererek yine hükümdara yalvardılar. Dahası, bundan böyle Musa’ya sadık kalacaklarını, ellerindeki kentleri geri vereceklerini söylediler, ama Musa’nın adamlarından biri yüksek sesle: “Vuk, Konstantinopolis’e sığınmasaydı, savaş ve zafer bizim olacaktı. O yüzden yok edilmeli.” dedi. Bu ses üstün geldi. Hemen kouruma altında olduğu yerden getirilmesi emredildi ve boynu vuruldu. Ancak, belki bağışlar diye önce Musa’ya götürüldü. Ama, Vuk elini öpmek isterken, öteki homurdandı, sırtını döndü. Vuk’un başını aldıklarında Süleyman, Musa’nın peşine düştü.

63.

Büyük Lazar’ın torunu dindar Lazar’ı, ikinci savaşa kadar yanlarından götürerek korudular. Kardeşinden kaçan Musa, yine Hadrianopolis’e döndü. Süleyman, yine peşine düştü. Bu arada Musa, askerinin Süleyman ile savaşabilecek durumda olduğunu gördü. Saflarına katılanlar olmuş, durumu sağlamlaşmıştı. Hadrianopolis yakınlarında bunu denedi de. Çünkü, askerleri toparlamaları için ağabeyi Georg Brankoviç’in de gelmesi konusunda, Lazar ile anlaşmışlardı. Musa: “Böyle bir şey olmazsa, onu öldürün!” diye emir verdi. Kendini yenik gördüğünden, Lazar’ı öldürmelerini emretti. O anda Lazar tutsak edildi ve Musa’nın yaratığa benzeyen Uğurlu adlı görevlisi geldi ve başını aldı. Ona elma veren ve uygun zaman bulunca kaçan İsmailoğlu, ibret için uzun zaman gözlelerinden kırbaçlandıktan sonra, aynı ayın 11’inde, Cuma günü, 6918 [1410] yılında öldürüldü. Musa, yenik düştükten sonra Sırp toprağına kaçtı ve adı gibi kutlu olan despota sığındı.

64.

Süleyman da, kardeşinin peşinden hareket etti ve Filipopol'e yaklaşıncı kardeşi, kenti ateşe verdi. Katiller dağa kaçarak ve çeşitli yöntemlerle kurtulduklarından, sadece bazıları öldürüldü.

65.

Asıl katil Musa, dindar despotun yanındaydı. Adı gibi kutlu olan Stefan iki kardeşin barışarak anlaşmasını istediği için, Musa ile dostluk anlaşması yaptı ve onu gönderdi. Musa, yine bildiği yolu tuttu ve Süleyman'ın peşinde olduğunu sezince kuzeye yöneldi. Bir voyvoda gönderdi, o da Rodoplar'dan geçerken Filipopol kentini sağlamlaştırmamış bulunca, gece hileyle kuleye girdi. Efendisi ve yakınını soydu ve toplanan bütün vergileri alarak Musa'nın yanına döndü. Süleyman'ın da döndüğünü duyunca Musa, Filipopol'e yerleşti. Kentteki bütün vergilerin, iki günde alınmasını emretti: "Vergisini vermeyen kentlilerin başı alınacak." Herkes için büyük kötülükler başladı. En önde gelen İsmailoğullarını da Musa tutsak etti, çünkü onları öldürmek istiyordu. Ama hamama gitti, yine şarap içmeye başladı ve tutsakları geri aldılar. Öteki, Musa'ya karşı Hadrianopolis'e hareket etti, Musa da yine Filipopol'e yöneldi. Kentin önde gelenleri kenti korumak isteğiyle kapıları kapatarak kuleye çıktı. Musa, ışık saçan aziz Metropolit Damian'a: "Kaleyi ver bana!" diye seslendi. O ise: "Kaleyi kapatan ve sahibi olanlar kulede!" dedi. Musa kentin talan edilmesini emretti. Bu aziz kişiyi [Damian'ı], kilisede boğazladıktan sonra cesedini kent surları dışına attılar. Süleyman, bunu duyunca geldi. Öteki ise kaçarak Stanimahos [Asenovgrad] kentine vardı. Bu ad, dilimizde geçidi koruma anlamına gelir, çünkü geçilmesi zordu. Ezelden beri, bu kentin çevresinde çok seçkin kiliseler vardı ve bazılarının toplulukları orada yaşırdı. Dindar imparatorların çağlarında kutsal Kudüs'e bağlanmışlardı. Musa buraya bir pusu kurdu ve yeniden aşağı topraklara yöneldi. Süleyman, bir yere kadar peşinden gitti, Hadrianopolis'e gelince, "O, eşkıya gibi geziniyor, ben ise karşısına eşkıya gibi çıkmıyorum." diye kendini suçladı. Musa uygun zaman bulunca, yükseltileri ele geçirmek için adı geçen kent yakınına yerleşti. Eşkayalar çevreyi sarmıştı. Böylece bütün ordu, Tunca Nehri boyunca yürüdü ve Musa'nın yanına gitti. Eğlendiği bir sırada, bunları Süleyman'a anlattılar. O, Konstantinopo-

lis'e kaçmak için yanında kalanlarla kalktı, çünkü bu anlattıklarımız gece oluyordu. Şamdanları yakınca kent sakinleri onları gördü ve birbirlerine, "Hükümdar kaçıyor!" dediler. Bütün ülkeye bu haber yayılınca her yerden yolunu kesmeye ve sayısı azalmış askerlerini öldürerek peşine düşmeye başladılar. En sonunda, kendini de yakalayıp boğdular ve Hadrianopolis'e taşıdılar. Musa da oraya geldi.

66.

Musa yine, bütün birliklerin başına geçti. Adı gibi kutlu olan despot bunu anlayınca, daha önce Timur'a da giden seçkin elçisini, vaat edileni istemek, birlikte yaşama düzenini kurmak ve kutlamak için Musa'ya gönderdi. Çünkü, dostlukları sayesinde Süleyman'a üstün geldiler. Musa, elçiye nazıkçe kabul etti, sonra kısmen bazı kanlı amaçlarını açıkladı. Her aklı olan, bu uğuldayan yaratığın ne yapmayı düşündüğünü, bu sözlerinden anlayabilirdi. Elçi bu yüzden, bilgece sözlerle oradan sıyrıldı, çünkü Musa, adı gibi kutlu olan despotu en şanlı ve güvenilir yakını olarak yanında tutmak istiyordu. Elçi serbest kalınca daha önce Vuk'un öldürüldüğü çayıra gitti ve kemiklerini Sırp topraklarına götürdü. Despot Stefan'ın yanına varıp her şeyi anlattıktan sonra, Musa ile savaş dışında beraber yaşamamanın olası olmadığını söyledi. Dindar despot, bunları duyduktan sonra bütün askerlerini toplayarak Pirot'a gitti. Musa'nın topraklarının bir kısmını talan etti, o da despota elçiler gönderdi ve Stefan evine döndü.

67.

Süleyman'ın, Konstantinopolis'te kalan oğlu Orhan'ı ise Yunan İmparatoru Silivriya'ya gönderdi. Bunu duyan Musa, Silivriya yakınlarına, ulu Knez Lazar'ın birçok kez andığımız torunu Georg'u [Brankoviç] öldürmeyi tasarladığı yere geldi ve ona, bir akşam yemeğinde zehir verdi. Ama, panzehiri olduğundan o ölmedi, sadece rahatsızlandı. Bundan önce de, anısı canlı olan despotla barış imzalayarak Hristiyanlara yakışır biçimde yaşamaları için birilerini, annesine göndermişti. Despot, bu haberi bir babanın çok uzun zamandır beklediği oğlu gibi karşıladı. Çünkü Georg, iki taraftan sıkıştırılmaya başlanmasından korkuyordu. O, Silivriya yakınlarında tedavi oluyordu. Kenti ele geçirmeye çıkan yandaşları geldi ve onu uyardılar: "Bu gece burada kalırsan seni öldürecekler." Bütün askerlerine, sanki kente sal-

diracakmış gibi hazır olmaları emrini verdi ve onlara: “Davul sesini duyunca hepiniz kente doğru kaçın!” parolasını verdi. Atına atlayıp parolayı verecek kente yöneldi ve bölüğüyle korkunç ölümden kurtuldu. Parolayı anlamayan bazı askerler, yakalanıp boğazlandı.

68.

Musa'nın yanındakiler, her konuda keyfi hareket ettiğini anlamışlardı. Çünkü büyük ve üst düzey Voyvodası Mihail Bey'i de, Georg'un kaçmasında ihmali olduğu söylentisi yüzünden öldürmek istedi. Mihail Bey, her şeyi değerlendirdikten sonra bu yaratığın yanına gidince: “Efendimiz, büyük vurgunun zamanı geldi, çünkü şimdi Konstantinopolis'te bağ bozumu.” dedi. Musa da en seçkin askerleri alarak oraya yönelmelerini emretti. Mihail Bey en seçkin askerleri alarak Konstantinopolis'e girdi ve Mehmed'in yanına gönderildi. Sonra İbrahim Paşa da öyle yaptı. Musa tarafından Yunanlıların yanına gönderildi, çünkü ona: “Yunanlılarla barış yapmazsan, kötülükten hiç kaçınamazsın.” demişti. O yüzden Musa, onu barışmaya, anlaşmaya gönderdi. İbrahim Paşa benzer şekilde Mehmed'in yanına geçti. Bunu gören Musa, Silivriya'yi terk etti ve Hadrianopolis'e döndü.

69.

Bu savaşlar sürerken Sultan Mehmed yukarı topraklardaydı. Geldi ve denize kadar bütün doğu topraklarını ele geçirdi. Konstantinopolis'te nazik bir kabul düzenleyerek anlaşma sağladıktan sonra, Yunanlılar onu Musa'ya karşı sürdüler. Musa, bütün askerleriyle kalktı ve Mehmed'i, yakınında adak yeri olan bir ağacın altında buldu. İki kardeşin orduları birbirine girdi ve başta Mehmed üstün geldi, sonra Musa onu alt etti. Böylece Mehmed yine doğuya döndü, Musa ise Dimotika'da, sanki suçlu gibi despota yakın kent ve toprakları elinde tutan Konstantinos [Köstendil] Hükümdarı Yusuf ve Kraişte Voyvodası Yiğit Paşa'yı tutuklattı. Onlar, zindandan kaçmayı başardı ve toprakları, mülkleri ve kaleleri için savaştılar. Ayrıca, dindar Stefan'dan asker alarak komşu ülkeleri de talan ettiler ve sonunda despotla, hep ona hizmet edeceklerine dair anlaştılar.

70.

Dindarlık ve dürüstlüğü uyan Stefan ise yeğeni Georg'un Silivriya'dan Selanik'e gittiğini anlayınca, bütün ordusunu gönderdi. İsmailoğul-

ları, voyvodalarını ve güya hükümdar yapmak için, Savcı Bey'in oğlunu gönderdi. Bunlar işin ne olduğunu bilmeden geldiler, büyük cesaretle yola çıkarak Selanik'i ele geçirmeye yöneldiler. Ama Georg, onların gelmesinden önce yola çıkmış, uzaklaşmıştı. Musa'nın, adını taşıyan birini bütün yolları tutarak var gücüyle topraklarını koruması için gönderdiğini duydu, Selanik'e döndü. Kurul toplandı ve voyvodalarla birlikte hareket edilmesi kararı aldı. Böylece, hükümdarın da onlarla olduğu izlenimi yaratılmak istendi. Georg ise ayrı olarak, sarp dağ patikalarından yürüdü. Ötekiler Selanik'e ulaştı, hiç kimse onlara karşı ayaklanmadı, saldırmadı. Georg, beş kişiyle uzun zaman تنها bir yerde dolaştıktan sonra bir gece, yoluna çıkan bir köye vardı ve Hristiyanların evinde kendini asilzadelerden birinin adıyla tanıttı. Köylüler onu, ambarda sakladı, ötekiler dışarıda kaldılar. İsmailoğulları, onun bölüğüyle kente girdiğini düşünüyordu, çünkü orada asilzadelerden de yakarış yükseliyordu. İkinci gece, kalkıp gittiler. Bir kadın, Georg'u tanıdı ve sevinçle besledi. Kente varınca, ötekilerle toplandılar. Böylece, Georg sağ salım memleketine, dürüst biri olan dayısının yanına ulaşınca, tarifsiz sevinç ve neşe yaşandı. Böylece, bu bilge ve becerikli kişi kilisenin parçalanmış organlarını da birleştirdi, hükümdarın tacını sağlamlaştırdı. Ondan beri, Georg'u oğlu gibi sevdiği görüldü.

71.

Bunları duyan Mehmed –Kirişçi adıyla da bilinen padişahı kastediyorum– kışın geldi ve güya Despot Stefan'ın yanına gitmeye hazırlanmış gibi, Konstantinopolis'e geçti, çünkü O'ndan yardım almak istedi. O zaman o kadar çok kar ve yağmur yağdı ki, sanki gökler yarıldı denebilir.⁴⁶ Dereler dolup taşığından, geçilemiyordu. Mehmed doğuya döndü, çünkü kuzeyden geçmek istiyordu, ama Meriç'i geçemedi. Musa ise, Mehmed'in seferini gizledikleri ve ona haber vermedikleri için, bu kentlerin komutanlarını yargıladı ve yok etti. Mehmed'i kovaladıktan sonra Hadrianopolis'e geldi.

72.

O zaman, Musa yine despota silah çekti ve yine savaş üstüne savaş oldu. Sanki, Kuzey Denizi'nin derinliklerinden gelen, rahatsız edici esinti ve toz havayı bunalıyordu, yeryüzünü de ölüm ve kan kaplıyordu. Çünkü Musa, şöyle bir düzen kurmuştu: İki seçkin birliği olduğu için birini akın-

cı, ötekini atlı olarak adlandırmıştı. Bunlar, ordusunun önünde giderdi ve seçkin atları vardı. Saldırıya geçileceği zaman, gece gündüz ilerleyerek pusudan saldırmaları ve düşmanı dağıtması için akıncı birliğini önden gönderirdi. Eğer geri püskürtülürse, atlı birliği ileri çıkararak devreye girer ve kendisi de, bütün gücüyle yetişirdi. Öyle ki, herhangi bir at geride kalınca, atlı hemen iner beraberindeki atlardan birine binerdi. Yiğitlik sergileyenler, daha sonra hak ettiklerinin verilebilmesi için kayda alınırdı. Benzer emirleri, kaleler ve firariler için de verirdi. Bu arada kış yaklaşıyordu ve bütün askerleriyle Novo Birdo'ya hareket etti. Hıdrellez'i, Sredets'de kutlamak için yaklaşınca mola verdi. Yortu günü, her şey bunun için hazırlanırken atna bindi ve: "Ben bu Hıdrellez'i böyle kutlayacağım!" diyerek aniden Sredets'ten yola çıktı, Çemernik Dağı'nı geçti, hiç durmadan Vrania'ya, Sezarın [Ugleşa'nın] olduğu yere vardı ve az kalsın onu yakalayacaktı. Vrania'da ne bulduysa talan etti ve Novo Birdo'ya yöneldi. Çok şey tasarlamasına karşın, Musa, hiçbir başarı elde edemedi. Despot Stefan'ın aniden saldıracağını düşünce, o da karşısına hazırlıklı çıktı ve şaşkına uğrattı. Ama adı gibi kutlu olan despot, askerinin azlığını görerek Novo Birdo'ya çekildi. Musa dönerek Arnavut topraklarına girdi, biraz dolaştıktan sonra Süleyman'ın oğlu Orhan'ın, deniz yoluyla Selanik'e ve oradan, sahip olduğu yerlerden birine geldiğini duydu. Peşine takıldı ve birçok piyadesinin firar ettiği yerde ona yetişti, ama az kalsın yaşamını yitirecekti. Yine de Orhan'ı teslim ettiler. Musa da gözlerini oydu. Birçok seçkinini yok etti, piyadeler hıncını onlardan almaması için yalvardılar.

73.

Musa, eski çağlardaki savaşçı asker Foka gibi yine Selanik'e karşı geldi. Hortiat'ı yıktı, Selanik'e bir şey yapamadı. Üstelik Georg daha oradaydı. Mehmed'in yine gelmeye hazırlandığını anlayınca, Rodoplardan Hadrianopolis'e yöneldi. Orada Mehmed'in geldiği haberini aldı, çılgınca öfkelendi. Askerleri, geceleri az uyuyor, sürekli yürüyorlardı. Mehmed'in gelmediğini anlayınca kışı orada, Hadrianopolis'te geçirdi.

74.

Sırlara gelince, Noel arifesinde Musa, bir zamanlar Antioh'un Kudüs'e hareket ettiği gibi büyük öfkeyle, oraya hareket etti. Herkesi yok ede-

ceğini söylüyordu. Çünkü, tıpkı Şalmaneser'in beş Hut soyunu Samarya'ya yerleştirdiği gibi, toprağından birçok kişiyi Sırp diyarlarına yerleştirme kararı almıştı. Tabii ki, yaptıklarının yakında ortaya çıkacağını bilmeden. "Şimdi anladım Kudüs'e ne yaptığımı."⁴⁷ diyen Antioh gibi. Ama Tanrı, orada Huteylilere karşı aslanlar gönderdi, burada ise putperestlerin gelmesine dahi izin vermedi.

75.

Musa, bu düşüncelerle geldi ve önce Sokolats ve Svırlig kalelerinde korunaklı voyvodası Hamza'ya saldırdı. Köy adlarını tek tek bir kâğıda yazdı ve bütün köylüleri kalenin altına toplamaları için, piyadelerine dağıttı. Sonra, Sokolats kalesini ele geçirdi, voyvodası Hamza'yı Hadrianopolis'e gönderdi, orada başını omuzundan aldı. Yerlileri bu diyardan kovdu ve 6931'de [1413] kendi topraklarına yerleştirdi. Sonra Sırp diyarına gitti ve Bolvan'ı ele geçirdi. Sakinleri, çok korktukları için kenti teslim ettiler. O ise onları da tutsak ettikten sonra aynı şekilde iskân etti. Lipovats'ı da fethetti ve sakinleri de aynı şekilde tutsak edilip soyuldular. Stalaç da aynı şekilde talan edildi. Ama kulede, kuleyi koruyan asil bir adam kaldı ve mertlik gösteren eskiçağ kahramanı gibi, kuleyle beraber yanına kadar dışarı çıkmadı. Başka kentler de kuşatarak Kopriyan'a vardı. Kan dökerek, insanlarını keserek veya tutsak ederek onu da ele geçirdi.

76.

Bunu gören Despot Stefan, Mehmed'e, Eflak topraklarından gelmesi ve onu atlamaması için haberci gönderdi: "Askerimle birleşip üstüne yürüyeceksin." Böylece Mehmed doğudan, Despot Stefan ise bütün askeriyle, ayrıca Macar ve Bosna önderi ve İsmailoğlu voyvodalarıyla batıdan hareket etti. Musa bunu anlayınca doğudan gelen Mehmed'in önünü kesmek için harekete geçti ve Filipopol'dan sonra Makri Livada'da karşıladı. Sabah savaş girmeleri beklenirken, gece Mehmed ordugâhını kaldırdı, kutlu despota gitti. Musa onu Sredets'e kadar kovaladı, ama yetişemedi, çünkü yanındaki bütün askerlerini göndermedi. Çok geçmeden büyük bir kalabalık topladı. Adı gibi kutlu olan despot, bunları öğrenince, ordusuyla Kruşevats'a geldi. Sultanın komutanları da sağlam bir yemin etmeye geldiler. Anlaşma ve birleşme sağlandıktan sonra saldırdılar. Bütün hükümdarlar kendilerine veril-

mesi için Kopriyan'a doğru gittiler. Kentte olanlar da: "Savaştan sonra kim hükümdar olursa, kent onundur." dedi. Musa'dan kaçan Evrenos, Bogdan, Musa'nın piyadelerinden bazıları da Dobriça'nın yanına geldi. Daha çok insan katılsın diye oradan, Ovçe Pole'ye dolandılar. Černa Gora'yı geçince despot, bütün askerini yeğeni Georg ile göndererek geri döndü. Bu arada, padişahla gelen Sırp askerlerinin yolunu kesmek için Musa'nın dağ yollarını tuttuğu anlaşıldı. Aslında bu, Musa galip gelirse kimsenin kaçamaması içindi. Sırplar bütün askerleriyle Vitoşa Dağı altında İskır Nehri kıyısında durdu, Musa da Stipioni yakınlarındaydı. Ama muhafızların çarpıştığını görünce, hiddetine egemen olamadı ve onlara karşı hareket etti. İki tarafı ayıran dağı aşınca, Sırp öncü bölüğü üstüne yürüdü ve geri çekilmelerini sağladı. Bunu gören Georg: "Bizimkileri ateşe atmışsınız" dedi. Kanadın diğer yanından saldırdı ve adı gibi kutlu olan Stefan'ın korunaklılaşan bölüğüyle Musa'yı dağıttı ve yendi. Musa iki yandan kuşatıldığını görünce kaçmaya başladı. İskır Nehri'nde onu yakalayarak bel kemiğini kırıp boğdular. Adı gibi kutlu olan despotun askerleri, sayısız çoğunluk öldürdü. Despotun askerlerinin başında cesur ve bilge elebaşı Radiç vardı ve az laf çok iş yapıyordu. Onunla Şahin ve Mihail adlı iki voyvoda daha vardı. Bütün bunlar olduktan sonra, doğulu ve doğuyu-batıyı elinde tutan Hükümdar Mehmed, baba tahtına oturdu. Her zaman yumuşak huylu, akıllı, Keyhüsrev gibi kudretine rağmen usluordu.

77.

Musa öldürüldükten sonra Georg, Despot Stefan'ın askerleriyle hareket etti. O günkü zaferle, ki gerçekten büyük bir zaferdi, Georg ve mertlik sergileyen herkes ödüllendirildi. Adı gibi kutlu olan despota da, değerli armağan ve elçiler gönderildi, Kopriyan kenti verildi, Znepole denen bölge ve başka maddi kazanımlar da sunuldu. Ondan sonra yaşam ve her şey barışa döndü. Öyle ki, peygamberler ağzından Kudüs'e doğru haykırılım: "Ey, Yahudahlılar, bayramlarınızı kutlayın!"⁴⁸ Çünkü Tanrı haksızlıklarını kaldırdı, düşmanların elinden kurtardı seni. Tanrı, artık seninle ve başka kötülük görmeyeceksin."⁴⁹

Despot, sanki daha büyük işlere soyunuyor, yaşamı boyunca yapabildiği her şey için Tanrı'ya şükrediyordu. Başlıca uğraşı ise durmadan dua

ve sıkça kutsal kitap okumaktı. Kendini, akşamları yalnız başına sokak ve meydanlarda eliyle sadaka dağıtacak kadar yoksullara adamıştı. Yanına, altın veya gümüşü taşıyacak sadık sadece bir kişi alıyordu. Çoğu kez kendi başına da yapıyordu bunu. Bir keresinde, bir dilenci geldi, sadakasını verdi. Dilenci yine geldi, despot tanıdı, daha çok verdi. Dilenci, üçüncü kez geldi ve despot daha da çok verdikten sonra: “Hırsız, hileci!” dedi ona. O: “Ne hırsız, ne dolandırıcıyım! Derdim büyük benim. Ya sen? Yeryüzünün sahibi olduğun yetmezmiş gibi, göksel olanı da çalıp dağıtıyorsun.” dedi. Yoksulların kapılarına gidiyor, pencere veya herhangi bir aralıktan sadaka atıyordu içeri. Herkes, bunu kimin yaptığını pekâlâ biliyordu. Bir cüzzamlılar ordusu hep peşindeydi, onları doyuruyor, akşamları avuçlarını dolduruyordu. Gerçeğin daha iyi bilinmesi için belirtelim: Bir keresinde bunu duyan Pomarya ve Bulgar diyarlarından o kadar çok cüzzamlı gelmiş ki, kenttekilerin sadakalarını da zorla alıyorlarmış. Kent başkanının görevlileri onları kovmuş. Yaptığı işlerle hep örnekti. Bir keresinde sadaka dağıtmaya çıkarken, genelde olduğu gibi, iç ve dış kentte herkesin uyuduğu zaman, çok sevdiği ve sırdaşı birini yanına aldı ve usulca: “Kılıcımı da al!” dedi. Öteki ne emredildiğini anlamadığı gibi, sormaya da cesaret edemedi. Bir yere kadar beraber gittiler, despot: “Burada bekle!” dedi ve onu bıraktı. Gecenin derinliklerinde bir zaman sonra döndü ve gencin açmak istediği iç kapıya vardılar, ama genç aceleden bunu yapamadı. Despot, gencin öteki elinde almasını emrettiği kılıcı tuttuğunu düşünerek: “Kapıyı açıncaya kadar kılıcımı ver!” dedi. O zaman genç ona neyin emredildiğini anladı ve korku içinde: “Bana hiç engel olmuyor.” dedi. Kapıyı açtıktan sonra merdivende hızla önden gitti, güya ona ışık vermek için kılıcını bırakıyormuş gibi yaptı, yanına almadığı ortaya çıkmasın diye. Dindar ise onun dürüst olmayışından kendini çamura batmış gibi hissetti. Çünkü böyle şeyler yapanlar deniz kumu gibi olup, yaşamın hiçbir günü ve zamanında eksik olmaz. Ama bırakalım bu konuyu. Yeryüzünün çöllerinde, kendini Tanrı’ya adanmış birinde, toprakları veya Aynaroz münzevi manastırlarında kandil veya değerli şamdan görünce, despot oranın hükümdarından rica ederdi: “Bunu bana hediye edersen, çok yakında sana daha değerli ve iyisini vereceğim.” Verdiği her sözü de hemen yerine getirirdi, yeter bunları anlattığımız.

Ya önceleri, batı ülkeleriyle gerçek dostluk için anlaşarak Budim'e gittiğinde? Ya batılı kral ve hükümdarların Macar kralının düzenlediği konsile toplandıklarında? Veya Konstanz ve Roma'ya hepsine hükümdar olması için gitmesi gerektiğinde? Despot Stefan herkesten parlak ve en çok göze çarpan kişiydi. Uzaktan, yıldızlar arasında ay gibi görüyorlardı onu. Öğütleri de her zaman yerinde, sarsılmazdı. O zaman, hediye olarak Macar topraklarını, kale ve köylerini ve komşu çarlıklarda herkesin bildiği başka şeyler aldı. Sadece bu da değil, Kral Sigismund'un tahta çıkışının yedinci yılından sonra, her yıl batı konsiline gitti ve hiçbir zaman kent veya topraklara saldırmadı. Oraya böyle gittiği için, onlar da geliyordu. Sadece bu değil, bundan önce bir keresinde kral, Belgrat'taydı. Sırp ve Macar kentlerinden evden eve gibi geçiliyordu. Ne büyük mucizeydi bu! Çünkü kim nerede böyle bir şey duydu yeryüzünde: Doğuluların batılılara düşman kesildiği, topraklarını talan ettiği hükümdarlar savaşı, O ise batılılara karşı askerlerini kullanmaları için İsmailoğullarına göndereceğine, çeşitli öğütler için batılılara gidiyordu. Sözü edilen hükümdarlar, uzun yıllar açıkça böyle yaptılar. Hiç kimse hiçbir yerde bunu yapmamıştır. O bilge ve güçlüydü ve aracılığıyla bunlar yasalaştı. Çünkü batılılar onun bir kalkan, sarsılmaz bir destek olduğunu biliyordu. Bu yüzden papazları da: "Sırp toprağının dindar despotu için de dua ediyoruz!" diyordu. En seçkin ve cesurlar adı gibi kutlu olan despota hizmete geliyordu. Bir keresinde kral ve bütün knezlerin toplantısında despotun şövalyelerinden biri herkese üstün geldi ve zafer tacını taktı. Stefan'ın, kralların asil ve şanlı şövalyelerini de taçlandırma erki vardı. "Bana despot verdi şövalyeliği." diye gurur duyardı onlar.

İsmailoğullarından da övgü ve sevgiyle ödüllendirildiğini ekleyelim. Komutanlarından birini zincire vurdurtan Sultan, onu serbest bırakması için yalvaranlara: "Despot kardeşimden öğüt almadan bırakmam." dedi. Görüşünü almaya birini gönderdi. Stefan ise: "Evinde yılan beslemek istiyorsan besle, ama kuyruğunu kestikten sonra." diye yanıtladı. Bunu duyan sultan, komutanı ölümüne kadar bırakmadı. Başka öğütlere de uydu.

Sultan doğuda savaşı bitirince, askerini Bosna üzerinden Macarlara karşı gönderdi. Macar önde gelenlerini tutukladılar, dağittılar ve sultana gö-

türdüler. Ama despotun ricasıyla bunlar geri alınarak kurtarıldı. Onlar, Petir ile Mirovili İvaniş'ti. Ayrıca Musa'nın tutsak ettiği ve göçe zorladığı Bulgarlar da döndü. Sultan Mehmed, dostluk kurduğu herkesle barış içinde yaşadı. Sonra, barış zamanı, Hadrianopolis'te vefat etti ve önde gelen büyükleri ölümünü gizledi.

79.

Bütün bunlar Despot Stefan'ın kulağına varınca, bazı doğulu hükümdarlar İsmailoğullarına karşı O'nu kışkırtılar. O ise: "Sultanın önünde, oğullarına iyilik için yemin ettim!" diyordu. Bu arada, Arnavut hükümdarı olan yeğeni Balşa da geldi. Uzun zamandır hastaydı, ölümünü öngörmüş gibi orada yaşamını yitirdi. Büyük saygı ve ağıtlarla toprağı verdi. Sonra, uygun bir zaman bulup, askerlerini topladı ve Arnavutlara karşı sefere çıktı. Onlar da sağ elinin açıklığını biliyordu, görünce herkes, sevinçle yanına koştu. Ülke yönetimini, bazı kentler için savaşarak ele geçirdi ve Skadır'ı kuşattı. Venedikliler gelmiş barış öneriyorlardı. Venediklilere Vitko adlı voyvodasını gönderdi. Askerlerin bir kısmını da kenti korumaları için bırakarak eve döndü.

80.

Prag'dan, krala başkaldırı başladığı, Çek topraklarının Macar topraklarından koparıldığı haberi geldi. Husçuluk denen bir hizip baş göstermişti. Bazıları Husçuların Ortodoksluğı yakın olduğunu söyler. Hus, Kudüs'te kutsal yerlere hacılık yaparken Tanrı'nın Musa'ya konuştuğı Sina'ya gitmiş. Orada din kardeşleriyle bir manastırda kalmış ve Ortodoksluğun esaslarını öğrenmiş. Yunanca metinleri de öğrenerek ülkesine dönmüş. Prag'daki büyük okulda başka metinler de bulmuş. Hatip olarak da ilerlemiş. Derler ki, Papanın da olduğu konsilde, Pederliğe yükseltilmek için huzura çıktığında, bir tartışmada söz almış ve: "Bu tüzük, ruhanilerin evlenmesini engelleyerek, ki bunu azizlerin hiçbiri yasaklamamış, büyük kötülük yapıyor. Çünkü büyük köylerden birinde biri bulundu ki, bir köyden bir dul, başka bir köyden de başka bir dul getirmiş ve birinden oğlu, ötekenden kızı olmuş. Çocuklar birbirini bilmeden büyümüşler ve ağabey kız kardeşini eş olarak almış." demiş. Hiç gocunmadan, açıkça birçok başka şeyler de söylemiş pederlere. Hus'u taşlarla vurarak ateşe atmışlar. Çok öğrencisi ol-

duğundan bu öğreti yayılmış. Bu gelişmeler karşısında Kral Sigismund, Hus yandaşlarını, bildiği yöntemle korkutmak için despottan asker istemeye elçi gönderdi. Böyle de oldu. Oraya gittiler ve Hus yandaşlarını kovalayarak, tutsak ederek, kaçmaya zorladılar. Çünkü onlar artık dağılmış ve Budim'e erişmelerine az kalmıştı.

Aynı zamanda Belgrat'ta Bulgar Çarı Sratsimir'in oğlu Çar Konstantin vefat etti. Despot hâlâ, Macaristan'dan döndüğünden beri yaşadığı Arnavut topraklarındaydı. Dindar Despot Stefan onun ölümüne gerçek kardeş gibi ağladı ve ruhunun şad olması için çok sadaka dağıttı. Bu, 6930 [1422] yılında oldu.

81.

Doğudaki olayların nasıl sonuçlandığını yine anımsamak gerek. Daha önce belirttiğimiz gibi, Sultan Mehmed Hadrianopolis'te yaşamını yitirince, önde gelen yakınları ve ailesi Bursa'ya taşındı. Mustafa adlı biri hileyle Yıldırım Bayezid'in oğlu Mustafa olarak kendini tanıtmıştı. Daha önce Eflak'tan Selanik'e hareket etmiş, sultan o zaman onu Selanik'e kadar kovmuştu. İmparator Manuel'in yanına saray işleriyle ilgilenen bir elçi gönderdiler, ama Mustafa'yı geri vermediler. O zamandan beri Mustafa Yunanlıların elindeydi ve Yunanlılar kurnazca, batıda çarlık etmesi için onu gönderdiler. Sultanın oğlu da, doğu bölgelerindeydi ve Gelibolu'ya kadar her yeri ele geçirdi. Despota, dostluk önerisi yaptı. Despot da bunu yerine getireceğine işaret olarak bir mektup verdi. Babasıyla, sarsılmaz anlaşmasının bilinmesi için sultanın oğluna verdi bunu. Onun adı, Murad Han'dı. Doğudan, babasının en güçlü ve yüksek sanlı voyvodası Bayezid komutasında Mustafa'ya karşı asker gönderdi. Burada Bayezid vuruldu ve asker Düzmece Mustafa'ya katıldı. Murad, birçok askerin Mustafa'dan kaçtığı Anadolu'ya gitti, "Denizi geçersen hepimiz sizinle geleceğiz" diye aldatmışlardı onu. Hileci batıya gitti. Murad ordusuyla, denizi geçip kovalayarak hileciyi gizlendiği çayırdaki yakaladı, öldürdü.

82.

Ancak Yunanlılar, Sultan Yıldırım Bayezid'in en küçük oğlu Mustafa'ya destek verdiler ve O, Düzmece Mustafa'nın topraklarını ve doğuda başka bazı yerleri aldı. Murad, ordusunu önden göndererek yine oraya ha-

reket etti. Oğlan [kardeşi Mustafa] ise Nikeia'da [İznik'te] karşısına çıktı ve vuruldu. Orada, babasının ölümünden sonra Murad'ın serbest bıraktığı yüksek sanlı görevli Mihal Bey de düştü. Bu gelişmelerle Murad Han, doğuya ve batıya hükümdar oldu.

83.

Murad, her şeye teşekkür etmek için despota elçi gönderdi, çünkü despot, Düzmece Mustafa'nın habercilerini tutuklayarak onu uyarmıştı. Elçi gelince, despot büyük bir tören düzenledi. Öyle ki, kadirgalarla Tuna ve Sava'da içerek, eğlenerek yüzüyorlardı. Despot, zengin bir şekilde ödüllendirildikten sonra elçiyi uğurladı. Böylece yine, barışçıl ve dostane bir birlik başladı. Murad, Konstantinopolis'e de girdi, Eflak'a karşı sefer de düzenledi, sonra yine her iki hükümdarla barış yaptı. Murad da babası gibi gerçek bir hükümdardı, ama biraz daha düzenbazdı. Dindar Despot Stefan'ın bacaklarındaki eski ağrı daha da ağırlaştı. O yüzden korkarak, yeğeni Georg'a haber iletmek için elçiler gönderdi. Kendisi Srebrenitsa'ya geldi ve patrikle, üst düzey papazlar, her sandan asilzade ve seçkinlerin katıldığı konsili, "Bundan böyle benim yerime efendi olarak onu kabul edin!" diyerek topladı. Ellerini, Georg'un omzuna koyarak dua ettikten sonra, ona sadık kalmaları için yemin ettirdi. Sanından dolayı kimseyi küçümsememesi ve onun için yapılanları unutmaması için Georg'a da yemin ettirdi. "Nasıl onlar için hikmet-i ilahiye istediysen, sen de öyle iste. Çünkü çoğu hizmetimde bulundu, oysa ben onları ödüllendiremedim." dedi. Dindarlık hakkında Georg'u uzun uzun öğretilip öğütledi. O yüzden, en sadık olanlar öncekinden çok bağlandılar genç efendilerine. Dindar despot ise o hastalıktan iyileşti, yine dolaşarak iyilikler yaptı.

84.

Murad ise batıya hareket etmek istiyordu ve dindar despotun her yıl Kral Sigismund'a gittiğini görüp iftiracılar kulak verince, sadık adamlarından birini, güya gerçeği öğrenmesi için, gönderdi. Elçi, çok bekledi. Despot, kraldan dönünce işin aslını anladı ve Murad'a hediyeler gönderdi, ama elçiyi kabul etmedi. Elçi, Murad'a dönünce: "Sen onların üstüne gitmezsen, onlar artık senin üstüne gelecekler" diye iftiralara atmaya başladı. Murad, Sofya'ya gitti, ki geleneğe göre despotun askerleri ve elçi de, geldi. Murad asker-

leri durdurup: “Efendinizin yanına gidin ve geldiğimi haber verin.” dedi. Askerlerini de, başlarına bir kötülük gelmesin diye sınıra kadar refakat için onlarla gönderdi. O zaman, kalkıp Kruşevats’a gitti, bir kısmını talan edip döndü, çünkü dindar Stefan elçi gönderdi. Despot, Murad’a karşı hazırladığı ordusunu alıp Bosna’ya gitti, çünkü Boşnaklar, uygun zamanı bulduklarını düşünerek Srebrenitsa’ya doğru ilerlemişlerdi. Despot, Boşnakların geçilemez olduğunu düşündüğü Drina Nehri’ne ulaştı, çabucak geçti ve bunu gören Boşnaklar ordugâhlarını terk edip krallarıyla kaçtılar. İki mancınık kaldı ve despot büyüğün Belgrat’a, ötekinin Srebrenitsa’ya götürülmesini emretti. Kendi de, Bosna toprağına girdi. Kralın peşinden giderken tutsaklar aldı. Kral ise, kalelerinden birine yerleşti ve bir elçi göndererek peşini bırakması için yalvardı. O da evine döndü. Stefan Lazareviç topraklarını dolaşüyor, iyi işler yapıyordu. “Bugün son yemeğine kabul buyur beni, ey Tanrı oğlu!” denen kutsal Büyük Perşembe günü oldu bunlar. Kendini tutamayıp acı acı ağlamaya başladı. Dışarı çıkınca da tüm kalbiyle ağlamaya devam ediyordu. Yüzünü yıkadı, yine tapınağına girdi ve daha acı ağlamaya başladı. Burası, çok gümüş ustası olan Srebrenitsa yakınındaydı. Bazı delibaşlar, iş için gönderilen bir gençle tartışmış, onu öldürüp bir çatıdan atmışlardı. Despot bunu anlayınca, oraya hareket etti ve kentin büyük kısmı kaçtığı için, akıtılan günahsız kan için bazılarını yakalayıp ellerini ve bacaklarını kesti. Anımsayınca, bu olanlar için avutulamayacak şekilde ağlıyordu.

85.

Ondan sonra sağ elini yoksullar için daha çok açıyordu, çünkü Teodosius’u bunca günahsız öldürdüğü için lanetliyordu: Bu, Selanik’te olmuştu ve ermiş Ambrosius’u, putperestliği döndürmek istiyor diye haksızca itham ettikleri için çok kızılıyordu. Böyle birine kutsal sırları özümsetmezsen, suçlular hakkında: “Layık değilim ve layık olmadığım için İsa’nın bedeni ve kanına dokunmayacağım, çünkü havariye göre, böyle bir insan kendini cezalandırmak için yiyip içer.”⁵⁰ diye haykıracaktır.

86.

Doğulu Hükümdar Murad ise Macarların yine Eflak topraklarında kaleler tahkim ettiğini ve Ulahlardan desteklendiğini duydu. O da Vidin’e sefer düzenledi. Nehrin akıntısı boyunca giderek Macar Adası’nı ele geçir-

di. Gemileri, insanları yerinde kesti, tutsak edip Severin'e döndü ve onu kuşatmaları için birlikler gönderdi. Ama askerler, Macarlar belirince kaçtılar.

87.

Bahtiyar despot, Murad'a armağanlar gönderiyor veya bir Tanrı evi yaptırmak için topraklarını dolaşıyordu. Murad'ın adayı ele geçirdiğini duyunca Belgrat'a hareket etti. Glavitsi'ye yerleşti ve öğle yemeğinden sonra ava çıktı. Av sırasında şahini eline aldı, ama gerektiği gibi tutamıyordu. O ki, şu ana kadar her şeyi gerektiği gibi yaparak hayretler uyandırırdu. Her an, atından düşecekmiş gibi bir yana eğiliyordu. İki tarafından destekleyerek ordugâha götürdüler. Çadırında üzüntüler içinde yatıyordu ve sadece bir kez, "Georg'a haber gönderin, Georg'a!" dedi. Tanrı'ya ruhunu teslim ettiği sabaha kadar, hiç yanıt vermedi. 6935 [1427] yılı Temmuz ayının on dokuzuncu günü, Cumartesi Tanrı'ya teslim oldu. Atından düşmek üzereyken aniden, hiçbir zaman duymadığımız kadar korkunç bir şimşek gürledi ve bütün ülkeye öyle bir karanlık çöktü ki, insanlar gece olduğunu sandılar ve ancak gün batarken biraz aydınlandı.

88.

Ruhunu teslim ettikten sonra acıklı sesler duyuluyor, insanlar yere kapaklanıyor, kanları akıyordu ve daha neler neler, çünkü sadece hükümdar için değil, sayılan bir baba için de ağıt yakıyorlardı. Georg'a haber gönderdiler, sonra Stefan Lazareviç'i aldılar ve Resava'da daha önce yaptırdığı mezara taşıdılar –ey sen, şanlı bir ordunun şanlı komutanı!– ve despotu vasiyet ettiği yere defnedebilmeleri için en çok büyük voyvoda dikkat ediyordu. Ne kadınlarına, ne çocuklarına, ne ülkelerine, ne de başka bir şeye bakıyorlardı. İsmailoğulları ordusu yakında olmasına rağmen, yaşamlarını hiç sayarak orada duruyorlardı.

89.

Ravanitsa'ya ulaştıklarında, feryatlar duyuluyordu, insanlar yüzlerini paralıyor, saçlarını yoluyorlardı. Üzerlerinden zorunlu olan güzel örtüleri atıyorlar, iyi giysiler yerine çuvallarla örtünüyorlardı. Kim bunları bir yere atılmış bulsa, hüzünlü günde her şeyin hüzünlü olması için, ruhani sını olmamasına rağmen, alıp parçalıyordu. Atlarını iğdiş ediyorlardı vs. Ya hizmetçileri, aklını yitirmiş Macar şövalyelerinin çığlıkları? "Kimlere bira-

kıyorsun bizi, erkin önünde ne yanlışımız oldu ki, böyle aniden bizi terk ediyorsun? Şanın gibi şanı, bu güzellikleri ve böyle bir yeteneği nerede bulacağız? Bugünden sonra dünyanın güzelliği ve tadından yoksunuz. Artık öksüz ve garibiz!” diye hıçkırıyorlardı. Papazlar da keza saçlarını, sakallarını yoluyordu. Çok dürüst ve aydın kişilerdi ve despot, onları çok sayıp seviyordu. Herkes hüznüne uygun ağıt yakıyordu. Hepsisi hüzünden aklını yitirmiş gibiydi, çünkü papaz veya diyakozun kalkıp: “Adı gibi kutlu olan Despot Stefan Lazareviç’in aziz ruhu için dua edelim!” diye yüksek sesle okuduğunda, sakalını yolan şanlılardan biri: “Hayır, papaz efendi, öldüğünü söylemeye diliniz nasıl varır!” diye haykırıyordu. Herkes birden derinlerinden gelen hıçkırıklara boğuluyordu. Kısaca, yeni İsrailoğulları yeni İsrail için büyük ağıt yaktılar. Zaman da ilerlediği için hemen ayin düzenlendi ve kiliseye girişin sağına yerleştirildi. Kente, Belgrat’ı kastediyorum, döndüler ve acı haber her yere ulaştı.

90.

Kentteki korkunç değişim, hemen görülebilirdi: Kadınlar ve çocuklar dahil, herkesin üstüne karalar düşmüştü. Sanki yas gösterileri düzenliyorlardı, dindar ve seçkin çar ailesini bazıları kentte, bazıları da kent önünde bekliyordu. Çok sevilenin dostları, geleneğe göre geliyorlardı: Saraydakiler, bir zamanlar hükümdarla olduğu gibi sanlarına göre dizilmişti, seçkin atlar önde, muhafızlar onların arkasında ve bütün sanlar böyle düzen içindeydi. Bunlar, yas yürüyüşüyle karşılaştığında, yayılan acıklı sesleri kim anlatabilir bize? Kent surlarından iç avluya girerek yürek dağılayan seslerle ağıt yakanların, onunla omuz omuza yürümüş, eski çağlardaki Estir gibi Tanrı korumasına alarak memleketini kurtaran, herkesçe çok sevilen dindar kadının efendinin, kız kardeşinin yanına geldiklerinde yaşananlara ne demeli? Burada, seçilmişlerin çoğu kendinden geçmiş, açık ağızla ve güçten düşmüş oturuyor, yüzlerine su serpiyorlardı. Kent dışında, yedi tepeli kentten kaçan ve durmadan yığılan insanların veda sözleri havayı dolduruyordu. Bütün kent ve diyarlar böyleydi. Bunu, eski zamanların hangi acıklı ağıyla karşılaştıralım? Peygamber Hoşea dedi ki: “Tanrı, bayramlarını yasa döndürdü.”⁵¹ “Efrayim’in inlemelerini duydum: Beni yola getirdin ve yola geldim.”⁵² Acaba bütün insanların, yaşlıların büyük ağlayışla Avan Da-

ğı'ndan döndüğünü gören Musa'nın ağlayış ve inlemelerini mi örnek versek burada? İsa da Elyezer de inleyerek döndü ve "Bıraktınız bizi, Tanrı'nın sevgili kulu! Niye bizi kendinizden mahrum ettiniz, seçilmiş önder, niye bizi mahrum bıraktınız, yeni İsrail'in önderi?" diyerek hep beraber otuz gün yas tuttular.⁵³ Aynı İsrail'in Daniel ve üç oğlanı feryat ve acıklı inlemelerle tutsaklığa gönderirken olduğu gibi. Bunu sadece tebaası değil, yeryüzünde bu kara haberin duyulduğu her yerde, bütün insanlar yaptı, ama en çok Aynaroz, Konstantinopolis ve öteki kentlerde. O kadar ki, İsmailoğulları da şaşıp kaldı buna. Onların çoğu da, despot için gerçekten ağladı.

91.

Yeğeni, dindar Hükümdar Georg Brankoviç geldiğinde, askerler karşılarken yine böyle sesler çınılıyordu. Ama o zaman biraz rahatladılar, çünkü herkes, çaresizce ölüm ve talan bekliyordu. Georg'a, iç kuleyi de o zaman açtılar, çünkü daha önce açtırmak istememişti. Efendi geleneğine göre, tahtına kilisede çıkmadı ve ayin sona erdiğinde, hükümdarın şanına dokunacak bir şey söylenmesine izin vermedi. Bunun yerine inilti ve ağlayışlar duyuluyordu havada. Hükümdar onuruna sahip olmasına rağmen, herkesle beraberdi. Öncekinin yükselttiği herkes gelince, asasını, başka deyişle, erkini ona uzattı. O da büyük ağlayışla, her birine sanını iade etti.

92.

Murad, bunu duyup gerçek olduğunu anlayınca, yakında olduğu için çok geçmeden, bütün gücüyle geldi. Yanındaki oğlunu Sırp ordusunu gözetlemesi için gönderdi. Ardından Kruşevats'a doğru ilerledi ve savaşla ele geçirdi. Kenttekiler kaçtılar, bu arada başka kentler de teslim oldu. Fazla yorulmadan Novo Birdo'ya ulaştı. Orada, gönderilen elçilerle anlaşma sağlayarak, elde ettiği toprakları geri vermek istedi. Ancak Golubats Voyvodası, kentini teslim ettiği haberini yaydı. Bu, elçileri şaşırttı ve döndüler. Murad da gitti, çünkü kış geliyordu. Ama toprağı koruyacak insanlar bıraktı ve onlar da gidip Golubats'ı fethetti. Kentin voyvodası, onları içeri aldı ve kalenin çevresindeki topraklar talan edildi. Bütün bunlar olurken padişah-tan yeniden elçi gelince bazı barış koşullarında anlaşılıp döndü. Ama Georg, ondan önce Golubats'a ulaştı ve güya anlaşma sağlamak için, yanına o voyvoda geldi. Kenti vermeyi vaat etti. Bazıları, onu tutuklaması için hükümde-

rı kışkırtıyordu. Ama sözü elmas gibi sert olduğundan, yanaşmadı. Bunun dışında, Tanrı'nın onu koruyacağını ve yeni İsrail'in kralı yapacağını uman uslu Davut da böyle bir öğüt duymamıştı. Hep beraber kente giderken, voyvoda öne çıkıp kapılara doğru koştu ve sözünden dönerek seçkin Georg'a el kaldırdı, silah çekti. Öteki de ordugâhına döndü.

93.

Çöküntü ve felaketler sadece Sırpların başına gelmemiştir, batılı kral da Konstantinopolis'e ulaşarak güya barış yoluyla dindar hükümdarından aldı, çünkü Yunanlılar, İsmailoğulları yüzünden çok korkmuştu. Bu gelişmeler karşısında, Zekarya gibi Kudüs'e dönerek yüksek sesle: "Kapılarını aç, Lübnan, ki ateş, sedir ağaçlarını yakıp yok etsin!"⁵⁴ diye haykırmamız gerekirdi. Nebukadnessar'ın dediği ve Hezekiel'in öngördüğü gibi⁵⁵ kartal olmasa da büyük kanatlı, korkunç tırnaklı başka bir yaratık yaklaşacak ve seçilmiş sedirleri alacak. O zaman biz Kudüs'ü andırıyorduk, Davud'un evine, Efrayim ile Remail'in oğlu Fakey'in ona karşı nasıl haince bir anlaşma düzenlediği haberi ulaştığında olduğu gibi. Doğudan gelen bu büyük kartal da öyle görünüyordu bize ve öyle şeyler yaptı ki, daha önce Peygamber Yereymya'nın da yaptığı gibi ve onunla birlikte yeni Siyon boş kalacağından ağlamamız gerekirdi. Çünkü, dışarıda ve içeride var olan bütün aydınlık ve güzel şeyler aniden nereye yitti? Horaya tutunanlar ve oyunlar nerede, kilise konsilleri nerede, kilise törenleri, yortu ve duaları nerede kaldı? Aniden her şey yıkımın iğrençliğine dönüştü,⁵⁶ her şey değişti, sanki hiç yoktu diyeceksiniz. Her şey hüznle doldu, tapınaklar talan ediliyor, yakılıyordu, insanlar da bazen kovuluyor, bazen içine yerleşiyordu. Yeni ve yasadışı bir şeyin hüküm sürdüğünü görüp sıkça lanet okuyorlardı. Batıdaki kartal, artık çok yaşlanmış ve tüyleri dökülmüştü, önceden gördüğü rüyalarda burada kuleden kuleye uçuyor ve ele geçiriyordu. Başka bir alamet daha vardı: Akşamların derin karanlığında, uykudan önce, batıdan, nehrin diğer yakasından ve kulenin önünde boru sesine benzer bir şey duyuluyor ve yavaş yavaş yükseliyordu. Sonra bu ses bütün kentte kapıdan kapıya yayılıyordu, öyle ki, batıdan bu ses yükselmeseydi, adı gibi kutlu olan despotun veya herhangi bir ordunun geldiğini düşünürdük. Ne olduğunu görmek için dışarı çıkıp ateş yaktığımızda, karşımıza şu görüntü çıkıyordu: Sanki kentteki büyük ki-

lisedeki ermişler, üstelik Kıyamet Günü sanlarına göre Meryem Ana ile Vaftizci Yahya, on iki havari Kurtarıcı'nın iki tarafında dizilmişti. Bunun, kentin şanı ve kurtarılması için yapıldığını düşünüyorduk. Oysa bunlar –ne yazık ki!– Stefan'ın bizi terk etmesindendi. Adı gibi kutlu olan despotun ölümünden biraz önce, aynı ayın on yedisinde gökyüzünden kentin üzerine sanki kıvılcımlar saçılmış, yangınlara neden olmuş, ama söndürülmüş-tü. Bundan önce de bir rüzgâr, kilisenin çatısını şavurarak kaldırıp yere attı ve adı gibi kutlu olan despotun kız kardeşininki dahil, çok evi yerle bir etti. Paskalya'dan sonra kilisede konsil düzenlenince, nehrin diğer kıyısından Macar papazları, hileyle ikonalarıyla gelip kentten geçtiler. Dindar Stefan, hizmetçisi olan bunları zamanında bir konuda üzmüş. Onlar da ikonaları despota iade etmişlerdi, üstlerinde batı geleneğine göre çarمیha gerilen Baba-Oğul tasvir edilmişti. O ise, sanki rüyadaymış gibi, her ikonaya yazı yazarak kent kiliselerine paylaştırmalarını buyurmuştu.

Misia'dan gelen ve kendini meczup gösteren biri vardı. Ama yaptıkları, değerli bir Tanrı kulu olduğuna tanıklık ediyordu. Gece ve gündüz kentte dolaşiyor, acı acı ağlıyor ve: “Vay kara yazgıma!” diye bağıryordu. Despot da, olayın içyüzünü anlayıncaya kadar, ona sadaka veriyordu. Geleneğe göre, yoksullara eliyle veriyordu. Kimse onunla alay etmesin diye, Kudüs'te şafaktan önce Sezar Titus'a giderek gece gündüz bağran İsa'yı anımsayalım. Doğudan ses, batıdan ses, dört yönden ses, Kudüs'e ses ve tapınağa ses, kadınlara ve gelinlere ses, bütün insanlara ses. Onu kneze teslim ettikten sonra da, döverlerken de yine “Kudüs, Kudüs!”⁵⁷ diye bağıryordu. Knez Alvin ise Romalıydı ve onu deli sanarak serbest bıraktı. Öteki şu bilicilikte bulundu: “Çünkü sapan-dan taş isabet etti ona ve öldü.” dedi. Veya papazların mayasız ekmek yortusunda duydukları ses: “Ayini düzenlerken burada sizlerle olmak isterim.” Ya Tanrı'nın Süleyman'a söylediği, “Gözlerim burada edilen duaya açık, kulaklarım işitici olacak”⁵⁸ sözleri veya kılıca benzeyen kuyruklu yıldız ve büyük tapınağın kendiliğinden açılan kapısı, ki yirmi erkek zorlanarak kapatabiliyordu?!

Bütün bunlar oldu ve bitti. Yandaşları, kan akıtmaktan kurtularak batıya, doğuya, kuzeye, güneye dağıldılar. Biz ise Sırp ve Pomaryya topraklarının aziz Patriği Nikon'un, büyük voyvoda ve daha başka seçkinlerin buyruğunu, gücümüzü aşmasına karşın, kabul ettik. Ama o zaman, durumlar

böyle karışık olduğundan görevimizi erteledik. Tanrı'ya sığınmasının dördüncü yılında, despot sanki kendi göründü bana ve hak ettiğim cezayla korkuttu. Ondan sonra, yakınlarımla dolaşmaya çıktık ve bir sığınak bulduktan sonra, layık olmasam da, verdiğim sözü yerine getirmem için onun tarafından uyarıldım. Dolayısıyla, bu çalışmaya yeterince layık olmamamıza karşın, her şeyi yazmaya gayret ettik.

Ancak kim onun hakkında daha çok biliyor ve yakınlarının olduğu yerlerde de olduysa, bugüne kadar gerek güzel sözler, gerek kıvrak zekayla gerçeğin tecelli etmesi için kimsenin çaba göstermemesine karşın, bizim yazımızda bir şeyler eksik, ya da en gerekli şeyleri içermeyerek fazladansa, ya da sözlerimiz kaba sabaysa, bana emir verilsin ve örnek gösterilsin ki, her şey yerini bulsun.

94.

Limana yanaşmış gibi ve hüzünlü bezginlikten baş kaldırarak Stefan'a mersiye düzelim:

İçin neşeyle dolsun, çünkü Tanrı buyruklarını gereğince yerine getirdin,

İçin neşeyle dolsun, sen ki, yeryüzündekilere aydınlıkla egemen oldun,

İçin neşeyle dolsun, şimşekten ok ve boyun eğmeyenler için korukunç olan sen,

İçin neşeyle dolsun, boyun eğenler keyifle senin hakkında dinliyorlar,

İçin neşeyle dolsun, öğütlerinde uslu olan Davut,

İçin neşeyle dolsun, yeni Süleyman, bilgece sözlerin sahibi,

İçin neşeyle dolsun, merhametin paha biçilmez hazinesi,

İçin neşeyle dolsun, parıldayan Sabah Yıldızı,

İçin neşeyle dolsun, Tanrı bahçelerini dolduran mucizevi süs,

İçin neşeyle dolsun, çar ailesinin takdiri,

İçin neşeyle dolsun, sen ki, her zaman uzaktan tanrısallığı korudun,

İçin neşeyle dolsun, en önemli insanlık erdemlerini her yandan öğrenen,

İçin neşeyle dolsun, devlet adamlarının süsü Despot Stefan!

Kıyamet Günü yaklaşırken seni, biz Hıristiyanlara övgü için bah-

şeden, mucizeler yaratan, kuşaktan kuşağa seçkin ışıklar yakan ulu Tan-
rımıza şan olsun, şimdi ve sonsuza dek, amin!

Bütün bunları tek bir kişinin yaşamöyküsü olarak değil, o yıllarda
gelişen bütün olayları kapsayan bir tarihname olarak yazdık. Girişin 10.
bölümünden başlayarak akrostiş de vardır:

Yeryüzünde adilce hüküm sürene bunu, bir yabancı kul, Şanlı Des-
pot Stefan Lazareviç'in çevirmeni, sunar.

Ve işte, aziz'im, bu son akrostiş de:

Yadda Yadca Yaşayıp Şimdi Ayrılığa Ağlarım.⁵⁹

NOTLAR

- 1 Boru sesi giderek yükselince, Musa konuştu ve Tanrı gök güremleriyle onu yanıtladı (Eski Ahit, Mısır'dan Çıkış, 19:19).
- 2 Musa orada kırk gün kırk gece Rab'le kaldı. Ağzına ne eklemek koydu, ne su. Antlaşma sözlerini, on buyruğu taş levhalara yazdı (Eski Ahit, Mısır'dan Çıkış, 34:28).
- 3 Halkı Mısır'dan çıkaran, Kızıldeniz'de kırk yıl boyunca çölde belirtiler ve harikalar yapan oydu (Yeni Ahit, Elçilerin İşleri, 7:36).
- 4 Sırp tahtına Kosova Savaşından (1389) sonra çıkan Stefan Lazareviç, yaşamını yitirdiği 1427 yılına kadar 38 yıl hükümdarlık yapar.
- 5 1408 ve 1423 yıllarında geçirdiği ağır rahatsızlıklar sonucu Stefan Lazareviç adeta ölümden döner.
- 6 Tunç ızgaranın dört köşesine taşıma sınıklarını geçirmek için birer halka döktü; Sınıkları akasya ağacından yaparak tunçla kapladı; Sunağın taşınması için yan tarafındaki halkalara geçirdi. Sunağı tahtadan, içi boş yaptı (Eski Ahit, Mısır'dan Çıkış, 38:5-7).
- 7 Sözü edilen korku ve hüznün, yaratılışının yedi bininci yılında dünyanın sonunun geleceği inancıyla ilgilidir.
- 8 Ortaçağ inanışlarına göre 7000 yılında dünyanın sonu beklenmektedir. Bugün kullanılan Milâdi takvime göre bu 1492 yılına denk düşer. Yapıtın bu kısmında yazar Konstantin Kosteneçki ilginç bir duruma dikkat çeker. Dünyanın yaratılışından Stefan Lazareviç'in ölüm yılı olan 6935 [1427] yılına dek 13 büyük indictio (1 indictio=532 yıl) vardır. Sonuncu 13. Indictio 6912 [1408] yılında tamamlanır, başka deyişle Stefan Lazareviç'in hükümdarlığının 19. yılında. Aynı zamanda 6935 [1727] yılı hüznün yıllarında yer alır ve bunlar 6916'dan 7000'e veya 1427'den 1492'ye kadar olan 84 yıldır). (Daha ayrıntılı olarak, bkz: Georgieva, 1993:176).
- 9 Denizdeki balıklar, gökteki kuşlar, kırdaki hayvanlar, yerde sürünen bütün yaratıklar ve dünyadaki bütün insanlar önünde titreyecekler. Dağlar yerle bir olacak, kayalar ufalanacak, duvarlar çökecek (Eski Ahit, Hezekiel, 38:20).
- 10 Halkların ilâhları bir hiçtir, gökleri yaratan Rab'dir (Eski Ahit, Zebur II, 96:5).
- 11 Stefan Lazareviç'in Osmanlılarla yakın ilişkide olmak zorunda kalmasına değindiği düşünülür.
- 12 Bir süre için günah sefası sürmektense, Tanrı'nın halkıyla birlikte baskı görmeyi yeğledi (Eski Ahit, İbraniler, 11:25).
- 13 Ne mutlu adamlarına! Ne mutlu sana hizmet edenlere! Çünkü sürekli bilgeliğine tanık oluyorlar (Eski Ahit, I Krallar, 10:8).
- 14 İsa ona şu karşılığı verdi: "Beni seven sözüme uyar, Babam da onu sever. İsa da ona gelir, onunla birlikte yaşarsınız (Yeni Ahit, Yuhanna, 14:23).
- 15 Tanrınız Rab sizi verimli bir ülkeye götürüyor. Öyle bir ülke ki, ırmakları, pınarları, derelerden tepelerden çıkan su kaynakları vardır; buğdayı, arpa, üzümü, inciri, narı, zeytinyağı, balı vardır; Sıksız ekmek yeiyebileceğiniz, hiçbir şeye gereksinim duymayacağınız bir ülkedir. Öyle bir ülke ki, kayaları demirdir, dağlarındandır bakır çıkarabilirsiniz (Eski Ahit, Yasalar Kitabı, 8:7,8,9).
- 16 Kuzeyden gelen Çukur ordusunu sizden uzaklaştıracam, kurak ve ıssız bir ülkeye süreceğim. Önden gidenleri Lut Gölü'ne, arkadan gelenleri Akdeniz'e süreceğim. Leşleri kokacak, kokuları göklere yükselecek. Çünkü korkunç şeyler yaptılar (Eski Ahit, Yoel, 2:20).

- 17 Ya ağacı iyi, meyvesini de iyi sayın; ya da ağacı kötü, meyvesini de kötü sayın. Çünkü her ağaç meyvesinden tanınır (Yeni Ahit, Matta, 12:33).
- 18 İlk ırmığın adı Pişon'dur. Altın kaynakları olan Havila sınırları boyunca akar; Orada iyi altın, reçine ve oniks bulunur; İkinci ırmığın adı Gihon'dur, Kûş sınırları boyunca akar; Üçüncü ırmığın adı Dicle'dir, Asur'un doğusundan akar. Dördüncü ırmak ise Fırat'tır (Eski Ahit, Yaratılış, 2:11,12,13,14).
- 19 1 stadion=185 m.
- 20 İlk ırmığın adı Pişon'dur. Altın kaynakları olan Havila sınırları boyunca akar. Orada iyi altın, reçine ve oniks bulunur (Eski Ahit, Yaratılış, 2:11, 12).
- 21 Sevgili kardeşlerim, şunu aklınızda tutun: Herkes dinlemekte çabuk, konuşmakta yavaş, öfkelenmekte de yavaş olsun (Yeni Ahit, Yakup, 1:19).
- 22 Muhtacı ezen, Yaradan'ın hor görüyor demektir. Yoksula acıyansa Yaradan'ı yüceltir (Eski Ahit, Özdeyişler, 14:31).
- 23 Tanrı, "Fazla yaklaşma" dedi, "Çanklarını çıkar. Çünkü başığın yer kutsal topraktır." (Eski Ahit, Mısır'dan Çıkış, 3:5).
- 24 Başına bir şey takıp dua ya da peygamberlik eden erkekler başlarını küçük düşürür (Yeni Ahit, 1. Korintliler, 11:4).
- 25 Otlaklar yeşillenir, tepeler sevince бүрүнür (Eski Ahit, Zebur 1, 65:12).
- 26 Andronikos gerçekte torunuyla savaşı.
- 27 Rama'da bir ses duyuldu, ağlayış ve acı feryat sesleri! Çocukları için ağlayan Rahel avutulmak istemiyor. Çünkü onlar yok artık (Eski Ahit, Yeremya, 31:15).
"Gidin, çocuğu dikkatle arayın, bulunca bana haber verin, ben de gelip O'na tapınayım" diyerek onları Beytlehem'e gönderdi (Yeni Ahit, Matta 2:18).
- 28 Kendi kendime, "İşte, bilgeliğimi benden önce Yerusolim'de krallık yapan herkesten çok artırdım" dedim, "Alabildiğine bilgi ve bilgelik edindim." (Eski Ahit, Vaiz, 1:16).
- 29 Kralın yüreği Rab'bin elindedir, Kanaldaki su gibi onu istediği yöne çevirir (Eski Ahit, Özdeyişler, 21:1).
- 30 Halk uğruna bir tek adamın ölmesinin daha uygun olacağını Yahudi yetkililere telkin eden Kaya fa idi (Yeni Ahit, Yuhanna, 18:14).
- 31 Öncelikle şunu bilin ki, Kutsal Yazılar'daki hiçbir peygamberlik sözü kimsenin özel yorumu değildir; Çünkü hiçbir peygamberlik sözü insan isteğinden kaynaklanmadı. Kutsal Ruh tarafından yönetilen insanlar Tanrının sözlerini iletiler (Eski Ahit, Petrus II, 1:20,21).
- 32 Yaptıkların kuşaktan kuşağa şükranla arulacak, güçlü işlerin duyurulacak (Eski Ahit, Zebur 11, 145:4).
- 33 Rab'bin sağ eli üstündür, güçlü işler yapar! (Eski Ahit, Zebur, 118:16).
- 34 Topraklarını mülk, evet, mülk olarak halkı İsrail'e verdi (Eski Ahit, Zebur, 135:12).
- 35 Ey Siyon kızı, sevinçle coş! Sevinç çıkıldan at, ey Yerusolim kızı! İşte kralın! (Eski Ahit, Zekarya, 9:9).
- 36 Boynun Davut'un kulesi gibi, kakma taşlarla yapılmış, üzerine bin kalkan asılmış, hepsi de birer yiğit kalkanı (Eski Ahit, Ezgüler Ezgisi, 4:4).
- 37 Başını kaldır ve çevrene bir bak: Hepsini toplanmış sana geliyor. Ben Rab, varlığın hakkı için diyo-

- rum ki, onların hepsi senin süsün olacak, bir gelin gibi takınacaksın onları (Eski Ahit, Yeşaya, 49:18).
- 38 Süleyman, esenlik kurbanı olarak Rab'be yirmi iki bin sığır, yüz yirmi bin davar kurban etti. Böylece kral ve bütün İsrail halkı, Rab'bin Tapınağı'nı adama işini tamamlamış oldu; Süleyman, Levo-Hamat'tan Mısır Vadisi'ne kadar her yerden gelen İsrailliler'in oluşturduğu büyük toplulukla birlikte Tanrınız Rab'bin önünde art arda yedişer gün, toplam on dört gün bayram yaptı; kral sekizinci gün halkı evlerine gönderdi. Onlar da kralı kutsayıp Rab'bin, kulu Davut ve halkı İsrail için yaptığı bütün iyiliklerden sevinç duyarak mutluluk içinde evlerine döndüler (Eski Ahit, Krallar 1, 8:63,65,66).
- 39 Ey Gilboa dağları, üzerinize ne çiy ne de yağınur düşsün. Ürün veren tarlanız olmasın. Çünkü gücünün kalkanı, bir daha yağ sürülmeyecek olan Saul'un kalkanı orada bir yana atıldı! (Eski Ahit, 2. Samuel, 1:21).
- 40 Dinle, ey halkım, öğrettiklerimi, Kulak ver ağzımdan çıkan sözlerle (Eski Ahit, Zebur 2, 78:1).
- 41 Rab şöyle dedi: "Ülkede yaşayanların tümüne kuzeyden felaket salıverilecek." (Eski Ahit, Yeremya, 1:14).
- 42 Ulumaya başla ey kap! Ey kent, feryat et! Ey, Filistinliler, eridiniz baştan başa. Kuzeyden toz du-man yükseleyor, düşman askerleri sıra sıra geliyor (Eski Ahit, Yeşaya, 14:31).
- 43 Öyle ki, ayaklarını düşmanlarının kanına batırsın, köpeklerinin dili de onlardan payını alsın (Eski Ahit, Zebur 1, 68:23).
- 44 Amorlu Kral Sihon'u, Başan Kralı Og'u, bütün Kenan krallarını; Topraklarını mülk, evet, mülk olarak halkı İsrail'e verdi (Eski Ahit, Zebur 2, 135:11,12).
- 45 Rab Musa'ya şöyle dedi: Dövme gümüşten iki borazan yapacaksın; bunları topluluğu çağırmak ve halkın yola çıkması için kullanacaksın; İki borazan birden çalınunca, bütün topluluk senin yanında, Buluşma Çadırı'nın girişinde toplanacak; Yalnız biri çalınırsa, önderler, İsrail'in oymak başla-rın senin yanında toplanacak; Borazan kısa çalınunca, doğuda konaklayanlar yola çıkacak; İkinci kez kısa çalınunca da güneyde konaklayanlar yola çıkacak. Borazanın kısa çalınması oymakların yola çıkması için bir işarettir; Topluluğu toplamak için de borazan çaldırt, ama kısa olmasın; Borazan-ları kâhin olan Harunoğulları çalacak. Borazan çalınması sizler ve gelecek kuşaklar için kalıcı bir kural olacak; Sizi sıkıştıran düşmana karşı ülkenizde savaşa çıktığınızda, borazan çalın. O zaman Tanrınız Rab sizi anımsayacak, sizi düşmanlarınızdan kurtaracak; Sevinçli olduğunuz günler -kutladığınız bayramlar ve Yeni Ay Törenleri'nde- yakmalık sunular ve esenlik kurbanları üzerine borazan çalacaksınız. Böylelikle Tanrı'nızın önünde anımsanmış olacaksınız. Ben Tanrınız Rab'bim (Eski Ahit, Çölde Sayım, 10:1,2,3,4,5,6,7,8,9,10).
- 46 Nuh altı yüz yaşındayken, o yılın ikinci ayının on yedinci günü enginlerin bütün kaynakları fışkırdı, göklerin kapakları açıldı (Eski Ahit, Yaratılış, 7:11).
- 47 Eski Ahit, Malaki, 6:12.
- 48 İşte, müjde getirenin ayakları dağları aşmış geliyor, Size esenlik haberi getiriyor. Ey, Yahudalılar bayramlarınızı kutlayın, Adak sözüntüzü yerine getirin. O kötü ulusun istilasına uğramayacaksınız bir daha. Çünkü o büsbütün yok edildi (Eski Ahit, Nahum, 1:15).
- 49 Rab senin cezanı kaldırdı. Kovdu düşmanlarını. İsrail'in Kralı Rab seninle. Korkma artık kötülük-ten (Eski Ahit, Sefanya, 3:15).

- 50 Çünkü bedeni fark etmeden yiyip içen, böyleyiyip içmekle kendini mahkûm eder (Yeni Ahit, 1. Korintliler, 11:29).
- 51 Bayramlarınızı yasa, bütün ezgilerinizi ağta döndüreğim. Her bele çul kuşattıracağım, Her başın saçını yoldurtacağım. O günü biricik oğlun ardından tutulan yasa çevirecek, sonunu acı getireceğim (Eski Ahit, Amos, 8:10).
- 52 Efrayim'in inlemelerini kuşkusuz duydum: "Beni eğitilmemiş dana gibi yola getirdin ve yola geldim. Beni geri getir, döneyim. Çünkü Rab Tanrım sensin." (Eski Ahit, Yeremya, 31:18).
- 53 İsrailililer Moav aralarında Musa için otuz gün yas tuttular, Sonra Musa için ağlama ve yas günüleri bitti (Eski Ahit, Yasalar, 34:8).
- 54 Ey Lübnan, kapılarını aç ki, Ateş sedir ağaçlarını yakıp yok etsin! (Eski Ahit, Zekarya, 11:1).
- 55 De ki "Egemen Rab şöyle diyor: Kanatları uzun ve güçlü, renk renk tüylerle dolu iri bir kartal Lübnan'a geldi, bir sedir ağacının tepesine konup onu ele geçirdi." (Eski Ahit, Hezekiel, 17:3).
- 56 Gelecek önder birçoklarıyla bir haftalık sağlam bir antlaşma yapacak. Haftanın yarısı geçince, kurbanı da sunuyu da kaldıracak. Kararlaştırılan yıkım başına gelinceye dek yok edici önder tapınağın üst bölümüne yıkıcı iğrenç şeyler yerleştirecek (Eski Ahit, Daniel, 9:27).
- 57 Ey Yerusâlim! Peygamberleri öldüren, kendisine gönderilenleri taşıyan Yerusâlim! Tavukların civcivlerini kanatları altına topladığı gibi ben de kaç kez senin çocuklarını toplamak istedim, ama siz istemediniz (Yeni Ahit, Matta, 23:37).
- 58 Gözlerim burada edilen duaya açık, kulaklarım işitici olacak (Eski Ahit, II Tarihler, 7:15).
- 59 Yapıtın sonunda yer alan bu akrostiş, Bulgar yazar Konstantin Kosteneçki'nin Sırbistan'da iyi kabul görmesine karşın yabancılık duyduğunu ve Despot Stefan Lazareviç'in ölümünden sonra buradan ayrılmak zorunda kalma üzüntüsünü yansıttığı şeklinde yorumlanır.

KAYNAKÇA

- ACAROĞLU (2006). Acaroğlu, M. T. *Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006.
- ANGELOV (1994). Angelov, D. *Vizantiya –duhovna kultura*, Izdatelstvo Ideya, Stara Zagora, 1994.
- CASTELLAN (1995). Castellan, G. *Balkanların Tarihi (14.-20. yüzyıl)*, Çeviren Ayşegül Yaraman-Başbuğ, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1995.
- DIETRICH (2003). Dietrich, A. P. *XI.-XVII. yüzyıl Rus Edebiyatı*, Multilingual, İstanbul, 2003.
- DUYÇEV (1954). Duyçev, İv. *Za knijovnoto nasledstvo na Konstantin Kostenečki, Izvestiya na Instituta za bulgarska literatura*, 223-231, Sofya, 1954.
- EMECEN (2002). Emecen, F. *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine, Türkler*, 9. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, 15-32, Ankara, 2002.
- ETYMOLOGICKÝ SLOVNÍK JAZYKA STAROSLOVĀNSKÉHO (1989). Academia, Praha, 1989.
- GAGOVA (1991). Gagova, N. *Edno neobičajno ikonografsko rešenje pri izobrazovanetno na vladetelya v Jitieto na Stefan Lazarevič ot Konstantin Kostenečki, Starobulgarska literatura*, 25-26, 155-166, Sofya, 1991.
- GEORGIJEVA (1993). Georgieva, N. *Jitieto na Stefan Lazarevič ot Konstantin Kostenečki i tsarskata slovesna ikonografija prez XV vek, Bulgarskiyat petnadeseti vek, Sbornik s dokladi za obšta i kulturna istoriya prez XV vek*, Izdatelstvo na Narodna biblioteka Sv. Sv. Kiril i Metodij, 161-180, Sofya, 1993.
- GILIBOV (1980). Gilibov, İv. *Starobulgarski ezik s uvod v slavyanskoto ezikoznanie*, Sofya, 1980.
- HAMZAOĞLU (2004). Hamzaoğlu, Y. *Sırbistan Türklüğü*, LogosA, Üsküp, 2004.
- İGOV (1996). İgov, Sv. *Kratka istoriya na bulgarskata literatura*, Izdatelstvo Prosveta, Sofya, 1996.
- İNANIR (2003). Inanır, E. *Rus Edebiyatı İncelemeleri (Kiev Rusyası'ndan XVII. yüzyıla)*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.
- İREÇEK (1978). İreçek, K. *İstoriya na bulgarite*, Sofya, 1978.
- İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ (1988). *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1988.
- İSTORIYA NA BILGARSKATA LİTERATURA (1962). *Istoriya na bulgarskata literatura v 4 toma, tom 1, Starobulgarska literatura*, Izdatelstvo na Bulgarskata akademija na naukite, Sofya, 1962.
- İZ STARATA BILGARSKA LİTERATURA (1972). *İz starata bulgarska literatura*, Izdatelstvo Bilgarski pisatel, Sofya, 1972.
- JELYAZKOVA (1990). Jelyazkova, A. *Razprostranenie na islyama v zapadnobalkanskite zemi pod osmanska vlast (XV-XVIII vek)*, Sofya, 1990.
- KAYMAKAMOVA (1990). Kaymakamova, M. *Bulgarska srednovekovna istoriopsis (ot kraya na VII do pirvata četvrt na XV v.)*, Izdatelstvo Nauka i izkustvo, Sofya, 1990.
- KENANOV (1980). Kenanov, D. *Za nyakoi hudojestveni osobenosti v jitie na Stefan Lazarevič ot Konstantin Kostenečki, Tirmovska knijovna škola, tom 2*, 246-252, Sofya, 1980.
- KENANOV (1992). Kenanov, D. *Konstantin Kostenečki i deloto na patriarh Evtimiy, Ezik i literatura*, 3, 80-86, Sofya, 1992.
- KENANOV (2002). Kenanov, D. *Slavyanska metafrastika*, Izdatelska kışta Janet 45, Plovdiv, Izdatelstvo Pik, Veliko Tirmovo, 2002.

- KENANOV (2006). Kenanov, D. *Bibliya i starobulgarska literatura*, İzdatelska kışta Janet 45, Plovdiv, 2006.
- KISELKOV (1956). Kiselkov, V. Sl. *Prouki i oçerti po starobulgarska literatura*, İzdatelstvo na Bilgarskata akademiya na naukite, 266-303, Sofya, 1956.
- KONSTANTİNOV (1942). Konstantinov, G. *Stara bulgarska literatura*, İzdatelstvo Hemus, Sofya, 1942.
- KOSTENEÇKİ (1993). Kosteneçki, K. *Siçineniya. Skazanie za bukvite. Jitie na Stefan Lazareviç, Anna-Maria Totomanova*, İzdatelstvo Slavika, Sofya, 1993.
- KUEV (1983). Kuev, K. *Jitie na Stefan Lazareviç ot Konstantin Kosteneçki (Kirilobelozerski prepis)*, İzdatelstvo Nauka i izkustvo, Sofya, 1983.
- KUEV, PETKOV (1986). Kuev, K.-G. Petkov. *Sıbrani siçineniya na Konstantin Kosteneçki. İzsledvane i tekst*, İzdatelstvo na Bilgarskata akademiya na naukite, Sofya, 1986.
- LİTERATURNİY ENTSİKLOPEDIÇESKİY SLOVAR (1987). *Literaturniy entsiklopedičeskiy slovar*, Moskova, 1987.
- LUKİN (2001). Lukin, P.E. *Pismena i pravoslaviye. Istoriko-filologičeskoye issledovaniye Skazaniye o pismenah Konstantina Filosofo Kostenetskogo*, Moskova, 2001.
- MEÇEV (1989). Meçev, K. *Srednovekovni bulgari –knjovnitsi, dirjavnitsi, bortsı*, İzdatelstvo na Oteçestveniya front, Sofya, 1989.
- MEÇEV (1995). Meçev, K. *Balkanskata tragiçna epopeya otpredi šest stoletiya*, *Vezni*, 3, 14-16, Sofya, 1995.
- MİRÇEV (1985). Mirçev, K. *Starobulgarski ezik*, Sofya, 1985.
- OSMANLI (1999). *Osmanlı*, 12. *Cilt*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.
- ÖZTÜRK (2002). Öztürk, N. *Fetret Devri ve Osmanlı Hâkimiyetinin Yeniden Tesisi*, *Türkler*, 9. *Cilt*, Yeni Türkiye Yayınları, 221-251, Ankara, 2002.
- PANOV (2000). Panov, Al. *Teoriya na literaturata*, Sofya, 2000.
- PAVLOV, TYUTYUNDJIEV (1995). Pavlov, P. –İv. Tyutyundjiev. *Bulgarite i osmanskoto zavoevanie (krayat na XII-sredata na XVv.)*, İzdatelstvo Slovo, Veliko Tırnovo, 1995.
- PETKANOVA (1987). Petkanova, D. *Starobulgarska literatura, çast II (XIII-XVIII vek)*, İzdatelstvo Nauka i izkustvo, Sofya, 1987.
- PETKANOVA (1992). Petkanova, D. *Starobulgarska literatura. Enstiklopedičeski reçnik*, Sofya, 1992.
- REÇNİK NA BILGARSKATA LİTERATURA (1977). *Reçnik na bulgarskata literatura v 3 toma*, İzdatelstvo na Bilgarskata akademiya na naukite, Sofya, 1976-1982.
- REÇNİK NA LİTERATURNİTE TERMINİ (1980). *Reçnik na literaturnite termini*, İzdatelstvo Nauka i izkustvo, Sofya, 1980.
- SADULOVO (2000). Sadulov, A. *Istoriya na Osmanskata imperiya*, İzdatelstvo Faber, Sofya, 2000.
- STANÇEV (1982). Stançev, Kr. *Poetika na starobulgarskata literatura (osnovni printsipi i problemi)*, İzdatelstvo Nauka i izkustvo, Sofya, 1982.
- STANÇEV (1985). Stançev, Kr. *Stilistika i janrove na starobulgarskata literatura*, İzdatelstvo Nauka i izkustvo, Sofya, 1985.
- STARA BILGARSKA LİTERATURA (1983). *Stara bulgarska literatura, v sedem toma*, İzdatelstvo Bilgarski pisatel, Sofya, 1983.
- STOYANOV, YANAKIEV (1976). Stoyanov, S.-M. Yanakiev. *Starobulgarski ezik, tekstove i reçnik*, Sofya, 1976.

- STOYANOVA (2001). Stoyanova, K. *Starobulgarska literatura*, Izdatelstvo Kompas, Varna, 2001.
- SVANE (1978). Svane, G. Konstantin Kostenečkiy i ego biografiya serbskogo despota Stefana Lazareviča, *Starobulgarska literatura*, 4, 21-38, Sofya, 1978.
- TIRNOVSKA KNIJOVNA ŠKOLA (1996). *Tirnovska knijovna škola, Antologiya*, Universitetsko izdatelstvo Sveti Kliment Ohridski, Sofya, 1996.
- TODOROV (2000). Todorov, V. "Znam gi az tyah!" Sırbiya i sırbite v bulgarskata literatura, Sofya, 2000.
- TRIFONOV (1943). Trifonov, Y. Jivot i deynost na Konstantin Kostenečki, *Spisanie na Bulgarskata akademiya na naukite i izkustvata*, LXVI-5, Pečatnitsa Knipegraf, Sofya, 1943.
- TRIFONOVA (2006). Trifonova, R. Knijovnata deynost v dvora na despot Stefan Lazarevič, *Elektronno spisanie LiterNet*, 18.11.2006, 11 (84), Varna, 2006.
- UZUNÇARŞILI (1982). Uzunçarşılı, İ. H. *Osmanlı Tarihi, I. Cilt*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1982.
- VELÇEV (2005). Velçev, Y. *Gradit ili Mejdu Iztoka i Zapada*, Izdatelstvo Janet 45, Plovdiv, 2005.
- YESKİNA, KİRSANOV (2005). Yeskina, Y.-M. Kirsanov. *Istoriya yujnyh i zapadnyh slavyan v sredniye veka, tom I*, Moskova, 2005.

STEFAN LAZAREVIÇ'İN YAŞAMÖYKÜSÜ'NDE ADI GEÇEN KİŞİLER VE YERLER

ALİ PAŞA: I. Murad'ın, bozguna uğrattığı Anadolu hükümdarı. Böylece, I. Murad Anadolu'yu tamamen egemenliği altına alır.

ALVIN: Kudüs'ün, Romalı yöneticisi (I. yüzyıl).

AMAZON DİYARI: Büyük olasılıkla, söyleneceye göre, Amazonların yaşadığı sanılan Karadeniz'in güney kıyılarında söz edilmektedir.

AMBROSİUS: Milano'da piskoposluğa seçilen (374 Y.) ünlü kilise adamı (340-397).

ANDRONİKOS: Bizans İmparatoru Andronikos II Palaeologos (1282-1328). Mihail III Palaeologos'un (1261-1281) oğlu, Sırp Kralı Milutin'in kayın-pederi.

ANTİOH: Antioh Epiphanes, Suriye Kralı (175-164), Kudüs'ü yıkar (MÖ 169 Y.), kentteki tapınağı soyar ve bütün zenginliklerini Antakya'ya götürür.

APENİNLER: İtalya'daki sıradağlar.

ARİSTO: Eski Yunan filozofu (384-322), Platon'un öğrencisi ve Büyük İskender'in hocası.

ARTAKSERKS: Pers hanedanı. Artakserks I (465-425), Artakserks II (405-359), Artakserks III (359-338), Artakserks IV (338-336).

ASUR: Dicle'nin doğusunda eski bir devlet.

AYDIN: Sırp hizmetinde bir Türk.

AYNARÖZ: Yunanistan'da çok sayıda Ortodoks manastır olan bir dağın adı.

AZİZ SİMEON: Dünyevi adı Stefan Nemanich (1170-1196) olan, Sırbistan'a Ortodoksluğu getiren kişi olarak kabul edilir.

BABİL: Mezopotamya'da bir kent. Eski Ahit'te adı putperestlik ve ahlaksızlık simgesi olarak kullanılır.

BALŞA: Balşa III (1403-1421), Stefan Lazareviç'in yeğeni, Georg Stratsimiroviç'in oğlu ve Zeta bölge yöneticisi.

BDİN: Tuna kıyısındaki Vidin kentinin eski adı.

BELA UROŞ: Licinius ile Büyük Constantinus'un kız kardeşi Constantia'nın oğlu. Beyaz saçlı doğduğu için *Bela* takma adı yakıştırılmıştır.

BOGDAN: Sırp Voyvodası, Paşa Yiğit ve Yusuf ile dostluk içindedir.

BOLVAN: Aleksinats yakınında, eski adı Presidium Pompei olan bir kale.

BORAÇ: Kruşevats'ın batısında bir kale.

BUDİM: Tuna'nın sağ kıyısında kurulu olan Buda. 1872'de Peştta ile birleşerek Budapeşte'yi oluşturur.

BÜYÜK CONSTANTINUS: Roma İmparatoru (306-337), Constance'ın oğlu. 313'te Milano Fermanıyla, Hristiyanlığa resmi din kimliği kazandırır. İznik Konsili'ne katılır (325), Konstantinopolis'i başkent yapar (330).

CONSTANCE: Büyük Constantinus'un Britanya'yı yöneten babası.

CONSTANTIA: Büyük Constantinus'un kız kardeşi, İmparator Licinius'un eşi.

CONSTANTIUS: Constance'ın oğlu, Büyük Constantinus'un kardeşi.

ÇEMERNİK: Güney Sırbistan'da bir dağ.

ÇERNA GORA: Sırp-Bulgar sınırında bir dağ.

ÇİRMEN: Meriç boyunda, Edirne'nin batısında bir yer.

DAÇYA: Roma İmparatorluğu'nda Tisa, Prut, Karpatlar ve Tuna arasındaki bölgenin adı.

DALMAÇYA: Adriyatik Denizi'nin doğu kıyısı boyunca, güneyde Arnavutluk'a kadar uzanan bölgenin adı.

DAMIAN: Filibe Metropoliti.

DANIEL: Eski Ahit Peygamberlerinden (MÖ 7. yüzyıl), Babil köleliği sırasında yaşamıştır.

DAREIOS: Eski Pers Kralı (MÖ 6.-5. yüzyıl).

DAVUT: Süleyman'ın babası, İkinci Yahudi Kralı (1055-1015).

DİMİTİR: Knez Vukan'ın oğlu.

DİMİTROVİTSA: Mitrovitsa, Güney Sırbistan'da Kosova Ovası'nın kuzeyinde bir kent.

DİMOTİKA: Yunanistan'da Meriç'in alt sağ kıyısında bir kent.

DIOCLECIANUS: Roma İmparatoru (284-305).

DİONİSİUS AREOPAGİTES: Atinalı bilgin, Areopagit üyesi. *Gökyüzü Hiyerarşisi Hakkında, Kilise Hiyerarşisi Hakkında* başlıklı mistik yapıtların yazarı.

DOBRIÇE: Niş yakınlarında bir düzlük.

DOBROVOY: Knez Lazar'ın oğlu ve Stefan Lazareviç'in kardeşi.

DOMUSHAN: Timur tarafından ele geçirilen, Orta Asya'da bir çöl.

DRİNA: Bosna'daki en büyük nehir, Sava'nın sağ kolu.

DUBULİN: Bugünkü adı Yambol olan Bulgar kenti.

DUŞMAN: Stefan Deçanski'nin oğlu ve Stefan Duşan'ın kardeşi.

DÜZMECE MUSTAFA: Kendini, Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşı'nda yiten oğlu olarak tanıtır.

EFLAK: Bugünkü Romanya'nın güneybatısını kapsayan bir bölge.

EFREM: İncil'de Yusuf'un Kenan diyarında yaşayan oğlu olarak geçer.

ELEAZAR: Eski Ahit kahramanı, Aaron'un oğlu, Musa ile Yeşua'nın yandaşı.

ELENA: Knez Lazar'ın kızı ve Stefan Lazareviç'in kız kardeşi.

ELENA: Sparta Kralı Menelaos'un güzelliğiyle ünlü ve Paris'in kaçırdığı eşi.

ELİ: Silom tapınağında görevli Musevi din görevlisi, 40 yıl İsrail'in yargıçlığını yapar.

ESTER: Yahudilerin yok edilmesi buyruğunu veren Pers hükümdarıyla evli Yahudi kadın.

EVGENİA: Knez Lazar'ın eşi, Stefan Lazareviç'in annesi Militsa'nın ruhani adı.

EVRENOS BEY: Ünlü bir Osmanlı komutanı.

FİLİBE: Bulgaristan'da bir kent, Plovdiv.

FOCA: Bizans İmparatoru (602-610).

GALGAL: Yordan ile Yerihon arasında bir yer adı.

GAZ: Tuna'nın adlarından biri.

GEORG (GEORGI) BRANKOVIÇ: Stefan ve Vuk Lazareviç'in kız kardeşi Maria'nın ikinci oğlu, Knez Lazar'ın torunu.

GETSEMANİ: Kudüs kenarında bir köy, İncilci Markos'a göre İsa'nın sevdiği ve sıkça ziyaret ettiği bir yer.

GİHON: Nil Nehri'nin adlarından biri. Gihon, İncil'de ikinci cennet nehridir.

GLAVITSİ: Belgrat yakınlarındaki Stefan Lazareviç'in ava çıktığında rahatsızlandığı yerin adı.

GOLUBATS: Tuna'da bir kent ve kale adı.

GOMORE: Filistin'de, insanların korkunç ahlaki çöküşü nedeniyle Tanrı tarafından yok edilen bir kent; ahlaksızlığın simgesi.

GRAÇANİTSA: Kosova bölgesinde Priştine'nin güneyinde bir nehir adı, Sitsitsa'nın sağ kolu.

GEORG STRATSIMIROVIÇ: Zeta Hükümdarı (1385-1404), Stefan Lazareviç'in kız kardeşi Elena ile evli olup Balşa'nın babasıdır.

HABİL: Âdem ile Havva'nın, ağabeyi Kabil tarafından öldürülen ikinci oğulları.

HADRIANOPOLIS: Edirne'nin adı.

HAMZA: Musa'nın Voyvodası, Sokolnik ve Sıvrlig kentlerinin yöneticisi.

HANOK: Eski Ahit kahramanı.

HAVILA: Eski Ahit'te adı geçen ve konumuyla ilgili farklı varsayımlarda bulunan bir yer.

HELESPONT: Çanakkale Boğazı.

HERAKLIA: Manastır kentinin eski adı.

HERMES TRISMEGISTOS: Yunanlı bilge, filozof.

HEXAMILION: Iustinianus'un Korent geçidine yaptırdığı eski bir sur, daha sonra Yıldırım Bayezid'in kullanmaması için yıkılır.

HİRİDAN: Pers ve Ermenistan arasındaki Acem Diyarı Hükümdarı.

HORTIAT: Selanik yakınlarında eski bir kent.

HOŞEA: İncil Peygamberi.

İBRAHİM PAŞA: Osmanlı Komutanı, Musa, Bizans'la barış görüşmeleri için gönderir, ama bunu yapacağı yerde Anadolu'ya geçer ve 1411'e doğru Mehmed'e katılır.

İLYAS: Filibe'de Musa taraftarı bir Osmanlı yöneticisi.

İNOĞOŞT: Vranja kenti kuzeyinde bir bölge.

İOANNES: Bizans İmparatoru İoannes VII Palaeologos (1399-1404), Andronikos IV Palaeologos'un oğlu.

İSA BEY: Sultan Yıldırım Bayezid'in oğlu.

İSHAK: İbrahim ile Sara'nın oğlu.

İSKENDER: (356-323), Makedonya İmparatorluğu'nun kurucusu Philippos'un (382-336) oğlu.

İSKIR: Bulgaristan'da bir nehir.

İSTAPYA: Mısırlıların Nil'e verdiği ad.

İSTROS: Tuna'nın eski Yunanca adı.

İŞAYA (YEŞU): Eski Ahit kahramanı, Musa'nın, Kenan diyarını ele geçiren halefi.

İVANIŞ: Stefan Lazareviç tarafından Osmanlı egemenliğinden kurtarılan Macar büyüğü.

JAN HUS: Ünlü Çek din reformcusu (1373-1415).

KABİL: Adem ile Havva'nın ilk oğlu.

KAMARADİN: Türkistan'ın doğusunda yer alan bir bölgenin yöneticisi (1363-1390).

KAMARYA: Asya'da bir bölge.

KANTAKUZİNES: Bizans İmparatoru İoannes Kantakuzines (1341-1353).

KARALYUK: 15. yüzyıl başlarında Osmanlı'ya karşı gelen bir Sırp haydut.

KARUM: Son Lidya Kralı (MÖ 560-546). Zamanının en varislerinden biri olduğundan adı varsılık simgesine dönüşür.

KAYAFA: İsa mahkemeye çıkarıldığında din görevlisi olan bir Yahudi.

KENAN ÜLKESİ: (İbranice: Kena'an), Şeria (Ürdün) Nehri'nin batısındaki Antik Filistin topraklarına İbrahimi dini metinlerde verilen isim.

KHALKEDON: Kadıköy.

KİRİL: Sırp Patriği.

KONSTANTİN: Kral Milutin'in oğlu, Stefan Deçanski'nin kardeşi, kısa bir dönem Sırp Kralı (1321-1322).

KONSTANTİN: Vidin Hükümdarı İvan Sratsimir'in oğlu.

KONSTANTİN DRAGAŞ: Son Köstendil Hükümdarı.

KONSTANTİNOPOLİS: İstanbul'un adı.

KONSTANZ: Rein Nehri'nin Bodan Gölü'ne karıştığı yerde bir Alman kenti.

KOPRIYAN: Sırbistan'da Niş yakınlarında bir ortaçağ kenti.

KOSOVA: Güney Sırbistan'da Priştine bölgesinde bir ova adı.

KÖSTENDİL: Güneybatı Bulgaristan'da bir kent.

KRAİŞTE: Köstendil'in kuzeybatısında Dragovişnitsa Nehri boyunda bir bölgenin adı.

KRALİ MARKO: Vılkaşin'in oğlu ve Prilep Hükümdarı (1371-1394).

KRUŞEVATS: Batı Sırbistan'da, Knez Lazar'ın başkent olarak kurduğu bir kent.

KYROS: Eski Pers Krallığı kurucusu (MÖ 559-530).

LATTİLUSİ: (1384-1404), Midilli Adası yöneticisi, İoannes VII Palaeologos'un akrabası, Stefan Lazareviç'in kayınpederi.

LAZAR: Sırp Knezi (1371-1389). Nemanıç (Nemanya) soyundan Knez Vratko'nun kızı Militsa ile evliliğinden üç oğlu ve beş kızı vardır. Önce Duşan, sonra Uroş'un hizmetinde bulunur. Çirmen Savaşı'ndan (1371) sonra Sırp Knezi olur. 15.06.1389'da Kosova Ovası'nda Yıldırım Bayezid'in emriyle Saraca Paşa tarafından tutuklanır ve 1. Murad'ın mezarında öldürülür.

LAZAR BRANKOVIÇ: Vuk Brankoviç'in en küçük oğlu ve Stefan Lazareviç'in yeğeni.

LESBOS: Midilli, Ege Adası.

LİCINIUS: Roma İmparatoru (307-323). Kroniklerde Sırp asıllı olduğu belirtilir.

LİPOVATS: Aleksinats yakınlarında eski bir kale.

LİVAN: Filistin'in kuzey sınırlarında bir dağ adı.

MACAR ADASI: Vidin kenarında Tuna'da bir ada.

MAKRİ LİVADA: Bulgaristan'da Haskova yakınlarında bir ova adı.

MANUEL: Bizans İmparatoru Manuel II Palaeologos (1391-1495).

MARİA (MARA): Knez Lazar'ın en büyük kızı, Georg Brankoviç'in annesi.

MAXENTIUS: Maximian Hercul'un oğlu, 303'ten itibaren Roma İmparatoru.

MAXIMIANUS HERCUL: 286'dan sonra Roma İmparatoru.

MAXİMİNUS: Hristiyanları kovuşturan Romalı sezar (305-313).

MEHMED: Osmanlı Sultanı Mehmed Çelebi, Yıldırım Bayezid'in oğlu.

MENELAOS: Sparta'nın mitolojik kralı, Paris tarafından kaçırılan güzel Elena'nın kocası.

MEZOPOTAMYA: Dicle ile Fırat arasındaki bölgenin adı.

MİHAİL: Stefan Lazareviç'in Voyvodası.

MİHAİL BEY: Musa'nın Voyvodası, daha sonra Mehmed Çelebi'nin yanında yer alır.

MİLİTSA: Knez Lazar'ın bilgeliğiyle bilinen eşi. Evgenia ruhani adıyla manastıra kapanır.

MİLOŞ OBILIÇ: Knez Lazar'ın Voyvodası. Kosova Savaşı sırasında 1. Murad'ı öldürür.

MİLUTİN: Sırp Kralı (1281-1321).

MORDEKAY: Kral Nebukadnessar tarafından tutsak edilen bir Yahudi.

MURAD: Osmanlı Sultanı 1. Murad (1319-1389), Orhan'ın oğlu.
MURAD: Osmanlı Sultanı 2. Murad (1421-1451), Mehmed Çelebi'nin oğlu.
MUSA: (1376-1413), Yıldırım Bayezid'in oğlu, Süleyman ile Mehmed'in kardeşi.
MUSA: Eski Ahit kahramanı. Tanrı, Musa'yı İsrail halkının önderi ve yasa-cısı olarak belirler, İsrailileri Mısır'dan çıkarır ve Sina Dağı'nda Tan-rı'dan On Emri alır.
MUSTAFA: Sultan 2. Murad'ın kardeşi.
MUSTAFA: Yıldırım Bayezid'in erken yaşta yaşamını yitiren oğlu.
NAVAN: Bir dağ adı.
NEBUKADNESSAR: Babil Kralı (604-562), Kudüs'ü yıkar (MÖ 588).
NEHEMYA: Artakserks tarafından tutsak edilen bir Yahudi.
NIKOLA ZOİK: Knez Lazar'ın hizmetinde bir Sırp büyüğü.
NIKOLAY: Ünlü bir Hristiyan azizi.
NIKON: Sırp Patriği (1420-1435).
NIKOPOLIS: Niğbolu, Bulgaristan'da Tuna boyunda bir kasaba adı.
NOVAK BELOTSRIKOVİK: Sırp büyüğü.
NOVO BIRDO: Güney Sırbistan'da ortaçağda maden ocaklarıyla ünlü bir kent.
ODYSSEUS: Troya Savaşı kahramanı, Penelopae'nin kocası.
OLIVERA: Knez Lazar'ın en küçük kızı. Kosova Savaşı'ndan sonra Yıldırım Bayezid'e eş olarak verilir, Ankara Savaşı'nda Timur tutsak eder, ama sonra serbest bırakılır.
ORHAN: Süleyman'ın oğlu.
ORPHEUS: Ezgileriyle ünlü Trakyalı mitolojik kahraman.
OSTROVİTSA: Sırbistan'da kent ve kale adı.
OTRAR: Orta Asya'da Taşkent'in kuzeybatısında bir kent adı.
OVÇE POLE: Makedonya'da Vardar, Pçinya ve Bregalnitsa nehirleri ile Üs-küp, Kumanovo, Koçani ve Şip kentleri arasında bir bölge.
PAŞA YİĞİT: Üsküp ve Arnavutluk arasındaki topraklarda egemenlik süren bir Osmanlı Paşası (1389-1405).
PEKAH: İsrail Kralı (735-732).
PETİR: Stefan Lazareviç'in Osmanlı tutsaklığından kurtardığı Macar asıllı bir önder.

PİŞON: Tuna.

PLATON: Ünlü Eski Yunan filozofu (MÖ 429-347), idealist felsefe akımının kurucusu.

PREDİSLAV: Kral Stefan'ın oğlu.

PREŞEVO: Güney Sırbistan'da bir kent.

RADIÇ: Stefan Lazareviç'in etkili bir voyvodası.

RADOSLAV: Kral Stefan'ın oğlu, daha sonra Sırp Kralı olur (1228-1234).

RASTKO: İlk Sırp Başpiskoposu Sava'nın dünyevi adı, Aziz Simeon'un oğlu.

RAHEL: Eski Ahit kahramanı.

RAVANİTSA: Knez Lazar'ın 1381'de yaptırdığı bir manastır.

RESAVA: Sırbistan'da Morava'nın sağ kolu bir nehir.

RODOPLAR: Bulgaristan'ın güneyi ve Yunanistan'ın kuzeyini kapsayan dağın adı.

ROVİNE: Eflak'ta Krayova yakınlarında bir bölgenin adı.

SABA KRALİÇESİ: (Belkıs), Eski Ahit'e göre İsrail Kralı Solomon'un (Süleyman Peygamber) bilgeliğini duyup onu sorularıyla test etmek için birçok hediyeyle yola çıkar. Kraliçe, Süleyman'ın bilgeliği ve serveti karşısında hayrete düşer ve Süleyman'ın tanrısına dua eder.

SAMİRİYE: Filistin'de bir bölge.

SAMSON: Yargıçlar döneminden Eski Ahit kahramanı. Olağanüstü fiziksel gücü olduğu sanılır. Gücü saçlarındadır.

SAMUEL: İsrail krallarının sonuncusu.

SARACA PAŞA: Kosova Savaşına katılan ve Knez Lazar'ı tutsak eden Osmanlı Paşası.

SAVA: Dünyevi adı Rastko (1169-1236), ilk Sırp başpiskoposu (y. 1219).

SAVA: Tuna'ya katılan bir nehir.

SAVCI OĞLU DAVUT: Sultan 1. Murad'ın oğlu. Macaristan, Sırbistan ve Yunanistan'da Osmanlı tahtına aday olarak önemli rol oynar.

SEVERİN: Romanya'da Tuna boyunda bir kent, şimdi Turnu Severin.

SEYİT: Acem Hükümdarı. Süleyman, yeni ele geçen kentlerin bir kısmını ona vereceğini söyler.

SİGİSMUND: Macar Kralı (1361-1437).

SİNA: Sina Yarımadası'nda Tanrı'nın Musa'ya konuştuğu dağ.

SIYON: Kudüs yakınlarında bir yükselti.
SKADIR: İşkodra, Arnavutluk'ta bir kent.
SODOM: Yordan Nehri ağzı yakınlarında bir Filistin kenti.
SOKOLATS: Timok'un üst kısmında bir kent adı.
SREBRENİTSA: Bosna'da ortaçağda maden ocaklarıyla ünlü bir kent.
SREDETS: Sofya'nın eski adlarından biri.
STAİK: Antik çağ filozofu.
STALAÇ: İki Morava'nın birleştiği yerde eski bir kale.
STANİMAHOS: Bugünkü adı Asenovgrad olan ve Filibe yakınlarında bir Bulgar kenti.
STEFAN: Hristiyan azizi, İsa'nın 70 öğrencisinden biri. İnancından dolayı taşlarla öldürülür.
STEFAN: Stefan Nemanjić'in oğlu, Sırp Kralı (1217-1227). Yaşamının sonuna doğru papaz olur ve Simeon adını alır.
STEFAN DEÇANSKI: Sırp Kralı (1321-1331), Kral Milutin'in oğlu.
STEFAN DUŞAN: Sırp Hükümdarı, Stefan Deçanski'nin oğlu (1331-1355). Konstantinopolis kilisesinden ayrılır ve Sırp patrikliğine Yoanikiy'i getirir.
STEFAN LAZAREVIÇ: Knez Lazar'ın oğlu. Kosova Savaşından sonra despot (1389-1427) ve Osmanlı vasalı olur.
STEFAN UROŞ I: Sırp Kralı (1243-1276), "Öksürüklü Kral" olarak da bilinir.
STEFAN UROŞ II: Stefan I Uroş'un oğlu.
STİPONI: Bulgaristan'da İhtiman kenti yakınlarında bir kale adı.
SÜLEYMAN: Davut'un oğlu, İsrail krallarının en ünlüsü. Bilgelikle dikkat çeker, Kudüs'teki tapınağın yapımıyla ünlenir.
SÜLEYMAN: Süleyman Çelebi, Yıldırım Bayezid'in oğlu.
SÜLEYMAN: Süleyman Paşa, Sultan Orhan'ın oğlu. Gelibolu'ya ilk o saldırır ve torunuyla (Kostenecki'de yanlışlıkla kardeşi denir) savaşan İmparator Andronikos'a yardım eder.
SVIRLİG: Timok kıyısında bir kent.
ŞAHİN: Stefan Lazarević'in Türk asıllı voyvodası.
ŞAHRUH: Timur'un torunu.
ŞALMANESER: Asur Kralı, tahta MÖ 728'de çıkmıştır.
TAVOR: Galile'de bir dağ.

TEHOMİL: Bela Uroş'un oğlu ve Aziz Simeon'un babası.
TEMİSTOKLES: Atinalı komutan ve devlet adamı (MÖ 527-460).
TEMSKO: Sırbistan'da Pirod yakınlarında bir kale.
TEŞBİYELİ İLYAS: Teşbi'de doğan İlyas Peygamber.
THEODOSIUS I: Bizans İmparatoru (379-395).
TİMUR: Ünlü Tatar Hanı (1336-1405), dünya tarihinin en büyük fatihlerinden biri.
TİTUS: Kudüs'ü kuşatan Romalı komutan, Vespasianus'ın oğlu (1. yüzyıl).
TOPLİTSA: Toplitsa Nehri'nin Morava'ya katıldığı yerde bir bölge.
TRIKON DAĞI: Yakındoğu'da bir dağ.
TUKİDİTES: Eski Yunan tarihçisi (469-400), Peloponez Savaşına katılır ve *Peloponez Savaşı Tarihi*'ni yazar
TULİS: Mısır Firavunu.
UGLEŞA: Vranja, Onogošta, Preševo Hükümdarı.
UÇURLU: İlyas Paşa'nın hizmetinde bulunan biri.
UROŞ: Sırp Kralı (1355-1371), Stefan Dušan'ın oğlu.
VAFTİZCİ YUHANNA: İsa'yı Yordan Nehri'nde vaftiz eder. İrod başını keser.
VİTKO: Stefan Lazareviç'in voyvodası.
VİTOŞA: Sofja kenarında bir dağ.
VİZA: Vize, Trakya'da bir kent.
VLADİSLAV: Sırp Kralı (1234-1243), Kral Stefan'ın oğlu.
VOİHNA: Drama kenti yöneticisi.
VRANJA: Sırbistan'da bir kent adı.
VRATİSLAV: Dimitir'ın oğlu ve Knez Vratko'nun babası.
VRATKO: Knez Vratislav'ın oğlu, Stefan Dušan'ın voyvodası.
VUK (VILKO) LAZAREVİÇ: Knez Lazar'ın ikinci oğlu ve Stefan Lazareviç'in kardeşi.
VUKAN: Stefan Nemanich'in (Aziz Simeon) oğlu.
KSERKS (SERKAS I): Pers Kralı (486-465), I Dareios'un oğlu.
YAHUDA: Yahuda İskaryot, İsa'nın öğrencisi.
YEREMİA: Golubats kenti yöneticisi.
YESEY: Davut'un babası, daha sonra Meryem ve İsa'nın doğacağı soyun kurucusu.

YEZEKIEL: 593-570 yıllarında peygamberlik yapmış Eski Ahit Peygamberi.

YOAN MİRÇEA: Eflak Voyvodası (1368-1418).

YOEL: Sara ile İbrahim'in oğlu, dindarlık ve sabırlılık örneği, olağanüstü büyük acılara katlanmasına rağmen inancı sarsılmaz.

YONATAN: Eski Ahit kahramanı, Kral Saul'un en büyük oğlu, Davut'un dostu.

YUSUF: İncil kahramanı, Yakup ile Rahel'in oğlu. Kardeşleri tarafından Mısır'da ele verilir.

YUSUF PAŞA: Köstendil bölgesinin Osmanlı yöneticisi.

ZEKARYA: Eski Ahit peygamberlerinden.

ZEMUN: Sava Nehri ağzında bir kent.

ZNEPOLE: Bulgaristan'da Trın kasabası batısında, Erma Nehri vadisinde bir yer.

Dizin

Ab Ali Paşa 61
 Almanlar, Almanya 46, 58
 Alvin (Knez) 95
 Anadolu 65, 88
 Andonikos 51
 Ankara 61, 64-65
 Arnavutlar, Arnavutluk 64-65, 82, 87-88
 Aydın 63
 Aynaroz 65, 71, 93
 Aziz Nikolay Kilisesi 70
 Aziz Meryem Ana'nın Ölümü Kilisesi ve
 Manastırı 70, 72

Ba Babil 46, 55, 69
 Bayezid (Yıldırım) 43, 52, 53, 55-61, 64, 88
 Belgrat 46, 60, 69-73, 86, 91-92
 Boğaz(ıç)ı 58
 Boğdan 84
 Bosna 86, 90
 Boşnaklar 90
 Branković, Georg 66, 77, 79-82, 84, 89, 91, 93-94
 Budim 86, 88
 Bulgarlar, Bulgaristan 46, 87
 Bursa 88

Co Constance (Constantinus'un babası) 48-49
 Constantia 49
 Constantius 49
 Constantinus (Büyük) 49, 53
 Çar Gemileri İskelesi 69
 Çek diyarı 46, 87
 Çernik Dağı 82
 Çerna Gora 84
 Çirmen çayırı 61, 76

Da Daçya 44
 Dalmaçya 44, 49
 Damian (Metropolit) 78

Dara 43, 60
 Deçanski, Stefan 49
 Dicle 46
 Dimitrovista 59
 Dimotika 80
 Dioclecianus 48
 Dobriça 84
 Domushan çölleri 63
 Drina Nehri 90
 Dubulin [Yambol] 74, 76
 Dunav [Tuna] 45

Eflak 46, 74, 76, 83, 88-90
 Ermenistan 50
 Etiyopya 43
 Evrenos 84

Fırat 46
 Filipopol 76, 78, 83
 Frenkler 75

Galata 58, 64, 75
 Gelibolu 88

Hadrianopolis [Edirne] 61, 74, 77-83, 87-88
 Hamza (Voyvoda) 83
 Helespont [Çanakale] 43-44, 61

İbrahim Paşa 80
 İnogoş [İnogoşt] 67
 İoannes 64, 65, 76
 İsa Bey (Yıldırım Bayezid'in oğlu) 65, 69
 İskender (Büyük) 43, 54, 60, 63
 İsmailoğulları 50-51, 53, 55, 57-59, 61, 65-68, 72-
 74, 78, 83, 86-87, 91, 93, 94
 İstır bkz. Dunav [Tuna] 45

Kalipoli [Gelibolu] 51, 64, 74
 Kantakuzenos 65
 Karadeniz 46, 65
 Keyhüsrev 43, 55, 84

	Khalkedon [Kadıköy] 74	Nikeia [İznik] 89	Ni
	Kızıldeniz 41	Nikon (Patrik) 41, 95	
	Konstantin (Sıratımimir'in oğlu, Çar) 88	Nikopolis [Niğbolu] 58	
	Konstantin [Dragaş] 58	Novo Birdo 67, 82, 93	
	Konstantinopolis 50, 52, 58-59, 61, 63-65, 75, 77-78, 80-81, 89, 93, 94	Orhan (Gazi) 51	Or
	Konstanz 86	Orhan (Süleyman'ın oğlu) 79, 82	
	Kosova 51, 59, 66; Savaşı 61	Otrar 60, 63	
	Kruşevats 52, 83, 90, 93	Ovçe Pole 73, 84	
	Kudüs 52, 54, 62, 69, 71, 76, 78, 82-84, 87, 94-95	Palaeologoslar 64	Pa
La	Lazar (Knez, Stefan Lazareviç'in babası) 49-50, 52, 77	Peç 66	
	Lazareviç, Dobrovoy (Stefan Lazareviç'in kardeşi) 49	Persler, Pers ülkesi 46, 50, 55, 59-61, 63-64	
	Lazareviç, Vuk (Stefan Lazareviç'in kardeşi) 49, 53, 64, 66-67, 72-76, 79	Philippos (Büyük İskender'in babası) 54	
	Lesbos [Midillij] 64, 65	Pomarya 95	
	Libya 46	Prag 87	
	Lübnan 94	Predislav (Kral Stefan'ın oğlu) 49	
		Preşeva [Preşova] 67	
Ma	Macar(lar), Macaristan 46, 55-56, 58-59, 68, 73, 76, 86, 88, 90-91, 95; Adası 90; toprakları 59, 68, 86-87	Radoslav (Kral Stefan'ın oğlu) 49	Ra
	Manuel (İmparator) 59, 64-65, 75, 88	Ravanitsa Manastırı 52	
	Mara (Bayezid'in eşi, Stefan Lazareviç'in kardeşi) 65	Resava Manastırı 72, 91	
	Marko (Kral) 58	Roma, Romalı 48, 64, 86, 95	
	Maxentius 48	Samarya 83	Sa
	Maximianus Hercul 48, 53	Saraca Paşa (Sarica Paşa) 61, 74	
	Mehmed Çelebi 65, 80-84, 87-88	Sarmatlar 58	
	Meriç Nehri 72, 81	Sava (Sırp Başpiskoposu Rastko) 49	
	Mezopotamya 46	Sava Nehri 46, 89	
	Mısırlılar, Mısır 41, 43, 46, 60, 62	Savcı Bey 81	
	Mihail Bey (Voyvoda) 80, 84, 89	Selanik 59, 65, 80-82, 88, 90-91	
	Militsa (Stefan Lazareviç'in annesi) 49, 53, 56	Severin 91	
	Milutin (Kral) 49	Seyit 51	
	Mirçea, Yoan 58, 76	Sırlar, Sırbistan 41, 44-47, 49, 53, 59, 61, 66, 68, 70-71, 76-77, 79, 83-84, 86, 93-95	
	Mora 59	Sicilya Denizi 45	
	Murad Han 51-52, 88-91, 93	Sigismund (Kral) 58, 68, 70, 86, 88-89	
	Musa Bey (Yıldırım Bayezid'in oğlu) 65, 73-84, 87	Silivriya [Silivri] 65, 79-80	
	Mustafa (Düzmece) 65, 88-89	Sofya 89	
		Sratsimiroviç, Georg 65	
		Srebrenitsa 89, 90	

Stanimahos [Asenovgrad] 78

Stefan (Baş Diyakoz) 52

Stefan (Kral Stefan'ın oğlu) 49

Stefan (Kral) 49

Stiploni 84

Süleyman Bey (Yıldırım Bayezid'in oğlu) 64-65,

67-69, 72-79

Süleyman (Orban'ın oğlu) 51

Şahin Bey (Voyvoda) 84

Şahruh 64

Zeytin Dağı 69

Zoik, Nikola 55

Ta

Tatarlar 59, 65

Tavor Dağı 46

Teodosius 90

Timur 60-64, 79

Titus (Sezar) 44, 95

Traklar 45

Trikon Dağı 46

Troya 55, 66

Tuna 58-59, 89

Tunca Nehri 78

Ug

Ugleşa (Knez) 56, 66, 82

Ulahlar 58, 90

Uroş, Bela 49

Ve

Venedikliler 87

Vilkan (Knez) 49

Vidin 90

Vitko 74, 87

Vitoşa Dağı 84

Vladislav (Kral Stefan'ın oğlu) 49

Vranya [İvranya] 67, 82

Vratislav (Knez) 49

Vratko (Knez) 49

Vuk bkz. Lazareviç, Vuk

Yi

Yiğit Paşa (Kraige Voyvodası) 80

Yunan(lılar), Yunanistan 43, 49-51, 55, 59-60, 62,

65-66, 74-75, 80, 88, 94

Yusuf (Konstantinos [Köstendil] Hükümdarı) 80

Bu kitap, Osmanlı tarihi açısından önemli bir yaşamöyküsünü dile getiriyor. Stefan Lazareviç, Yıldırım Bayezid'e vasallık ilişkisi ile bağlı bir Sırp despotu. Emrindeki birliklerle Yıldırım'ın yanında Ankara'da Timur'a karşı savaşmış. Kitapta, yaşamöyküsüyle birlikte başka kaynaklarda rastlayamayacağınız pek çok bilgi var. Stefan Lazareviç'in Yaşamöyküsü 1431'de Bulgar yazar Konstantin Kosteneçki tarafından kaleme alınmış. Hüseyin Mevsim'in Türkçeye kazandırdığı ve açıklamalarıyla zenginleştirdiği kitapta yer alan önemli konular şöyle: Osmanlı Türklerinin 14. yüzyıl ortalarına doğru Balkan Yarımadası'na geçişi; 1389 Kosova Savaşı ve sonuçları; Yıldırım Bayezid'in, Kralı Marko ve Konstantin Dragaş'ın desteğiyle Eflâk Voyvodası Mirçea'yla savaşı; Yıldırım Bayezid ile Macar Kralı Sigismund arasındaki Niğbolu Savaşı (1396); Timur ile Yıldırım Bayezid arasındaki Ankara Savaşı (1402) ve doğumundan ölümüne kadar Timur'un yaşamı; Yıldırım Bayezid'in oğulları arasındaki taht kavgası ve kardeşlerden

biri olan Musa'nın Balkan Yarımadası'ndaki zorbalıkları (1410-1413); Sırbistan'ın Bizans İmparatorları Manuel II Palaeologos ile İoannes VII Kantakuzines ile ilişkileri ve bağları; Çelebi Mehmet ile Musa arasında Çamurlu yakınlarındaki savaş ve Musa'nın ölümü (1413).

Doç. Dr. Hüseyin Mevsim Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bulgar Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı öğretim üyesi.

SAHAFTAN SEÇMELER Dizisi

KitapYAYINEVİ

ISBN 978-975-6051-58-0

12.-YTL

